

KEMAL ÜSTÜN

MENEMEN OLAYI

VE

KUBİLAY

099489

I

ÇAĞDAŞ YAYINLARI

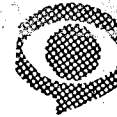
Tarih — Anı — Gezi — Olay
Dizisi : 16 (ikinci bası)
Aralık, 1978

Dizgi ve Baskı :
Erdini Basım ve Yayınevi
Selvilimescit Sok. Güzeller Han No: 6, Alt Kat - İstanbul
Aralık, 1978

Sergüli Ağabeyime
KEMAL ÜSTÜN
99489
Dr. Eyyarrettin
Kaltınlar

MENEMEN OLAYI VE KUBİLAY

(ikinci bası)

ÇAĞDAŞ YAYINLARI
GAZETE, DERGİ, KİTAP, BASIN ve YAYIN
ANONİM ŞİRKETİ
Türkocağı cad. No. 39 - 41 Cağaloğlu - İstanbul

**Cumhuriyet ilkelerine gönülden inanan
Öğretmen Kubilay**

Kubilay'ın Yaşam Çizgileri*

- Doğumu 1906
(Adana - Kozan)
Babası : Hüseyin
Annesi : Zeynep
- İlköğrenim yılları 1913 — 1919
(Aydın)
- Öğretmen okulu öğrenimi 1920 — 1926
(Antalya - İzmir ve Bursa)
- Öğretmenliği 1926 — 1929
(Aydın)
- Askerlik görevi 1929 — 1930
(İzmir - Gaziemir, İstanbul - Harbi-
ye ve Menemen)
- Devrim şehidi Kubilay 23.12.1930
(Menemen)

(*) Kimi kaynaklar ve yayınlar Kubilay için değişik, hatta yanlış bilgiler vermektedir. «Yaşam çizgileri» kaynakların ve yayınların incelenmesinden sonra, kendi bildiklerimle karşılaştırılarak düzenlenmiştir. K. Ü.

- Kubilay'ın ailesi Giritlidir. Aile 1902'de Girit'ten İzmir'e göç etmiş, daha sonraları geçim güçlükleri ve savaş yılları nedeniyle Adana, Kozan, Antalya'ya taşınmışlar ve İzmir'e gelip yerleşmişlerdir.
- Kubilay'ın asıl adı (Mustafa Fehmi) dir. Kubilay, bu adı İzmir Erkek Öğretmen Okulunda öğrenci iken almıştır. Tarihteki ünlü Türk kahramanlarının, Türk'lerin yaşadıkları yerlerin adlarını soyadı gibi almak, o yılların yeni bir akımı idi. (Soyadı Kanunu ise 1934'te çıkmıştır.)
- Kubilay şehit düştüğünde Menemen 43. Piyade Alayında Yedek Subay, Asteğmeni. Daha önce Aydın Gazipaşa İlkokulu Öğretmenliğinden Menemen Zafer İlkokulu öğretmenliğine atanmış bulunuyordu. (Zafer İlkokuluna olaydan sonra, Kubilay İlkokulu adı verilmiştir. 2 Ocak 1931)

ÖNSÖZ

Bu «Önsöz»ün de bir önsözü var: Yazar Ecvet Güresin'in 1969'da yayınlanan (31 Mart İsyanı) adlı kitabı, Cumhuriyet Gazetesinin 10 nisan 1969 günlü sayısında (Yayın Hayatı) sayfasında okurlara tanıtılıyordu. Türker Acaroğlu, haftalık kitap tanıtma yazısını şöyle bir dilekle bağlamıştı: «Metin Toker'in (Şeyh Sait İsyanı)ndan sonra Ecvet Güresin'in (31 Mart İsyanı) kitabı, yakın tarihimizin epey karışık ve karanlık bir dönemine ışık tutmaktadır. Bakalım, Öğretmen Kubilay'a kıyan Menemen İsyanını -bütün yönleri ve belgeleriyle- bize kim tanıttak?»

Böyle bir soru, Kubilay'ın yakın arkadaşı olarak beni etkilemiş ve duygulandırmıştı... Hem Acaroğlu'nun sorusunu cevaplandırmak, hem de hazırlamakta olduğum (Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay) adlı kitabımdan söz etmek için gazeteye bir yazı gönderdim. Yazım, bir hafta sonra Cumhuriyet'te yayınlandı.

Soruya verdiğim cevabın son bölümünde: «...Menemen Olayı, otuz dokuz yıl geride kaldı. Kubilay'ın adı bile unutulacak hale geldi. 23 Aralık anma yıldönümleri silinip gitti... Halbuki içinde bulunduğumuz ortam; özellikle bazı çevrelerin görünen bilinen haince davranışları ve yayınları «İrtica» yılanının uyanmakta olduğunu, saldırlara bile geçtiğini; teşvik gördüğünü açık-seçik gözler önüne sermiştir. Hatta yer yer kanlı-kansız provalarına girilmiştir. Özellikle gerici basında Kubilay hakkında çıkan bazı yazılar ve geçen yıl yayınlanan bir kitap tamamen maksatlı ve gerçeklere ters düşen iddia ve iftiralarla dolu olarak hazırlanmıştır. Çatlak seslerin «İstemeziz!...» lerini duyar gibiyiz. Hayır! «duyar gibi» değil, homurtularını işitiyoruz artık..

Sayın Acaroğlu'nun önemle işaret ettiği gibi «Kubilay'a kıyan Menemen İsyanını» ve onun gerisindeki karanlıkları; tarih boyunca başbelası olan irtica hareketlerini yeni kuşaklara anlatmak gerek; devrimci çevrelere seslenmek gerek, onları daima ve daima uyanıklığa çağırarak gerek...

Bunu kim yapacak?

Bunu yapacaklar az değil, çoktur bu ülkede; yazarlar, sanatçılar, tarihçiler, öğretmenler, Atatürkçüler...

Ben, bunlardan biri, Kubilây'ın öğretmen arkadaşlarımdanım. 23 Aralık 1930'da Menemen'de Zafer İlkokulunda (sonra Kubilây İlkokulu) öğretmen idim. O okulda yedi yıl çalıştım. Olaydan sonra kurulan Askeri Mahkeme önündeki yargılamaları dinleyici olarak izleme olanağını buldum.

Öyleyse, arkadaşım Kubilây'ı ve Menemen Olayı'nı genç kuşaklara anlatmak benim ödevimdir. Meslek yıllarım boyunca bu kutsal ödevi yerine getirdim. Geçen yıl yayınladığım ilk kitabımın arka kapağında yayınlamaya çalıştığım kitaplardan üçüncüsü olarak, Devrim Şehidi Öğretmen Kubilây'ın adı vardır. Ancak, bu kitabı Kubilây'ın 40. ölüm yıldönümü olan 23 Aralık 1970 de yayınlamayı planlamış bulunuyorum.

Bence; Kubilây'ın ve Menemen Olayı'nın 40. yıl dönümünde, bir değil bir çok kitap, makale ve şiir yayınlanmalı; Atatürkçü sanatçılar yeni eserler vermelidirler. Bu çabalara bugün dünden daha çok ihtiyaç vardır kanısındayım. Devrim için kendini adayan Kubilây, çok yönlü ve gerçekten güçlü yayınlarla anlatılabilir, anılabilir -ve en yücesi- devrimcilik ve ona bekçilik ülküsü ancak böyle çabalarla yaşatılabilir...

Ben, sadece O'nun yakın bir arkadaşı ve bir öğretmen olarak, payıma düşen ödevi yerine getireceğimi şimdiden açıklarken 40. yıldönümünde Kubilây'ı anlatan ve olayın belgelerini derleyen güçlü eserlerin ortaya konacağına inanıyorum» demiştim.

İşte, kitabımın ilk Önsöz'ü o gün yazdıklarımdır. Şimdi o sözü yerine getirmiş bulunuyorum.

Cumhuriyet ve devimleri yeni Kubilây'lar koruyacak, Atatürk'ü yeni Kubilây'lar yaşatacaktır (*).

İstanbul,
29 Ekim 1970

KEMAL ÜSTÜN

(*) Bu yeni bası için kitapta bazı düzeltme ve düzenlemeler yapılmış, DERLEMELER bölümüne önceki bası (1977) sonlarında Cumhuriyet'te yayınlanan iki yazı eklenmiştir.

1 Aralık 1978

K. Ü.

ANILAR...

Yıl 1930

1919'larda, 1923'lerde doğanlar yepyeni ışıklı bir yolda yürüyorlar ve ileriye bakıyorlardı; yurdu kurtaran, Cumhuriyeti kuranlarla birlikte... Geri kalmışlığın gönüllerdeki ezikliği ve bu-rukluğu artık yerini başka duygulara bırakmış... Her Türk, Gazi Mustafa Kemal'in tutuşturduğu yaşama sevinci ile dopdolu; yükselme ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ülküsü ve çabası içinde... Eskiye, köhneyi ve çağ dışına düşmüş olanı yıkan ve yerine yenisini getiren devrimler birbirini izliyor... Öyle ki; üç yıl sonra Gazi Mustafa Kemal, Cumhuriyetin 10. yıldönümünü büyük bir coşku ve mutluluk duyarak kutlayacak, yapılanları ve yapmak istediklerini bir bir anlatacak ve tüm gücüyle «Ne mutlu Türk'üm diyene!» diye Türk Ulusuna onurla seslenecektir.

Evet, o yıllar bir başka güven dolu, bir başka umut dolu yıllardı. Yepyeni ve layık bir dünya görüşünü benimsemiştik. Genç ve gelecek kuşaklar, kurtuluşu ve Cumhuriyetin ilk on yıllık dönemindeki atılımları inceleyip araştırdıkça ya da tarih sayfalarından okuyup üzerinde derinlemesine düşündükçe, o yılların yüce anlamını daha iyi kavrayacaklar; devrimlerin niçin her zamankinden daha titizlikle korunması gerektiğine ve gerçeğine saygı duyacaklar ve O'na yürekten bağlı kalacaklardır. Tıpkı, o günleri ve o yıl-

ları Gazi Mustafa Kemal Atatürk'le, beraber yaşayanlar gibi, bugün de O'nun izinde yürüyenler gibi...

Ancak!

Yine o yıllar; dış düşmanı yenmiş, yurdu kurtarmış ve Cumhuriyeti kurmuş olan bu büyük ulusun, içte savaştığı ve savaşıacağı daha güçlü sayılan başka düşmanları da az değildi: Okuryazarlıktan yoksun halk yığınları vardı. Örümcekli, karanlık kafalar vardı. Halkı sömüren, çıkarları bozulan zümreler vardı. Her devirde çıkarlarını gericilik (irtica) hareketlerine bağlamış olanlar vardı. Eskisinin özlemini duyan, devrimlere dış dileyen sinmiş ve gizliliğe bürünmüş şeyhler, müritler, softalar ve yobazlar vardı...

O yıllarda iç düşmanla da savaş gerekli idi. Ve bu savaş veriliyordu, bir adım bile gerilemeden.

Bir Yurt Köşesi M e n e m e n

Menemen, İzmir'in 30 kilometre kadar yakınında küçük bir ilçedir. Halkının çoğunluğu zeytincilik, bağcılık ve toprak işleriyle uğraşır, çalışkan insanlardır.

Kurtuluş Savaşında düşman işgalinin acılarını çekmiş ve yiğitlik örnekleri vermiş bir yurt köşesidir Menemen. İlçeyi düşmana teslim etmek istemeyen, direnen ve hükümet binasından ayrılmayan Kaymakam Kemal Bey ve beraberindeki jandarmalar, düşman kurşunlarına ilk hedef olanlar ve ilk şehit düşenlerdir. Hükümet binasının bahçesinde yükselen Şehit Kemal Anıtı böyle bir yiğitliğin öyküsünü simgeler. Menemen-

liler haklı olarak bu anıtla ve geçmişleriyle övünürler. O yıllar Menemen'deki ilkokullardan birinin adı (Şehit Kemal İlkokulu) idi. Bugün, Menemen'de biri Kurtuluş Savaşının, diğeri gericilik kavgasının şehitleri için dikilmiş iki anıt ve onların anılarını gönüllerde yaşatan (Kubilay İlkokulu) vardır. Bunlar, Menemen'in tarihinde yeri ve değeri olan andaçlardır.

Ancak yine Menemenliler, gerek «irtica»ın burada hortlaması, gerekse olay sonrası yıllarda bile, ağır yergi ve suçlamalar nedeniyle acıların acısını benliklerinde duymuş bir halktır. Ama Menemen halkı, diğer yurt köşelerindeki halkımızdan ayrı görüş ve düşüncede olan bir topluluk değildir. Bir başka deyişle, devrimlerin anlamını kavramışları ya da geri kalmışlarıyla; okumuşları okumamışlarıyla, varlıkları yoksullarıyla ve daha başka nitelikleriyle yurdumuzun öteki bölgelerinde yaşayanlarla benzerlikleri olan yurttaşlarımızdır Menemenliler... İrticanın Menemen'de görünmesi bir taihsizlik, bir acı olmuştur onlar için. Böyle bir olay yurdumuzun bir başka yöresinde çıksaydı yine aynı eziklik ve utanç duyguları yüreklerimizi yakıp karartmaz mıydı? Kaldı ki, olayın gerçek elebaşılarının Menemen halkıyla uzak-yakın ilişkileri ve bağlantıları görülmemiştir. İrticanın ilk kışkırtıcıları olan altı yobaz o sabah Menemen'e gelmişlerdir. Onlar başka kent ve köylerden de gelseler —yurt dışından olmadıklarına göre— doğup büyüdükləri uğrayıp geçtikleri yurt köşelerini ya da halkını toptan suçlamak uygun düşer mi? Hainler, uygarlık düşmanları nereli olurlarsa olsunlar sadece kendileridir suçlu duruma düşenler. Böyle

bir olay toplu bir hareket anlamında olmadığından, Menemen halkını suçlamaya kalkışmak, özellikle yayınlarda bu görüşü sürdürmek, onları incitmekten ya da bu yurt köşesini lekelemekten başka bir sonuç vermez. (*)

Devrim tarihimize geçen bu olay «Menemen İsyanı» değil «Menemen İrticaı», daha uygunu «Menemen Olayı»dır. 1925'te Doğu Anadolu bölgesinde başgösteren, ve tümüyle bir «isyan» niteliğinde ve görüntüsünde olan hareket «Şeyh Sait İsyanı» adıyla anılmaktadır. Hareketin temelinde ve yapısında hem «isyan» hem «irtica» vardır. Menemen olayı ise, Nakşibendi tarikatçıların devrimlerimize yönelmiş çirkin ve vahşi bir saldırısıdır.

Öyleyse, yıllarca sürüp giden ve Menemenlilere karşı küskünlük derecesine varan kıyasıya yermelerin anlamı nedir? Niçin Menemen halkı isyan etmiş gibi görünmektedir, gösterilmektedir? Karanlıkta kalan bazı nedenleri araş-

(*) Emin Abalı (Kubilay'ın Mezarında) adlı kitabında (1937) bu incitilmenin acısını yansıtmakta ve savunmasını haklı görüşlere dayamaktadır.

Menemen Kubilay İlkokulunda yıllarca öğretmenlik yapan ve Menemen halkını iyi tanıyan bu satırların yazarı, Menemenlilerin olaya ilişkin duygularını ve derin üzüntülerini içtenlikle bilmektedir. Adı olaya karışan ve bazı yayınlarda elebaşılarda işbirliğinden söz edilen Menemenli (Saffet Hoca) yargılama sonunda suçsuz görülmüş ve hakkında beraat kararı verilmiştir. Saffet Hoca, şeriatçı değil Cumhuriyetçi ve aydın bir din adamı olarak tanınmaktadır.

K. Ü

tırmak, incelemek ve aydınlığa kavuşturmak gerek...

İrtica hareketinde Menemen halkını sorumlu sayanlar aşağıdaki görüşlerin etkisi altında kalmışlardır kanısındayım:

• İrticanın, aydın halk çoğunluğunun bulunduğu Batı bölgesinde oluşu,

• İrticanın, düşman işgaline uğramış ve acı-lar çekmiş bir yörede patlak vermesi,

• Saldırının çok vahşi bir görünüşte oluşu (Kubilay'ın başının kesilmesi ve yeşil bayrağa takılması gibi),

• Olay sırasında Menemen halkından bazı-larının, elebaşılardan silahlı saldırısından korkarak yanılırlara düşmüş olmaları,

• Olayı izleyen günlerde ve yıllarda, yurt ölçüsünde derin bir üzüntünün ve duyarlılığın doğmuş olması, Devrimlere yönelmiş böyle bir saldırıya karşı ulusça tepki gösterilmesi gereği.

Yukarda belirtilen nedenlerin her birinde Menemenliler için sorumluluk payları düşünülebilir. Bu düşünüş biçimi devrim ve görev bilinci-ne bağlı kalmak isteyişimizdendir.

Bu konuda önemli bir hususa daha değin-meliyiz: O sabah — olay sabahı — namaz vaktin-de Belediye Meydanında olup bitenleri gören ya da bir rastlantı ile oradan geçen Menemenlilerin kişilikleri, anlayışları ve devrimleri kavrayış de-receleri üzerinde ayrıca düşünölmeye değer... Erken saatlerde camiye namaza gelmiş sayıları az yaşlıların, elebaşılardan silah zoruyla meydana götürölmeleri; yine o saatlerde fırın, kahve gibi çok erken saatlerde açılmakta olan işyerlerinde bulunan işçilerle, bağına ve bahçe-

sine gitmek üzere yan sokaklardan geçen kimse-lerin görülüp çevrilmeleri ve zorlanmaları, onla-rı, yobazların çevresinde biriken bir kalabalık haline getirmiştir. Ayrıca dinsel, şaşırtıcı laflar la etrafta yetmiş bin kişilik şeriat ordusunun (!) hazır bulunduğu; öğleye kadar yeşil bayrak altına toplanmayanların kılıçtan geçirilecekleri- nin yayılması orada bulunanlardan «bazıları»nı suçlu duruma sürüklemiştir.

Sözü edilen meydan çevresinden, sokak baş- larından, aralıklardan ve daha uzaklardan, pen- cerelerden durumu izleyenlerin elebaşılarda birleşerek, bütünleşerek, isyan ya da irtica hareke- tine katıldıkları asla düşünülemez. O «bazıları» ise — irticaa yardımcı olanlar — Menemen hal- kını temsil edecek sayıda ve değerinde kişiler ol- maktan uzaktırlar, cahildirler ve ayrıca silahla zorlanmışlardır.

İlk Tepki

Silahın patlaması ve Kubilay'ın yaralanma- sından sonra silah sesiyle evinden fırlayan Bek- çi Hasan olay yerine gelir gelmez durumu hemen kavramış ve kimseden emir beklemeden Ziraat Bankasının birkaç basamakla çıkılan giriş yerin- den tabancasıyla ilk ateşi açmasını bilmıştır. (Hasan gece bekçisidir, görevden sonra evine yeni dönmüştü.) Ancak Bekçi Hasan bu çarpış- mada yobazlardan birinin ateşlediği mavzer kurşunuyla şehit düşmüştür. Diğer Bekçi Şevki ise, olay yerine öteki arkadaşı gibi silah sesiyle koşup gelmiş ve görev sırasında o da şehit ol- muştur. Her iki bekçi Menemen halkındandır. Yükselen üç sütunluk Kubilay Anıtının iki sütu-

nu bekçileri — yerinde ve anlamlı bir deyişle — Menemenlileri temsil etmektedir. Bu da Mene- men halkı için ayrı bir övünç kaynağı değil mi- dir?

Olayın Nedenleri

Şimdi, Menemen Olayının nedenleri üzerin- de durabiliriz. Aradan yıllar geçtiğine göre, bu nedenler daha yansız, daha kesin görüşlerle araştırılabilir, ortaya konulabilir. Çeşitli yayın- larda ya da yıldönümlerinde gerek olay, gerek- se Kubilay hakkında bazen yanlış, bazen amaç- lı, bazen de duygusallıktan ileri gelen ve gerçek lere uygun düşmeyen bilgiler verilmekte, yorum- lar yapılmaktadır. Bu durum olaylara ışık tut- ması gereken ve belgelerin bütününe derleyen yayımlanmış resmi kaynak yokluğundandır.

İlk bakışta Menemen Olayı, tarihteki ben- zerleri gibi bir gericilik hareketidir ve kökü ce- halete dayanır. Bu bakış biçimi, ön bir yargıdır. İrtica hareketlerinde daima cahil kimselerin öne sürülmesi ve elebaşılardan onlardan seçilmesi bu görüşü doğrular. Olaylar karşısında: «Ah ceha- let, vah cehalet!...» der ve eğitimden yoksun bı- rakılmış topluluklardan yakını, sadece onları suçlar; eğitimin değerini yüceltir ve bir özlem içinde kıvrılır dururuz.

Elbette, her gericilik olayında cehaletin, eği- timden geçmemiş kişilerin, toplulukların oynadı- ğı rol büyüktür ve başta gelir. Ama temelde, ce- haletle ortak yönü ve rengi bulunan bir başka önemli neden daha vardır: Din!.. İrtica hareket- lerinin hepsinde «din» ön planda görünür ya da öyle gösterilir. Cahillerden ve onları arkalarında

sürükleyen bilgisiz cin adamlarından: «Din el-
den gidiyor! Müslümanlık elden gidiyor!...» gibi
homurtular duyulur zazan zaman. Ve bu kan-
dırmacayı geçerli bir görüntüye bürümek için
açık - gizli her türlü hileye başvurulur. Toplumu
yüzyıllar gerisinde bırakan, boş inançlara bağlı,
gerçek din anlayışından yoksun, akıl dışı katı
kurallar yeniliklerle — devrimlerle — bağdaş-
maz ve çatışır duruma sokularak bu eğilime yat-
kın çevreler sürekli olarak zorlanır ve kıskırtı-
lır. İrtican değişmez yöntemi ve yönetim biçimi
budur işte!

Geri kalmış toplumlarda, dinsel inançlar
açısından, kalabalıkları etkilemenin kolaylığı ve
aldatıcılığı «cihat çağrıları» düzenleyicilerince
iyi bilinmektedir. Uzak ve yakın tarihimiz bunun
acı örnekleriyle doludur. Daha yakın olan 31 Mart
İsyanı, Kurtuluş Savaşımız boyunca yer yer pat-
lak veren ayaklanmalar ve Cumhuriyetten he-
men sonraki Şeyh Sait İsyanı böyleydi. Mene-
men Olayı böyle oldu. Günümüzdekiler de böyle
olmaktadır...

Yukarıda kısaca değinilen ve birbirine sıkı
sıkıya bağlı bulunan her iki nedenin de gericilik
ve ayaklanma hareketlerindeki payı büyüktür.
Fakat bütün gericilik hareketlerinin kökeninde
tek ve hiç değişmeyen ortak bir amaç vardır:
Özel çıkarlar! Kişisel çıkarlar!...

Çıkarıcılar daima cehalet ortamından ve din
çevrelerinden yararlanarak gericiliğe yeşil ışık
yakmışlardır. Bu gerçeğin dününde, bugününde
değişen bir başka neden yoktur. Şayet ortam
değiştirilemezse yarınlar da böyle olacaktır. Ce-
haleti yenemedikçe, yurdu ve ulusu yürekten se-

ven kuşaklar yetiştiremedikçe; özel çıkarlarını
bilimden, erdemden ve gerçek din anlayışından
üstün tutan «kara-aydınlar» ile «çıkarıcı politika-
cılar» var oldukça irtica da var olacaktır!...

Bu genel açıklamadan sonra, Menemen Ola-
yının arkasında hangi görüntünün bulunduğu-
nu inceleyebiliriz. Türkiye Cumhuriyeti kurul-
duktan sonra Halifelik tarihe karışmış, layık bir
dünya görüşünü benimsemiştik. Türbeler, ma-
halle mektepleri, çağdışı köhneleşmiş kurumlar
yoktu artık. Tarikatçılık, şeyhlik, dervişlik, mü-
ritlik, dedelik, seyitlik, babalık, emirlik, naiplik,
halifelik, büyücülük, üfürükçülük, falcılık ve
muskacılık kanunla yasaklanmıştı (*).

(*) (Mezhepler: Mezhep kelimesi yol, anlayış ve yön
manasına gelir. Mezhepler aslında İslamın itikat-
lar «inançlar» ve ibadetler «Tanrı'ya kulluk yolu ve
şekli» bahsindeki anlayış ve uygulama farklarına
dayanır. Ama sonraları mezhepler de çeşitli bozu-
luşlara sürüklenerek, İslama karşı direnişe kadar
varan pek çok şekiller aldılar. Fakat İslamda baş-
lıca dört ünlü öndere bağlı dört mezhep hâlâ var-
lıklarını muhafaza ederler. İslamlar arasındaki mü-
nasebet ve muameleleri düzenleyen şeriat esasları
da bu mezheplere göre şekillenir.)

«Tarikatlar : Bunlar başkadır. Tarikatlar, İslâm-
dan önce de ve her dinde vardır. Bugün de vardır.
Tarikat, bir tarikat kurucusunun veya şeyhinin din
inançlarını ve mezhepleri ve bu arada din kitap
kaidelerini kendine göre yorumlayarak, bu yorum-
lama şekillerine göre koyduğu âyin ve ibadet yolu-
dur ki, bu tarikat başarının mesleklerine kendileri-
ni verenler, umumiyetle, kendi tarikatları içinde
gizli veya açık teşkilâtlanırlar. Çünkü tarikatlar ya
gizlidir ya aşıkârdır. Her iki halde de tarikat teş-
kilâtlanmakla beraber, bilhassa açık tarikatlarda,
tarikatın toplantı ve âyin merkezleri olan yerlere

Öğretim birliği, şapka - kıyafet ve yazı devrimleri yapılmış, her alanda yenilikler başlamıştı. Türk toplumu yepyeni bir yaşama ve geleceğe yönelmişti...

Yazımızın başında, 1930'ların aydınlık ve umutlu tablosuna bakarken «Ortaçağ kalıntıları»na değinmiş ve: «... örümcekli ve karanlık kafalar vardı. Halkı sömüren, çıkarları bozulan zümreler vardı... Eskinin özlemini duyanlar vardı...» demiştik.

İşte, sinmiş ve pusu kurmuş olan, fırsat kollayan bu tutucu, gerici kişiler ve zümre artıkları «uygun bir ortam»ın varlığını hemen sezdiler. «Uygun ortam» politik alanda yeni bir aşamaya geçilmesi idi: 1924'ten sonra 1930'ta ikinci bir parti denemesine geçilmiş ve (Serbest Cumhuriyet Fırkası) adıyla yeni bir parti kurulmuştu. (18 Ağustos 1930)

Devrimleri başlatan, uygulayan ve koruyan tek parti döneminden daha özgür ve demokratik bir yönetime dönüşüyordu politik ortam. Gerçek yeni kurulan partinin örgütleri arasına sızan, gerekse parti dışında bulunan çıkarıcı çevreler ve zümreler kısa zamanda gizlilikten, sinsilikten sıyrıldılar; layiklik ilkesini kendi amaçlarına göre yorumlama ve hatta zorlama gösterilerine giriştiler. Yeşil bayraklar görüldü; la-

(tekke) ve (zaviye) denilir. Bunlar ekseriya bir genel merkezin veya baş Halifenin maddi veya manevi kontrolüne tabidiriler.» «İşte Türkiye'ye yaygın olan ve 13 Aralık 1925 tarih ve 677 sayılı kanunla kapatılan tekkeler ve zaviyeler, bu tarikat merkezleridir.»

Tek Adam, Cilt III, s. 235 — Şevket Süreyya Aydemir.

yikliğe karşı seslerini yükseltme özgürlüğü ve cesareti buldular!... Bu durum, partinin yurtsever kurucuları ile Gazi Mustafa Kemal tarafından kısa zamanda sezildi, anlaşıldı. Ve parti kuruluşun üç ay sonra kapandı. (17 Kasım 1930)

Böylece 1930'ların çok partili yönetim denemesi geleceğe kalmış ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1946'ya kadar tek parti düzeni sürmüştür.

Menemen Olayının «ortam»ı, sözü edilen dönemde (Serbest Cumhuriyet Fırkası döneminde) din perdesine bürünen çıkarıcı çevrelerin beslediği ve koruduğu ortamdır. Yeni parti kurulduktan sonra İzmir, Manisa ve Balıkesir çevresinde diğer bölgelerden daha kısa zamanda yayılmış, taraftar bulmuş ve güçlenmiştir. Layiklik ilkesinin fırsatçılar ve çıkarıcılarca eleştirilip yorumlanması; bu bölgedeki halkın yeni kurulan partiye eğilimi; sinmiş ve pusu kurmuş tarikat mensuplarını, şeyhlerini, müritlerini umutlandırmış ve onları harekete geçirmiştir: İstanbul'da Erenköy'de oturan Nakşibendi tarikatının başı 84 yaşındaki Şeyh Esat, 64 yaşındaki oğlu Mehmet Ali yukarıda sözü edilen «uygun ortam»dan yararlanarak hazırlığa girişmişler ve hükümete karşı saydıkları bu yörenin bir ilçesinde (Menemen'de) şeriatçı bir gösteriye başlamışlardır: «Din elden gidiyor! Şeriat isteriz!... Şapka giymek kâfirliktir!...» sesleriyle... Ve dört silahla, halkı ayaklanmaya zorlamışlardır.

Menemen İrtica hareketinin «uygun ortamı» ve gerçek «nedeni» budur.

Tarih tanığımızdır, böylesi örnekler az değildir.

Yetkili ve Resmî Bir Açıklama

Olaydan bir hafta sonra, 1 Ocak 1931 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başbakan İsmet Paşa olay hakkında geniş açıklamalar yapmış ve: «...Bu, yüzlerce seneden beri dini siyasete alet eden bütün hareketlerin bir tekerürü (yeniden ortaya çıkması) idi. Bu zavallılar layikliğe karşı gelerek şariat istemektedirler. Gerçekte ise, menfaatlarını kaybetmişlerdir, onu istiyorlar» demiştir.

Kubilay'dan Anılar...

24 yaşın tüm özelliklerini gösteren, hareketli, neşeli, tartışmaya hazır ve açık yürekli bir arkadaş olarak tanıdım Kubilay'ı. Gür saçlarındaki akların çokluğu, genç ve sevimli yüzüne ayrı bir özellik ve olgunluk kazandırır. Aceleci ve biraz alıngandı. Zaman zaman, sinirliliğe kayan sert davranışları sezilir; üzüntülü olduğu günler dalgın görünür, az konuşurdu. Dostluğuna güvenilirdi. Kısa sürede çevresindekileri etkilerdi..

Kubilay okumayı sever, mesleki olsun olmasın yeni bir kitabı mutlaka bulup okumak ister; kitap azlığından yarırdı. Çevresindekilerden yeni yayınlar olup olmadığını araştırır, kendisinde bulunan kitapları arkadaşlarına tanıtıp okutmaktan hoşlanırdı.

Toplum hayatıyla ilgili sohbetlerde, millî konularda duygulu ve titizdi. İnandığı ve bağlandığı fikirleri ısrarla ve heyecanla savunur; konuşmaları hep o yöne çevirir ve tartışma havasını daima canlı tutmasını bilirdi.

O, güvenilen bir dost, sevilen ve aranan bir arkadaşı...

Kubilay yedek subay olarak Menemen'e geldiğinden beri kışlada kalıyor, hafta sonlarında İzmir - Karşıyaka'ya annesinin yanına gidip ertesi günü dönüyordu (*). Kubilay, öğretmen okulu yıllarından başlayarak spor yaptığından spora karşı özel bir ilgi duyar, İzmir'deki futbol maçlarını kaçırmaz; spor hareketlerini ve haberlerini izler, bu konudaki tartışmalara istekle katılırdı.

O, haftanın birkaç gecesinde Zafer İlkokulunun (sonradan Kubilay İlkokulu) bahçesine bitişik Türkocağı'na uğrar, orada öğretmenlerle ve tanıştığı yeni arkadaşlarla geç vakitlere kadar sohbet eder, daha sonra kışlaya dönerdi. Bazı geceler Türkocağı'ndan birkaç arkadaşla birlikte çıkar, yol boyunca duraklamalı konuşmalarla yürür ve sonunda «iyi geceler...» dilekleriyle birbirimizden ayrılır, evlerimize gitmek üzere karanlıklara daldık... Kubilay, «Kışla Yolu» derdi bu gidip gelmelere. Günlük görev yorgunlğundan sonra geceleri Türkocağı'na gelip geç dönmelerden usanmaz, yağışlı havalarda bile şikâyetçi görünmez ve: «Bu gidişle (Kışla Yolu) adlı bir roman yazacağım» derdi. Ara sıra sorardık Kubilay'a romanını. Neşeli ve şakacı haliyle birer birer tanıtır, romanındaki kişileri; olayları ve olayların geçtiği yerleri... Romanın konusu yaşantılardan alınmıştı; kendisi vardı, arkadaşları vardı, kışla yolunun geceleri ve gündüzleri vardı...

Evet O, (Kışla Yolu) adlı yazılmış, basılmış

(*) Bu anıların yazarı da yedek subaylık görevini 1934 te Menemen'de yine o birlikte, 43. P. A. da yapmıştır.

bir roman bırakmadı ama; kanıyla yazdığı (Devrim Yolu) kitabını armağan etti bizlere, hepimize...

Son Gece

22 Aralık 1930 Pazartesi gecesi yine Türkocağı salonundayız. Kubilay ve arkadaşlar, yine söyleşiye dalmışlar... Düşünceler, görüşler, eleştiriler sürüp gidiyor. O, her zamanki gibi şen ve şakacı.. Coşkulu bir tartışma havası içinde anlatıyor, soruyor, dinliyor ve sonra yine kendisi konuşuyor... Zaman uçup gidiyor, yine geceyi yarılıyoruz. Türkocağı'ndan hep birlikte çıkıyoruz. Dışarda sert ve soğuk bir rüzgâr esiyor. Bir süre yürüyoruz. Artık ayrılma zamanı geldi. «İyi geceler... İyi geceler...» Hepimiz değişik yönlere, sokaklara ve karanlıklara dalıp ayrılıyor bir-birimizden. O, her gece olduğu gibi yine kışla yolunda (*)...

23 Aralık Salı

Saat, 8.30'u gösteriyor. Biz, aynı okulda çalışan iki öğretmen arkadaş her günkü gibi okul yolundayız. Keskin ve dondurucu bir soğuk çarpıyor yüzümüze. Yürüyoruz. Fakat sokakta kimse yok, ıssız.. Her gün bizimle birlikte önde, arkada ve çevremizde yürüyen, koşan ve ara sokaklardan çıkan öğrencilerimiz neredeler bugün? Bazı evlerin pencerelerinden telaşlı ve tedirgin başlar uzanıyor, kuşkulu gözlerle iki yöne bakınıp çekiliyorlar içeri! Bugün bir başkalık

(*) 40 yıl öncesinin anıları, şimdi ufuklardaki sisli görüntülere benziyor. Son gece Türkocağı'ndaki konuşulanları ayrıntılarıyla düşünmek ve yazmak güç. Ancak, o gecenin havası ve beraberliği elbette silinmez, unutulamaz.

ve sessizlik var yollarda... Olağan değil bu!

Okulumuza yaklaştık, kapı önlerinde kimse yok, okul bahçesi tatil günlerinin boşluğu ve sessizliği içinde... Kuşkulu duygularla ve hızlı adımlarla yürüyor ve büyük kapıyı açıp okul salonuna dalıyoruz. Salonda karşılaştığımız öğretmen arkadaşların gözleri dolu dolu... Hepsi üzgün. Birkaç dakikanın içinde anlatıyorlar olanları, duyduklarını, inanılması güç şeyleri... Ve Kubilay'ı!.. Okul pencerelerinden dışarıyı, kışla yönündeki yamaçları gösteriyorlar. Evet, uzaklarda küme küme, yer yer askerlerin hareketlerini, makineli tüfek mevzilerini görebiliyoruz.

Bulduğumuz okul, olay yeri olan Belediye meydanına ve çarşıya epeyce uzak. Sabah erkenden patlayan silah seslerini bile işitmemişiz.. Evleri o çevreye yakın olan öğrencilerimiz zaten okula gelememişler. Habersiz gelenleri de okuldan evlerine göndermişler. Olaya yakın sokaklar ve çevresi askeri birlikler, süngülü nöbetçiler tarafından tutulduğu için içeri ve dışarı kimse bırakılmıyormuş... Böylece bir süre okulda bekledik.

.....

Öğleye doğru, İzmir'den gönderilen bindirilmiş askeri birlikler Menemen'e gelmeye başladılar. Okulun önündeki caddeden çarşı yönüne geçiyorlar. Sokağa çıkma yasağı konulduğu haberleri geliyor... Ve daha başka haberler...

Hepimiz düşüncelere dalmış bekliyoruz... Nihayet öğleden sonra sokağa çıkma yasağının kaldırıldığı öğreniliyor. Sokakların sessizliği ve ıssızlığı bozuluyor birdenbire. Telaş ve heyecanla dışarı fırlayanlar olay yerine doğru yürüyor,

koşuyor; koşuyor, yürüyor... Biz öğretmenler içimizde düğümlenen duygularla üzgün, kaygılı kalabalığın arasında aynı yoldayız. Belediye meydanına yaklaştıkça neler neler görmüyor, neler sezmiyoruz ki! Meydan çevresindeki kimi yapıların duvarları, camları, çerçeveleri makineli tüfek mermileriyle delik deşik.. Meydanın camiye yakın kaldırım kenarında süngülü nöbetçiler arasında, belden yukarı giysileri soyulmuş sakallı üç ceset yatıyor. Makineli tüfek mermileriyle parçalanmış ve tanınmaz hale gelmiş yobaz cesetleri!.. Bunlar mı Mehdi, bunlar mı İslâmın koruyucuları! «Bize kurşun işlemez!..» diye haykıran bunlar mı? Halk yobazların bu perişan haline ibret ve nefretle bakıyor, bakıyor ve ötekileri soruyorlar; yaralı olarak yakalananı ve iki Hasan'ı.

Geziyoruz, meydanın başka yerlerini: Kubilay'ın yaralandığı, başının kesildiği, yeşil bayrağın dikildiği; bekçilerin şehit düştükleri yerleri... kimse tek sözcük konuşmuyor artık... Çekingen, dalgın ve yaşlı gözlerle şehitlerin kan izlerine bakıyorlar, gözler birbirleriyle karşılaşıyor, anlamlı anlamsız...

İşte, 1930'un 23 aralık salı günü, böyleydi Menemen!..

Olay ve Öyküsü...

Şimdi, aradan 40 yıl geçmiş olan bu dramın perdesini bir köşesinden aralayalım: Dördünün adı Mehmet, ikisinin Hasan olan altı yobazdan en yaşlısı Derviş Mehmet «Mehdilik» savındadır. Dört Mehmet ve yaşları 18'i bile bulmayan iki Hasan, Manisa'nın bir köyünde dağda kurdukları

bir çardakta günlerce âyinlere dalmışlar; tarikat mensuplarıyla ve şeyhleriyle ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Derviş Mehmet, bu süre içinde onlara (esrar) içirerek akıllarını başlarından alma, tasarladığı yöne ve yöreye sürüklenme çabasıdadır. Mehdi olarak ortaya çıkan Derviş Mehmet, İstanbul'da Erenköy'de bir köşkte oturan 84'lük Nakşidendi Şeyhi Esat'ın güvendiği ve öne sürdüğü «mürit»lerindendir

Dördü silâhlı, altı kişilik (Şeriat Ordusu!) 23 aralık sabahı erkenden Menemen'e gelirler ve doğruca çarşı içindeki Müftü camiine giderler. Camide sabah namazı için gelmiş 8 - 10 yaşlı kişi vardır. Her şeyden habersiz, ibadet etmekte olan bu kimseler camiye yapılan silâhlı baskından şaşkıncırlar...

Derviş Mehmet, oradakilere kendisini «Mehdi» olarak tanıtır; dini korumaya geldiğini ileri sürer. Camideki yeşil bayrağı aldıktan sonra, sınırdaki «yetmiş bin kişilik Halife Ordusu»nun beklediğini, öğleye kadar şeriat bayrağı altına toplanmayanların kılıçtan geçirilecekleri tehdidini de savurur. Bundan sonra, Mehdi taslağı yeşil sarıklı Derviş Mehmet ve «müritleri» doğruca Belediye meydanına yönelirler. O sıralarda oradan omuzunda çapasıyla işe gitmekte olan bir işçi yoldan çevirip bir çukur kazdırır ve yeşil bayrağı dikerler. Âyetli yeşil şeriat bayrağı artık bir irtica, bir isyan bayrağıdır! Yobazlar bayrak etrafında dönerler, dönerler, tekbirler getirirler, zikrederler... Öyle ki, günlerden beri içtikleri «esrar»dan sarhoşturlar. Şapka giyenlerin kâfir olduğunu, yakında fes giyileceğini, şeriata döneceğini; kendilerine kurşun işlemeyeceğini haykırarak etrafa duyurmaya çalışırlar...

Meydan çevresinde, sokak başlarında toplananlar şaşkın, çekingen ve korkulu gözlerle olanları izlemektedirler. Bir süre böyle geçer.

Bu arada durumu haber alan Jandarma Komutanı Belediye meydanına kadar gelir. Silâhlı yobazların hezeyanlarını, hallerindeki pervasızlığı görüp durumu kavrar ve doğruca hükümet konağına gider; Kaymakamın evine ve kışlaya Alay Komutanlığına telefon ederek askeri birliklerin yardımını ister. Bu haber üzerine, sabahın erken saatinde, her günkü gibi eğitim çaişmaarına hazırlanmakta olan birliğin subaylarından Asteğmen Kubilay'a görev verilir. Kubilay, henüz birkaç ay önce askere alınmış olan, takım düzenindeki birliğiyle hemen yola çıkar. Kendisinde silah, erlerinde mermi yoktur. Asteğmen Kubilay'ın takımı her sabah talime çıkar gibi çıkmıştır kışlasından...

Kubilay olay yerine çabuk yetişmek için kışla arkasındaki yamaçlardan, kestirme yollardan hızla geçer ve meydana yakın sokaklardan birinde askerlerini durdurur ve süngü taktırır. Sonra yalnız kendisi ilerler ve onlardan uzaklaşır, meydana girer. Bu sırada onun ne düşündüğü, hangi duyguların içinde bulunduğu ve silahlı olan yobazların karşısına niçin tek başına çıktığı elbette bilinemez...

Her şey çok çabuk gelişmiş ve olup bitmiştir: Silahlı bir güruhun karşısına dikilen subayın sert bir davranışla onlara seslendiği «teslim olmaları»nı istediği duyulur, görülür. Tam bu anda yobazlardan biri silahını doğrultmuş ve ateşlemiştir. Silah patlar patlamaz aralarında

bir mücadele başlar, Kubilay yaralı olarak yere düşer... Çevredekiler ve uzaktakiler hızla dağılırlar. Kubilay hemen kalkar ve yakındaki cami avlusuna doğru koşmaya başlar. Arkadan ikinci bir silah patlarsa da isabet etmez.

Kubilay aldığı yaranın etkisiyle daha fazla yürüyecek halde değildir artık, cami avlusunda yığılır kalır. Bu durumu meydandan gören Derviş Mehmet hain bir düşüncenin eylemine geçer. Silah sesleriyle uzaktakiler dağılmış ve yobazların cesareti daha da artmıştır. Yeşil bayrağın dibindeki torbasından testere ağızlı bağ bıçağını alan Derviş Mehmet öteki yobazlardan biriyle cami avlusundaki yaralı subaya doğru saldırırlar... Ve kısa bir mücadeleden sonra Kubilay'ın başını gövdesinden ayırırlar... Derviş Mehmet bununla da kalmaz, avuç avuç kan içer ve saçlarından yakaladığı başı sallayarak meydana dönerler... Yobazlar azgınlaşmıştır; gözleri hiç bir şey görmez. Başı yeşil bayrağın tepesine geçirmek isterler... Baş durmaz. Silah zoruyla bir ip buldurur, takar ve bağlarlar kanlı başı direğe!... Derviş Mehmet kudurmuştur artık. Kanlı ağzıyla tekbirler getirir; «Ey ahali! ey ümmet-i müslimin!...» haykırıışlarına yeniden başlarlar. Ve...

Bekçi Hasan

Bu sırada patlayan silah seslerini duyan bir genç mahalle bekçisi, evinden fırlar ve olay yerine yetişir. Bekçi Hasan gördüklerinden her şeyi sezmiş ve kavramıştır. Hemen tabancasını çeker ve ateş ederek yobazlardan birini yaralar, ateşe devam eder. Kendisi de bu çarpışmada şehit düşer. Bekçi Şevki ise çarpışmanın üçüncü şehididir.

rarları bildirirken şu konuşmayı yapmıştır:
«— İfadelerinizi ve müdafaalarınızı dinledik. Bu heyet zulümle iş görmek maksadıyla teşekkül etmiş bir heyet değildir. Bu heyetin elinde bir adalet kitabı, bir de vatanının gösterdiği ve yapılmasını emrettiği, talep ettiği bir vazife vardır. Biz bir taraftan, sizin mukadderatınızı düşünürken diğer taraftan da vatanın hitabesini (sesini) dinlemek mecburiyetindeyiz. Yoksa hükümet bizi buraya size zulmetmek için göndermemiştir. Biz burada vatan ve millete hiyanet edenleri ayıracağız. Masum olanlar adalete mazhar olur. Vatanı hiyanet edenler lâıyk oldukları cezayı görürler.» demiştir.

Ve adalet yerini bulmuştur.

Anma Törenleri

Üç şehit; Kubilay, Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki ertesi gün (24 aralık 1930) hazin bir törenle toprağa verildiler. Bu tarihten bir hafta sonra 2 ocak 1931 cuma günü Menemen'de yurt çapında büyük bir anma töreni düzenlendi. Kubilay'ın annesiyle yurdun her köşesinden gelen binlerce, on binlerce yurttaşın, izcinin, öğretmen ve gençlik temsilcilerinin katıldığı coşkun bir anma töreni yapıldı, devrim şehitlerinin mezarları başında... Ve ant içildi devrimleri korumak için.

Kubilay'ın mezarı başında bir izcinin okudu-

ğu şu şiir o günlerin duygularını, acılarını nedanlı içtenlikle yansıtıyor! (*)

KUBİLAY

«İnkılap uğruna atıldın öne,
İnkılap uğruna can verdin Kubilay.

Bir örnek oldun sen, mefkûremize
Işıklı bir yolu gösterdin bize.

Ne mutlu sana ki, inkılâp için,
Göğsünü ilk defa sen gerdin Kubilay.

Ne nutuk, ne çelenk, ne bir süslü bez,
Sana borcumuzu eda edemez.

Akan yaşlarımdan sen bunları sez,
Vatanı ne çok severdin sen Kubilay»

Bir Başka Kubilay

O da gençti, o da öğretmendi, o da Cumhuriyete bağlıydı... 1925'te Doğudaki Şeyh Said İsyanı kımıldanışlarını hükûmete ilk duyuran O idi.

(*) Notlarımın arasından kitaba aktardığım bu şiirin kim tarafından yazıldığını ve okunduğunu anımsamıyorum.

Ancak, Behçet Kemal Çağlar'ın «Kubilay'ın Ruhuna» adlı şiirinden şu dizeleri unutmuyor ve benzeri olaylar karşısında yinelemekten kendimi alamıyorum:

«Sen bizim neslimizin timsalisin genç şehit,
Ardından zaman zaman üre dursun birkaç it!...»

K.Ü.

Öğretmen Zeki Dünder, isyancıların hışmına ve saldırısına uğrayarak parça parça edilen bir devrim şehidi, unutulmuş bir başka Kubilay'dır. O'nun anma günü yoktur, andacı da yoktur nedense... Hiç bir yıldönümünde ya da yayınlarında adından söz edilmez, acı öyküsü anlatılmaz. Bugün O'nun adını bilenlerin sayısı çok az olsa gerektir.

Menemen'de Kubilay İlkokulu salonundaki (Kubilay Köşesi)'ne Zeki Dünder'in da bir fotoğrafı konmuştur. Yaşamlarında, ülkülerinde ve sonlarında benzerlik bulunduğu için... Anılması, unutulmaması için...

Kubilay adına hazırlanan bu kitabın sayfaları arasından Zeki Dünder'in yüce anısına saygılar...

Kubilay Anıtı

Menemen Olayı'ndan sonra, kışının arkasındaki tepeye (Ay-Yıldız Tepe) Cumhuriyet Gazetesi'nin öneri ve öncülüğüyle bir anıt inşa edilmiştir.

Anıt konusunda ilk öneri, Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı Nadir Nadi'den gelmiştir.

Genç Nadir Viyana'dan babası Yunus Nadi'ye yazdığı uzun bir mektupta olaydan duyduğu acıyı ve tepkiyi belirtiyor: «Cumhuriyet kurbanı Kubilay Bey namına bir âbide yapmaya teşebbüs edilse nasıl olur?» diye soruyor.

Yunus Nadi 10 mart 1931'de Ankara'dan gazetesine şu haberi veriyor: «...Viyana'da tahsilde bulunan oğlum Nadir'den hemen bir ay kadar evvel aldığım bir mektupta bu meseleye, ya-

ni Menemen'de Cumhuriyet kurbanı Kubilay namına bir âbide yükseltilmesi lüzumunu Türk gençliğine yakışacak ateşli bir lisanla yazıyordu. (...) Mektup oğlumdan geldiği için değil, belki onu, Nadir'in mensup olduğu bugünkü Türk gençliğinin sadık ve canlı bir ifadesi telâkki ettiğim için kıymet veriyorum. Ve bu fikir ile, bu his ile işte mektubun bazı parçalarını naklediyorum...

Daha sonra oğlu Nadir'in önerisi, duygulanırcı ve düşündürücü izlenimleri...

Kısa bir süre sonra «Anıt Komitesi» kuruldu. Cumhuriyet Gazetesi «Kubilay Anıtı Nasıl Olmalıdır?» başlıklı bir araştırma önerisi ile birlikte bağış kampanyasına başladı. Okurlar, sanatçılar, Güzel Sanatlar Akademisi üyeleri görüşlerini açıkladılar; bağışlara katıldılar. Çizilen resimler gazetede günlerce yayımlandı. Ve sonunda projelerden biri Ratıp Âşir'in projesi seçildi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Kâzım Paşa'nın (Kâzım Özalp) 31 mart 1931 tarihindeki bildirisi de şöyledir:

«... Kubilay timsalini taziz için ne yapsak yerinde olacağına şüphe yoktur. Bu hakikat ve kanaate istinadendir ki, Cumhuriyet Gazetesi'nin ileri attığı Kubilay Âbidesi fikrinin kuvveden fiile çıkarılması işini idare etmek üzere teşekkül eden komitemiz, büyük milletimizin göstereceği uyanık ve civanmert iştirak sayesinde bu teşebbüsün pek az bir zamanda tahakkuk edeceğine emin olarak faaliyete başlamış bulunuyor ve ilk iş olarak bu beyanname ile maksadını millete arz ediyor.»

Anıt Komitesi böyle bir bildiriden sonra çalışmalarına başlanmış ve Menemen'de Ay-Yıldız Tepe'de devrim şehitlerine lâyık bir anıt inşa ettirilmiştir. Kubilay Anıtı, gönüllerimizde, Ankara'daki Anıt-Kabir'in bir bölümü, bir parçası gibidir. 27 Mayıs şehitlerinin mezarları gibi...

Granit taşlardan örülmüş büyük bir bloktan sonra birbirine kenetlenmiş üç sütunlu Kubilay Anıtı'nın ön yüzünde mermere işlenmiş Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi (sesleniş) görünmekte; daha üst planda bu gençliği simgeleyen, elinde çelik mızrağı ile irticaı ezmeye hazır tunç bir heykel ufukları gözetlemektedir. Anıtın ön ve iki yan yüzeyine, üç şehidin adı işlenmiştir.

Devrim şehitleri kendilerine çok yaraşan anlamlı bir görüntü içinde yurt topraklarında sonsuz uykularındadır...

Çamlar arasındaki yoldan Ay-Yıldız Tepe'ye çıkanlar yükselen anıtın granit taşlarına büyük kabartma harflerle işlenmiş — bir ant anlamı taşıyan — şu sözleri okurlar:

«İNANDILAR, DÖĞÜŞTÜLER, ÖLDÜLER,
BIRAKTIKLARI EMANETİN BEKÇİSİYİZ»

... Ve: «Biz de inanıyoruz, gerekirse döğüşecegiz, öleceğiz. Bırakacağımız emanetin bekçileri elbette olacaktır» diye düşünürler...

MENEMEN TÜRKOCAĞI BEYANNAMESİ (*)

Aziz Menemenli!

23 kânunuevvel 1930 salı günü sabahı altı esrarkeş tarafından yapılan irtica baskını unutma! Ve bu tarihi daima kalbinde muhafaza et ki, Cumhuriyet ve onun mütemmimi olan inkılâbın kıymeti artsın...

Şimdi sana düşen vazife, Türkocağı'na manen ve maddeten yardım ederek Ocağın inkılâptaki ağır ve mühim olan vazifesini teshil etmektir.

Türkocağı, senin en samimi muhitindir. Çünkü o piştar, mürşit ve inkılâpçıdır. Memleketinin tarihini yükseltmek vazifendir. Bunu mazin, halin ve istikbalin sana emrediyor. Bunu, ey muhterem Menemenli! Bunu bil! Vakit geçirme, Ocağı aza kaydol; onun dileklerine, ihtiyaçlarına severek iştirak et. Ocağının ağır ve mühim olan hamlelerine, muvaffak olabilmesine yegâne âmil senin yardımındır. Seni yükseltecek Ocağıdır.

Menemen - Türkocağı

(*) Türkocakları, 19 şubat 1932'de kurulan Halkevlerinden önceki gençlik kuruluşlarıdır.

Gazi Mustafa Kemal'in 27 aralık 1930 tarihinde Er-
kânı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genel Kurmay Baş-
kanı) Fevzi Paşa'ya (Mareşal Fevzi Çakmak) gön-
derdiği mektup (*) :

Menemen'de ahiren vukua gelen irtica teşeb-
büsü esnasında Zabit Vekili Kubilay Bey'in va-
zife ifa ederken duçar olduğu akibetten Cumhu-
riyet Ordusunu taziyet ederim.

Kubilay Bey'in şahadetinde mürtecilerin gös-
terdiği vahşet karşısında Menemen'deki ahalî-
den bazılarının alkışla tasvipkâr bulunmaları
bütün Cumhuriyetçi vatanperverler için utanıla-
cak bir hadisedir.

Vatanı müdafaa için yetiştirilen, dahili her
politika ve ihtilâfın haricinde ve fevkinde muh-
terem bir vaziyette bulunan Türk zabitinin mür-
teciler karşısındaki yüksek vazifesinin vatandaş-
lar tarafından yalnız hürmetle karşılandığına
şüphe yoktur. Menemen'de ahaliden bazılarının
hataları bütün milleti müteallim etmiştir.

(*) Gerek bu belge, gerekse «Menemen Türkocağı Be-
yannamesi»nde değişiklik yapılmadan ve günümü-
zün yazı diline çevrilmeden asıllarına uygun ola-
rak alınmıştır. Görüldüğü üzere, o günlerin dilinde-
ki yabancı sözcükler ve deyimler epeyce fazladır ve
anlamı güçleştirmektedir. Bir başka açıdan, bu bel-
geler, Dil Devriminden sonraki arınma ve gelişme-
ler için de örnek sayılabilir. Tutucular ve gericiler
— devrimlere olduğu kadar — Türk Dilinin arınma-
sına, özleşmesine de karşıdılar ve hâlâ Osmanlıca
öziemi içindedirler. K.Ü.

İstilanın acılığını tatmış bir muhitte genç ve
kahraman Zabit Vekilinin uğradığı tecavüzü,
milletin, bizzat Cumhuriyete karşı bir suikast te-
lâkki ettiği ve mütecasirler ile müşevvikleri ona
göre takip edeceği muhakkaktır.

Hepimizin dikkatimiz, bu meseledeki vazi-
felerimizin icabatını hassasiyetle ve hakkiyle ye-
rine getirmeye matuftur.

Büyük Ordunun kahraman genç zabiti ve
Cumhuriyetin mefkûreci muallim heyetinin kıy-
metli uzvu Kubilay Bey temiz kanı ile Cumhuri-
yetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş
olacaktır.

Reisicumhur

Gazi M. Kemal

MENEMEN OLAYI ve 1930 BASINI

1930'larda yurdumuzda yayınlanmakta olan gazeteler ve dergiler Menemen Olayı üzerine önemle eğilmişler, olayın nedenlerine ve yankılarına — haber ve yorum açısından — geniş yer vermişlerdir.

Bunlardan; Cumhuriyet, Hâkimiyeti Milliye gazeteleriyle Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından yayınlanan (TERBİYE) dergisinden o günlerin konuya ilişkin başyazılarını alıyoruz; kısaltmadan, yabancı kökenli sözcükleri değiştirmeden, yazım biçimine dokunmadan...

Bunu yeğlemekten amacımız, o yılların basınından ve yazı dilinden örnekler sunmuş ol-maktır. (Kitabın sonuna Sözlük eklenmiştir).

Bilindiği üzere, dilimizi Türkçeleştirme ve öz-leştirme çalışmalarına daha sonraları 1932'ler-de başlanmış, (Türk Dil Kurumu) kurulmuştur.

MENEMEN'DEKİ İRTİCA HAREKETİ

Nakşibendi tarikatine mensup oldukları söy-lenen altı-yedi kişi Manisa'dan kalkarak bir sa-bah erkenden müsellehan Menemen'e gelmişler, cami basarak oradan aldıkları bayraklarla «Şeriat isteriz!...» diye yaygara koparmaya başlamışlar, halkı kendileriyle beraber sürüklemeye çalışmış-lardır. Tafsilat malumdur: Halk bu gürhunun yay-garasına kapılmamıştır. Vukubulan müsademe-de zabıt vekili bir genç ile bekçi şehit düşmüş-ler, mürtecilerden birkaçı yaralanıp ölmüşler,

üsttarafı orada, kaçan iki kişi de Manisa civa-rında yakalanmışlardır.

İlk nazarda, işin Manisa'da hazırlanmış ol-duğuna ve onu hazırlayanlarca ve müsait zan-nolunan Menemen'de tatbik mevkiine konulmuş bulunduğuna hükmedilmiştir. Ancak, mevkuf mürtecilerin ilk ifadeleri deli saçmasını andırı-yor. Yoksa bu adamlar yürümeyen teşebbüsleri neticesinde aralarında evvelce verilmiş bir ka-rar mucibince işi deliliğe mi vuruyorlar?

Müsellah bir çete haline inkılâp ederek fe-na ve kapkara tasavvurlara Menemen'de patlak verdirmek için günlerce kara seyahati yapmak ve bir sabah erkenden bütün Menemen'i velvele-ye vermek de pek deli işi değildir. İşin zahiri şek-lindeki tertibat âdeta uzun boylu istihzarat farzettiriyor. O halde bu mesele etrafında şimdi-lik bilinebilen kısım, bilinmeyen aksama naza-ran pek lâşey hükmünde sayılmak zaruridir. Manisa'da hazırlanıp Menemen'de tatbikçe çıkar-ılan tertibat bundan ibaret olmamak lâzımdır gibi görünüyor.

Bu müsellah mürteci çetesi Menemen'de ni-ye muvaffak olmak ümidinde idi? Farzımuhal olarak bütün Menemen'i ayaklandırsalar ne ola-caktı? Bu takdirde İzmir üzerine yürümeyi mi hesap etmiş bulunuyorlardı? Hareketin İzmir'de dahi muvaffakiyeti için istinat ettikleri ümitler ve emeller ne di?

Mürteciler Menemen'de bile malihülyaları-nın hüsrânı içinde boğulmuş bulunuyorlar. Bina-enaleyh, tasavvurları neler ihtiva ederse etsin tabii kolay kolay hiç bir şeye muvaffak olabile-cek değillerdi. Türk İnkılâbının çelik muhafızları

vardır. Ve milletin aklîselimi kolay kolay böyle dalgalara tutulmayacak kadar kuvvetli ve uyanıktır.

Mamafih hâdisenin şu halinde dahi ibret alınacak bir macera teşkil ettiğine şüphe yoktur. Son zamanlarda hükümet ihmal ve müsamahası önünde, hürriyetin memleketimizde alabildiğine suistimal edildiğini hepimiz görüyor ve biliyoruz. İnkılâp istihaleleri namına yeni merhalelere geçmiş bizim gibi bir memlekette matbuat hürriyeti namına hükümetin bu kadar küfür ile hücumu maruz kalması, muhtelif tabakalardaki istidatlarla, işte böyle kuvvet ve cür'et imkânları verir.

Şimdi hayretle ve ibretle hatırlatıyoruz:

31 marttan evvel biz bir arkadaşıla vaziyetten müsellemler bir tiyatro yazmaya koyulduk ve eseri bir an evvel bitirip oynatmak için acele ediyorduk. Bu eserde hürriyete yeni yetişmiş bizim memlekette — ve o zaman tahsisen İstanbul'da — irtica hazırlanıyor, çıkıyor, etraftan yetişen hürriyetperver kuvvetlerin savletleri ile bu irtica bastırılıyor ve nihayet son perde 101 pare top gürültüleri ile kapanıyordu...

O kadar acele ettiğimiz halde yetişememiştik. Hâdiseye bize takaddüm ederek mesele tiyatro sahnesi yerine — fakat aynen bizim gördüğümüz şekil ve surette — memleket sahnesinde oynanmıştır.

Bunun gibi mefsuh Serbest Fırkanın gafil müdürlerindeki sakat hareketleri şeametle tavsif ederken onların himmetiyle zamanın meşimesinde tekevvün etmeye başlayan fakat ceninini ayan-beyan fark ediyorduk. Mağuş fikirli, aslı nesli bozuk birkaç (...) matbuat hürri-

yeti namına her gün kustukları hezeyanlardan tabii böyle neticeler çıkacaktı. Bunda şaşılacak hiç bir cihet yoktur. Matbuatın hürriyeti mukaddes, şahsiyeti de muhterem olmak lâzımdır. rit edilmiş ve dünya işleri tamamen tefrik olunan matbuat hürriyetinin alâkası tevsik edilmedi mi? Ne zamana kadar dikkatsiz ve himmetsiz hükümetlerin vaziyet karşısındaki takdirsizlikleri yüzünden bu memlekette böyle ikide bir 31 Mart'lar tekrerrür edip duracak?

«Şeriat İsteriz!..» davasına gelince, bunun manası sadece yenilik istemeyiz, demek olduğu malumdur. Bu, bu memlekette kökünden sökölüp atılmak lâzımgelen tarihi bir yeniçeri an'anesidir. Yoksa ne o zaman, ne bu zaman ortadan din kalkmış değildir ki onu yeniden istemeye mahal olabilsin. Cumhuriyet Devrindeki yegâne fark ve faziletli fark, dinin dünya işlerinden ayrılmış olmasıdır. Günün yirmi dört saatinde ibadet etmek isteyenlere meydan alabildiğine açıktır, hiç mani yoktur. Yalnız bu devirde din, kul ile Allah arasındaki vicdani rabıta halinde tecrit edilmiş ve dünya işleri tamamen tefrik olunarak kanunlara tevdi olunmuştur. İşte o kadar.

O halde eğer memleketi karanlık bir mazi- nin yokluk uçurumlarında boğup mahvetmek istemiyorlarsa ne diye din ve şeriat istiyorlar?

Memleketin uyanık çocukları pek iyi bilirler ki, teceddüt ve terakki yolunda adımlar bizim için hayat, bizi onlardan çekip geri almak isteyen hareketler de ölümdür. Milli ve içtimai hayatımıza ona göre çekidüzen vermek mecburiyetindeyiz.

Yunus Nadi

Cumhuriyet, 25.12.1930

KORKUNÇ BİR SAHNE

Menemen Vakası hakkında ilk alınan haberler o kadar vuzuhlu değildi. Şimdi bu korkunç sahnenin iç yüzü anlaşılmıştır. Derviş Mehmet meczup ve esrarkes değil, Çerkez Ethem'in kanlı çetelerinden biri idi. Onunla memleketten kaçmış, fakat yüzellilik listede olmadığı için tekrar içeri girmiştir. Derviş Mehmet ve dört arkadaşı Menemen'e sabah namazı vakti yaklaştılar ve kasabanın dışında birtakım kimselerle buluşup konuştular. Kasabanın içinde elebaşı adamları da vardı. Camiin içindeki bayrağı da daha evvelden peylemişlerdi. Çete, kendisine iltihak etmiş olanlarla camie girdi. Ve oradan bayrakla birlikte çıkarak kasabayı dolaştı. Bir şeyhin evine gidip şeyh ile de görüştü. Sonra hükümet meydanına gelerek sancağı diktiler. Derviş Mehmet tekbir getirerek orada toplanmış olanlara irtica hutbeleri söylemeye başladı. Bir aralık Jandarma Kumandanı, ki yüzbaşısıdır, yanlarına sokulmuş, nasihat etmek istemiştir. Fakat çete kanlı kararını vermiş olduğundan ve kalabalık Mehdi ve çetesine hüsnü kabul gösterdiğinden Jandarma Kumandanı Hükümet Konağına geçmiş ve telefonla Alay Kumandanlığına

haber vermiştir. Kasabanın az olan jandarması hapishaneyi muhafaza etmekte idi. Eğer bu kuvvet alınırsa hapishaneye hücum edilerek hapisleri kaçırmak tehlikesi vardı.

Alay talime hazırlanıyordu. Vakanın bütün ehemmiyeti belli olmadığı için ihtiyat zabiti Kubilay Bey neferleriyle kasabaya sevkolundu. Kubilay Bey kalabalığı gördü ve Derviş Mehmet'in hutbesini işitti. Neferlerini geride bırakarak yalnız başına Mehdi'nin üzerine yürüdü ve yakasından tutarak tevkif etmek istedi. Birdenbire iki silahlıdan biri tabanca ile Kubilay'ı vurdu. Yaralı Kubilay on-onbeş adım ileri fırlayarak camiin duvarına dayandı. Mehdi Derviş arkasından koştu, yaralı genç zabitin yakasından tutarak sürüye sürüye binek taşına hetirdi ve hançerini çıkararak bedbaht gencin başını kesti ve bayrak demirine geçirip etrafındaki dükkânlardan birinden sicim bile getirtti. Sahnenin en acıklı manzaralarından biri, Kubilay'ın başının, çeteye iltihak etmiş olanların alkışları arasında gövdesinden koparılmış olmasıdır.

Bu inkılâp kurbanının ailesi olan Ordu ve gençliği taziyet ederiz. İrtica ve fesat, mukadder olan ağır cezasını görecektir.

Belki Kubilay Türkiye'de teceddüt ve medeniyet cihadının artık son kurbanı olacaktır.

Hâkimiyeti Milliye

29.12.1930

FEHMİ KUBİLAY'IN CANHIRAŞ ŞEHADETI

Menemen Vak'asından bahsetmek için ilk te-
heyyüçlerimizin tesirinden kurtulmayı bekledik.
Facia, şimdi gözlerimizin önünde, bütün karanlı-
ğı, kanı ve vahşi haykırmaları, ulumaları ve bun-
ların hepsinden daha müthiş olan sükûniyle du-
ruyor. Bu, Hafız Paşa vak'asından, Şekip Aslan
vak'asına kadar Osmanlı Tarihini dolduran ve
ona barbar mehabetini veren bütün öbür facia-
lara ne kadar benziyor! Sanki yıllar hiç geçme-
miş gibi, sanki — fesler değil — kavuklardan hiç
biri bizim inkılâplar dediğimiz mefhumu, bu
memlekette daha hiç bir şeyi değiştirmemiş...

— Ya Kubilay?

Evet, zavallı, münzevî delikanlı! Osmanlı
Tarihinde de ona benzer birçok vahşet ve ceha-
let kurbanları vardır. Yalnız, Kubilay'ın şehade-
tini bize hepsinden daha hailevî gösteren cihet,
onun, bu münevver ve inkılâpçı Türk gencinin
bir inkılâpçı münevverler rejimi altında, bir in-
kılâpçı hükümetin ve muasır cumhuriyet vatan-
daşlarının gözleri önünde, yirmi dakika süren
bir kasaplık neticesinde can vermiş olmasıdır.

Gazeteler yazıyor: «Kubilay, derhal mürte-

lerin üzerine atılmış ve ikisini göğüslerinden
tutarak: «— Silahlarınızı teslim edin. Vatana hi-
yanet ediyorsunuz. Halkı iğfalden vaz geçiniz...»
demıştır. Bunun üzerine haydutlardan birisi
mavzeriyle ateş ederek Kubilay Beyi ayağından
yaralamıştır. Yaralanan genç mürtecilerin ya-
nından çekilmiş ve geriye doğru iki-üç adım at-
mış ise de yarasının tesiri ile oraya düşmüştür.

Derviş Mehmet mel'un, yaralı zabıtimizin
yanına yaklaşmış belinden bir bıçak çıkarmıştır.
Bu bıçakla Kubilay Beyin başını gövdesinden
ayırılmış ve bu başı bayrağın tepesine geçirmiştir.
Şerir, bu hareketin din nazarında iyi bir şey
olduğunu söylemiş, gene zikre ve bayrak etra-
fında dönmeye başlamıştır.

Genç zabıtimizin şehit edilmesi yirmi daki-
ka sürmüştür.

Tam Shakespeare'in bir sahnesi kadar... Ve
düşününüz ki, bu haile geceleyin kapalı bir yer-
de oynanmıyor, güpegündüz, Menemen denilen
bir küçük kasabanın halkla dolu bir meydancı-
ğında cereyan ediyor ve bu trajedianın hareket-
siz, sâmit seyircileri kimlerdir? Lâik, muasır Tür-
kiye Cumhuriyetinin vatandaşları. İşte asıl fe-
caat buradadır.

Demek oluyor ki, orada hava, mühit, mane-
vî hava, manevî mühit, inkılâpçı, cumhuriyetçi
ve vatanperver Türk gencinin değil; «şerir»,
«vahşi», «haydut», «mürteci» sıfatlarıyla tevsim
ettiğimiz «Tarikatı Nakşibendiye» salıklarından
Derviş Mehmet'in havası ve muhiti idi. Öyle ol-
masaydı bu insan kasabı işini tamamlamak için
yirmi dakikalık vakti bulamazdı. Eğer munit ve

hava, Cumhuriyet ve inkılâp prensipleriyle meşbu bir muhit ve hava olsaydı, Şeyh Mehmet daha ilk kımıldanışta tıkanıp yere yuvarlanırdı.

Kubilay'ın canhıraç şهادeti, bize, meseleyi bu cihetten tetkik ve tettebbu etmek lüzumunu ihtar etmelidir. Yoksa, bunda ve buna benzer ve gözlerimiz intikam ateşleriyle dolu olarak Şeyh Mehmet'ler, Şeyh Hasan'lar, Şeyh Hüseyin'ler gibi serserilerin üzerine doğru yürümekten bir şey çıkmaz. Şeyh Mehmet, bir işarettir, bir gölgedir.

Yakup Kadri
Hâkimiyeti Milliye
31.12.1930

INKILÂP TEHLİKEDE DEĞİLDİR!

İrtica hâdisesi, memleketin her tarafında derin bir nefret uyandırdı. Caniler, mürteciler ve mes'uller elbette cezalarını görecektir... Bu hâdiseye bakarak: İnkılâp, Tehlikededir!.. Denemez. Çünkü inkılâbın ağır mes'uliyetlerini omuzlarında taşıyan büyük başlar, vazifelerini ve mes'uliyetlerini müdriktirler.

Yazık ki, bazan hepimiz müfrit bir hürriyetin sahte bir demokrasinin kuru nazariyelerine kapılarak tarihten ve tecrübeden çıkarılmış en basit hakikatları unutuyoruz. Ruhlarla alâkadar olan fikri ve içtimai ihtilâller, halk tarafından ne kadar samimi karşılanırsa karşılanırsın, uzun bir mazinin kurduğu zihniyet binasını kökünden yıkamaz. Yalnız cephelerini biraz değiştirebilir. Onun için ruhlara nüfuz etmeyen inkılâp hareketlerine karşı çok uyanık bulunmak lazımdır.

Esasen hükümet mefhumunda, hâdiseleri vukuundan evvel görmek ve tedbirlerini almak gibi bir mâna, mevcuttur.

Evet.. İnkılâp tehlikededir, denemez! Fakat inkılâbın müdafaası her gün vatandaş kanı dökülmesine, her gün zabitlerimizin, muallimlerimizin, askerlerimizin aziz başlarını, kanlı sün-

günün ucunda irtica bayrağı halinde görmeğe de müsamaha edilemez.

Türk İnkılâpçılarının en bariz faziletleri; hakikatları olduğu gibi görmek, ne kadar acı olursa olsun, onlarla karşı karşıya gelmekten korkmamaktır.

Tekkeleri kapadık; fakat dervişler yaşıyor!

Medreseleri kapattık; ondan mehcür olanlar duruyor.

Halifeyi kovduk; fakat saltanat devrinin nimetleri içinde, o tatlı hatıraları hâlâ zihinlerde ve ümitlerinde yaşatanların sayısı az değildir.

Şapkayı giydirdik; fakat onu taşıyanların arasında hâlâ bizi tekfir edenler var.

«Cebrü ikrah karşısında domuz etini yemek caizdir» diye, şapkayı taşıdığı için nefsinin günahı ve masiyetten tenzih eden ve müteselli olan biçareler var!

Memleket haricinde mütemadiyen tahrikât yapanlar da ayrıdır. Bunların, dahil ve hariçte yaptıkları tahrikâtı bilmeyen yoktur. Menemen cinayetinde elebaşı olan Derviş Mehmet'in Çerkez Ethem'in adamlarından olduğu tesbit edilmedi mi?

Uzağa gitmeye hacet yoktur: Daha son fırka mücadelelerinde bütün bu haleti ruhiyenin tezahürlerini görmedik mi?

Belediye intihabatı esnasında, şurada burada beliren alâmetler, derinden derine işitilen tek bir ve tehlikeli uğultuları, memlekette gizli gizli horurdanan, hırsını ve nefretini güçlkle zapteden bir şeriat fırkasının yaşadığını göstermedi mi? Yazık ki o vakit, ne Halk Fırkasının daima tehli-

keleri küçük gören ve müsamaha eden ateşli inkılâpçıları, ne de Serbest Fırkanın dünyayı dümdüz gören safdil ve samimi şefleri bunun farkında olmadılar. Her iki taraf da, politika hislerinin tesiri altında tehlikenin seslerine kulak tıkadılar.

Tekrar ediyoruz: Bütün bu menfi âmil ve unsurlar, inkılâp için mutlak bir tehlike teşkil etmez. En büyük tehlike; mes'ul ve gayri mes'ul hükümet ve inkılâp müesseselerinin kayıtsızlığından, müsamahasından ve bilhassa bütün ufukları pembe gören müfrit bir nikbinliğinden doğar.

Şurası muhakkak ki, bu cinayette birinci derecede mes'ul ve kabahatli olanlar; Derviş Mehmet ve arkadaşları değildir. Asıl sebep ve âmil-leri, daha iyi aramak bulmak lâzımdır. Bunlardan başka hâdiselerin müsebbibleri arasında, o acıklı cinayetleri ika edenlerin yanında; cinayet zeminini ihzara müsaade edenleri, âsilere kanun haricinde müsamaha ve müsaadekârlıkta bulunanları, elhasıl vazifelerini hakkıyla ifa etmeyenleri de aynı derecede mes'ul tutmalıdır.

Herhalde Türk vatanının hududunu Menemen ve nihayet Manisa'nın hudutlarından ibaret sanan o mecnun ve cahillerden başka büyük mes'ulleri de aramak lâzımdır. İnkılâbın adaleti başka türlü tecelli etmez.

Cumhuriyetin kudreti, irtica ve anarşi unsurlarına karşı eğilmekten ve sarsılmaktan kat'iyen uzaktır. Bu hakikatı dostlara ve düşmanlara göstermek, aynı zamanda vicdanî ve insani bir vazifedir. Zira, bunun anlaşılması, vatan dahilinde olsun, vatan haricinde olsun, inkılâp aley-

hine kıyam teşebbüsünde bulunanları akli selim, dikkat ve korkuya sevkedecek, dolayısıyla zaman zaman vatandaş kanının dökülmesine mani olacaktır.

Siirt Mebusu
Mahmut
Hâkimiyeti Milliye

30.12.1930

FEHMI KUBILAY

1906 - 1930

«... Vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin!..»

Nutuk - Gazi M. Kemal

«Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin.»

Tevfik Fikret

Geçen yılın son ayı milli tarihimizde çok çirkin ve vahşi bir irtica levhası ile kapandı. İlk-mektep muallimi arkadaşlarımızdan Fehmi Kubilay, ruhları din ve tarikat afyonu ile uyuşmuş, sinirleri esrarla büzülmüş birkaç kara kalpli mürteciin Allah ve Şeriat namına yaptıkları azgınlığa kurban gitti.

İnkılâbın kahredici eli canileri bir hamlede yakaladı. Menemen Divan-ı Harbi irtica şebeke-sinin, azgınlık ve vahşet yardaklarının hesabını gördü. Artık o meş'um vak'ayı burada yeniden tasvir etmeye lüzum görmüyoruz. Biz bu sahife-de, Kubilay'a başını verdiren yüksek inkılâpçı hamlesinin ruhunu, kısaca tahlil etmek, bu hareketi ile genç arkadaşımızın kendi kıymetli ca-

nı bedeline bize verdiği dersi teşrih etmek istiyoruz.

24 yaşında, genç ve güzel Kubilay; her insan gibi yaşamak hakkına, her genç gibi hayatın zevklerini tatmak hakkına malik olan bu yiğit delikanlı; taassup ve irtica kuduzları, şaşkın ve kansız bir kalabalık ortasında, irticanın yeşil bayrağı etrafında, omuzlarında tüfekleri, ağızlarında salyalayan zehirleri ile tapınır ve tepinirken hangi saika ile ileriye atıldı? Kara kuvvetin bu kudurmuş piştarına başlık eden «Mehdi»nin yakasına sarılmak cesaret ve iradesini nereden buldu?

Kubilay bu cesareti İnkılâbın büyük kaynağından aldı, Şark irticaında Çapakçur'un kuytu bir köyünde kara kuvvet eşkiyasının parça parça ettiği Zeki Dünder da o mübarek kaynaktan içmişti.

Kubilay hem bir muallim, hem de bir ihtiyat zabiti idi. Gözleri kararmış, ruhları bulanmış silahlı ve külâhlı mürtecilerin karşısına vazifeye atılmak için koştu. O zaman ve o mekânda İnkılâbı yalnız kendisi temsil ediyordu. İnkılâbı yalnız o müdafaa edecekti. Tek başına kalmıştı. İçinde bulunduğu vaziyetin «imkân ve şeraitini» düşünemezdi. «Hak bellediği» bir tek yol vardı: İNKILÂP YOLU. İşte o yolu kesmek isteyen eşkiya karşısında idi. Durmadı, yalnızlığına bakmadı, hak bellediği yol için, tek başına vazifeye atıldı... Ve o yol için başını verdi.

Büyük Rehber'in Türk İnkılâbını gençliğe ithaf ederken gözleri yaşararak, irat ettiği ulvi hitabeyi Kubilay ne iyi anlamış, ruhuna ne de-

rin sindirmiş olduğunu bize bu fedakârlık dersi ile gösterdi. Zabit Kubilay, vatanının inkılâbı için kan borcunu böyle öderken, muallim Kubilay da meslek arkadaşlarına ve genç nesle en yüksek ve tesiri en devamlı dersini verdi.

Kubilay'ı, Zeki Dünder'ı, ismi meçhul kalmış daha nice Kubilay ve Dünder'ları daima tebcille yad etmek borcumuzdur. Bu borcu ödemenin en iyi şekli, onların can ve baş bedeline bize verdikleri derslerden istifade etmek, İnkılâbın müdafasına daima hazır bulunmak, vazifeye atılmaya her an hazırlıklı olmaktır.

Uğursuz hâdisede en büyük yararlığı göstererek mürtecilerin kafalarına ilk darbeyi vuran ve bu yüzden İnkılâp için şehit düşen bekçi Hasan ve Şevki'nin aziz ruhlarını burada hürmetle hatırlamak bizim için bir millî borçtur.

TERBİYE

Cilt VI, Sayı 31

1931

BİR BELGE (*)

Menemen irticamın içyüzü

Türk İnkılâp Tarihine «Menemen irticaı» adı altında geçmiş olup gerçekte seksenlik bir şeyh, emekliye ayrılmış askeri bir Laz imam ve hem-paları ile birkaç cahil köylünün ve dört esrarkeş cahil yobazın, dini dünya işlerine âlet ederek ko-yu taassup ve kapkara cehaleti körüklemelerinden doğmuş kanlı ve feci bir olaydan başka bir şey olmayan, lâkin rahmetli Kubilay gibi genç ve ateşli bir Türk delikanlısı ile iki masum bek-çinin tüyler ürpertici bir şekilde şehit edilmeleri canavarlığı ile neticelenen bu isyanın içyüzü o kadar karanlık, o derece karışıktır ki, hâdise ba-

(*) Bu yazı dizisi, Kubilay'ın 28. ölüm yıldönümünde (1958) Cumhuriyet Gazetesinin 23 - 30 aralık gün-lü sayılarında yayımlanmıştır. Yazar Cemaleddin SARAÇOĞLU, resmi kayıt ve belgeler üzerinde titiz bir araştırma ve inceleme-den sonra derlediklerini ve izlenimlerini okurları-n.a sunmuştur. Savcının iddianamesiyle birlikte belgesel değeri olan bu yazı dizisini olduğu gibi alıyoruz.

K. Ü.

şından sonuna kadar esaslı bir şekilde yeniden incelenmeğe gerçekten değer.

Memleket çapında yapılmış bir devrimin he-men ferdasında hem de Menemen gibi nisbeten aydın bir muhitte geçen bu kanlı irtica hâdisesi etrafında şimdiye kadar bir hayli şeyler yazılmış olmakla beraber, meseleye el koymuş Harp Di-vanı Savcılığının titiz incelemeleri ve esas mü-talâanamesi, Harp Divanının resmi vesikaları gibi pek esaslı ve olayları ciddi bir şekilde aydın-latan ilmi bir incelemeye, biz kendi hesabımıza hiç bir yazıda rastlamış değiliz.

Bu kanlı taassup ve irtica vakasının asıl ele-başlıları kimlerdir?...

İsyan nasıl tertip edilip ne yolda tatbik mev-kiine konuldu?...

Rahmetli Kubilay hangi şartlar içinde ve na-sıl canavarca şehit edildi?...

Genç subayla birlikte şehit edilen iki bekçi niçin öldürüldüler?...

Kimler suçlu görülerek ölüm cezasına çarp-tırıldılar ve asıldılar?...

Hangi sanıklar bir yıldan yirmi dört yıla ka-dar çeşitli hapis cezalarına mahkûm edildiler?...

Ve nihayet kimlerin suçsuzluğu anlaşılaraq, beraatlerine karar verildi?...

İşte bütün bu soruları cevaplandırabilmek ve Türk Devrim Tarihini kaleme alacak geleceğin Türk tarihçisine dayanabileceği ilmi esaslar ve malzeme sağlayabilmek amacı ile aylar süren yo-rucu bir araştırma ve çalışmanın sonunda şu okuyacağımız satırlar meydana geldi.

İlâveye lüzum görmüyoruz ki bu, sayfalarda

konuşan, resmî ve salâhiyetli sözler, kaynaklardır. Bütün bilgiler ve vesikalar «1930 Menemen hâdisesi» dolayısıyla Menemende kurulmuş olan «Divanîharbî örfî» nin resmî zabıt ve kayıtlarından ve dosyalardaki resmî vesikalardan alınmışlardır.

Evvelâ «Divanîharbî Örfî» savcılığının karar hâkimliğine karşı, vakayı başından sonuna kadar didikleyen mütalâanamesine bir göz gezdirelim (*) :

Devlet kuvvetleri aleyhine suç işlemekten ve tekkelerle zaviyelerin ortadan kaldırılmalarına ait kanuna karşı gelmekten sanık: Manisa ahali-sinden Giritli Mehmet ve Şamdan Mehmet ve

- (*) Metne tamamiyle riayet edilmek suretiyle bazı eski ve Arapça tabirler yenileştirilmiş, meselâ (müddelumumî yerine bugünkü karşılığı olan (Savcı) tabiri gibi kelimeler kullanılarak davanın yeni nesle mensup genç evlâtlarımız tarafından da kolayca kavranabilmesine çalışılmıştır. Bununla beraber zabıtların ve vesikaların esas ruhuna sadık kalmak hususuna titizlikle dikkat edilmiş, herhangi şahsî bir mütalâa ve tefsirden kaçınılmıştır. 1958 C. S. Sayın Cemaleddin SARAÇOĞLU yukarıdaki notta, «zabıt»lardan ve «vesika»lardan derleyerek 1958'de yayınladığı yazı dizisinde - genç kuşağın kolayca kavrayabilmesi için - bazı deyimleri yenileştirdiğini, sadeleştirdiğini açıklıyor.

Ancak; 1930 ve 1958'lerden bu yana gerek konuşma gerekse yazı dilimizde öylesine değişmeler ve gelişmeler olmuştur ki, söz konusu belgelerin dili gerçekten kolay kavranamayacak hale gelmiştir denebilir. Bu oluş, Dil Devrimi açısından Türk Dili adına övünç verici hızlı bir gelişme sayılır.

1970 K. Ü.

sütçü Mehmet ve Emrullah oğlu Mehmet'in ve Ali oğlu Hasan ve Nalıncı Hasan ve tatlıcı Hüseyin ve kahveci çırağı Mustafa ve topçu çavuşu Hüseyin ve Keçilili Himmetoğlu Süleyman çavuş ve pabuççu (eskici) Hüseyin oğlu Ali ve Giritli Mehmet'in bacanağı posta sürücüsü Kâhya İsmail ve Giritli Mehmet'in diğer bacanağı Ahmet ve Giritli Mehmet'in analığı Rukiye ve sütçü Mehmet'in damadı Koca Mustafa ve sütçü Mehmet'in kardeşi Hacı İsmail oğlu Hüseyin ve diğer oğlu Hasan ve Osman oğlu Hasan ve Mehmet oğlu Ahmet ve Hacı Hüseyinin hemşiresi kızı Fatma ve Hacı Ali oğlu Mustafa ve Görüce köyünden Abdülkerim ve Menemen'den müezzin Abdullah oğlu Hafız Ahmet ve Menemen'den Ramiz ve Harputlu Mehmet ve Sümbüllü Mehmet ve Abbas ve Rasim ve arabacı Hüseyin ve Çingene Ali ve bakkal Ali Mazlumaki ve Yusuf oğlu Kâmil ve İbrahim oğlu İsmail ve Çataklı Süleyman ve Musevi Hayım oğlu Jozef ve Gözlükcü Ali ce tütüncü Haydur ve Hoca Saffet ve Manisa'dan Giritli Mezlumaki İbrahim oğlu İsmail ve bıçakçı Mustafa ve Çakıroğlu Ramazan ve Bozalan muhtarı Ahmet oğlu Mustafa ve azadan Mustafa oğlu Mustafa ve Mehmet oğlu İsmail ve Mehmet oğlu İbrahim ve Halil Hasan ve bekçi Ahmet oğlu Hüseyin ve Hüseyin oğlu İbrahim ve Ahmet oğlu Mehmet ve Manisa'dan Keçeci Süleyman ve Hafız oğlu Simsar Mustafa ve Paşaköy'den Simavlı Osman ve bakkal Mehmet oğlu Aburrahman ve arabacı Bekir ve Ahmet oğlu Eyüp ve Koca Hasan oğlu Hüseyin ve Menemen'den Raşit oğlu İbrahim çavuş ve Boşnak Ahmet ve Kay-

serili Hacı Ali oğlu Mehmet ve imam Mustafa oğlu Hacı Hüseyin ve Sadık Dede ve Hacı Kerim oğlu İbrahim ve Mehmet oğlu İbrahim ve Hasan oğlu İbrahim ve Paşaköy'den Mustafa oğlu Süleyman ve Keçili köyden Hacı İbrahim oğlu Ahmet ve Manisa'dan, sanık Mehmet Emin'in anası Hasibe ve karısı Emine ve kız kardeşi Halide ve Fatma ve mektul sütçü Mehmet'in karısı Keziban ve İstanbul'da Erenköyde oturan Erbilli Şeyh Esat ve oğlu Mehmet (*) ve Rizeli tabur imamlığından emekli Laz İbrahim ve imam İlyas ve Rifat oğlu Mutf Süleyman ve Hatip Cermal ve İzmir'de oturan Hoca Mehmet Ali ve manifaturacı Osman ve bacanağı Murat Mustafa ve Ali Paşaoğlu ve katmerci Hasan Hüseyin oğlu Mehmet ve Lütfi Dede'nin Halil ve fırıncı Mustafa oğlu Ahmet ve tarakçı Hüseyin oğlu İbrahim Ethem ve çulha Mehmet Çavuş ve Kurabiyeçi Ahmet oğlu Hacı Hasan ve terzi Talât ve saatçi Hüseyin ve Alâşehir Şeyhi Ahmet Muhtar ve Manisa'nın Rahmanlı karyesinden Hacı Hafız oğlu Ali Osman ve Şeyh Hacı Hilmi ve Hasan oğlu Ayan Mehmet ve Kara Ahmet oğlu Ali ve Mehmet oğlu Ali ve Ak Mehmet oğlu Mehmet ve Ahmet oğlu Halil ve Kırılı oğullarından Mustafa oğlu Mehmet ve Bektaşî Bekir mahallesinden Hatuniye camii müezzini tütüncü Hasan oğlu

(*) Erbilli Şeyh Esat da oğlu gibi idama mahkûm edilmiş fakat yaşının ilerlemiş olduğu nazara alınarak ölüm cezası hapse çevrilmiş ve bilâhare hastalanarak tedavi edildiği Askerî Hastanede ölmüştür. Kendisinden sırası gelince uzun uzun bahsedilecektir

C. S.

Hasan ve Muradiye karyesinden Aslan oğlu Şaban ve Çerkezköy'nden Ömer oğlu Ahmet ve Horozköy'den Sadettin oğlu Nureddin ve Müslim oğlu Halit ve İbrahim oğlu Mustafa ve Mustafa oğlu Sadi ve Abidin oğlu Tahsin ve Yasin oğlu Küçük Osman ve Yenioğlu Hasan ve Ahmet oğlu Abidin ve Ahmet oğlu İbrahim ve Necip oğlu Mevdut ve Ragıp oğlu Osman ve Muhtar oğlu Haşım ve Muhiddin oğlu Ali ve Koçmidilli Hasan oğlu Ahmet ve Yakup oğlu Ali ve Salâhaddin oğlu Nasit ve Avukat Hasan Yevmi ve sanık Nahıncı Hasan'ın dayısı Mavnacı Dadaylı Hasan haklarında açılan ilk tahkikat evrakını baştan aşağı okudum.»

Savcının Mütalâası

«Mütalâamı serdederken evvelâ münhasıran Menemen hâdisesini ika eden sanıkların Manisa'dan hareket ettikleri, günde tatlıcı Mutf Hüseyin'in (ölüm cezasına mahkûm edilmiş ve diğer mahkûmlarla birlikte 1931 yılı şubat ayının üçüncü gününü dördüne bağlayan gece sabaha karşı asılmıştır.) evindeki toplantılardan başlayacağım. Sırası ile Paşaköy boylarındaki vaziyetlerini ve bu vaziyetlerinin köylerde ne gibi belirtili şekilleri gösterdikten sonra ve buralarda kendilerine yakın olan sanıkların hâdisedeki rollerini açıklayacağım. Ondan sonra fecaat arzeden Menemen hâdisesinin cereyan şeklini göstereceğim ve psikolojik noktadan yani basitten mürekkebe doğru yürüyerek Menemen vakasının hakiki kaynağına intikal ve bundan tatlıcı Hüseyin'in evindeki toplantıya takaddüm eden zaman-

larda çeşitli mahallerde yapılan toplantılara ve bunda Erenköy köşkünün (yani Erbilli Şeyh Esat'ın) oynadığı rollere geçerek hâdisenin mahalli ve mevzii olmayıp, şumullü ve geniş bir sahada üzerinde cereyan ettiğini göstererek sanıklar şebekesini meydana çıkaracağım ve bunların devlet otorite ve haysiyeti üzerindeki maksatlarının tecelliyatını ve suç unsurlarını ve delillerini tetkik ve tahlil ederek suçun vasfını ortaya koyacağım.»

«Ondan sonra da cezaî mesuliyetlerinin temas ettiği kanun maddelerini göstereceğim. Böylece tahkikat safhaları hakkında takip edeceğim mütalâamın seyredeceği anahatları üzerinden yürüyerek iddianamenin bir krokisini çizmiş oluyorum.»

«Evvelâ sanıkların Manisa'dan hareketleri, Paşaköy'ündeki davranışları, Manisa'da dört gündenberi toplandıkları tathici Mutaf Hüseyin'in evinde son olarak 6 Aralık 1930 Cumartesi akşamı kendisi de dahil olduğu halde Giritli Mehmet, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet ve Emrullah oğlu Mehmet Emin (*), Ali oğlu Hasan, Nalinci Hasan ve Çakıroğlu Ramazan bu üç sanık da Divanı Harp tarafından ölüm cezasına çarptırıldılarsa da yaş küçüklüğü bakımından cezaları 24 yıl ağır hapse çevrilmiştir.

«Kahveci çırağı Mustafa (idama mahkûm olmuş ve asılmıştır), Topçu çavuşu Hüseyin

(*) Bu dört Mehmet'ler isyanın elebaşlarıdır. Üçü vaka günü öldürülmüş, sonuncusu Mehmet Emin de idama mahkûm olup diğer mahkûmlarla birlikte asılmıştır.

(asılmıştır), Keçili Himmet oğlu Süleyman Çavuş (asılmıştır), Pabuççu (eskici) Hüseyin oğlu Ali (asılmıştır) hazır bulundukları halde yapılan toplantıda vaka hakkında görüşmeler yapılmış ve bu müzakerede hâdisenin cereyan sureti ve silahların tedarik şekli kararlaştırıldıktan sonra Giritli Mehmet evvelâ kendisi Şamdan Mehmet ve sütçü Mehmet'le Paşaköy'e hareket edeceğine ve bir gün sonra da Paşaköy'de Emrullah oğlu Mehmet, Ali oğlu Hasan, Nalinci Hasan, Çakıroğlu Ramazan'ın (yaş haddi yüzünden haklarında verilmiş olan ölüm cezaları ağır hapse çevrilen üç sanık) kendilerine katılacaklarını söyledikten ve gereken talimatı verdikten sonra orada hazır bulunan Topçu Çavuşu Hüseyin, kahveci çırağı Mustafa, tathici Hüseyin ve Keçili Himmet oğlu Süleyman çavuş ve pabuççu Hüseyin oğlu Ali de (bunların hepsi idama mahkûm olup asılmışlardır) silahlanarak bilâhare arkalarından gelip kendilerine katılacaklarını vaad etmişlerdir.»

«Geceleyin verilen kararın sabahleyin tatbi-katına geçen Giritli Mehmet yanında Sütçü Mehmet, Şamdan Mehmet bulunduğu halde, Manisa'da Giritli İsmail ve bıçakçı Mustafa'nın çuval içinde verdikleri iki silahı alarak ve kendi bacadığı posta sürücüsü Kâhya İsmail'in arabasıyla Paşaköy'e hareket edip bu köye vardıklarında analığı Rukiye'nin evine misafir olmuşlardır. Rukiye, keyfiyeti Giritli Mehmet'in köyde bulunan bacanağı Simavlı Hasan'a ve bakkal Mehmet oğlu Abdurrahman'a anlatmıştır.»

«İlk toplantıdan sonra verilen talimat veçhi-

le bir gün sonra hareket edip kendilerine katılacak olan Emrullah oğlu Mehmet Emin, annesi Hasibe, karısı Emine, kız kardeşi Halide'nin malûmatı altında ve hattâ bu meyanda sanıklardan Hafız oğlu Simsar Mustafa'dan alacağı olan paranın karısına veya anasına verilmesini tembih ettikten sonra Ali oğlu Hasan, Nalıncı Hasan ve Çakır oğlu Ramazan'la beraber araba ile Paşaköy'e gelmiş, arabacı bunları Giritli Mehmet'in bacanağı Ahmet'in evine götürmüştür.»

«Burada Ahmet bunlara yiyecek çıkarıp yedirdikten, çantalarına yemek koyduktan ve muvasalatlarından tam yarım saat sonra Rukiye'nin evinden aldıkları silahlarla ve beraberlerine (Kıtmir) dedikleri köpekle beraber hep birlikte gece yarısı Paşaköy'den çıkıyorlar ve Bozalan'a hareket ediyorlar.»

«Sanıklar on bir saat yürüdükten sonra (Sümbüller) köyü yolunda bir çamlıkta, su kenarında geceyi geçiriyorlar. Burada Çakır oğlu Ramazan kendilerinden ayrılıp habersiz kaçıyor ve Manisa'ya avdet ediyor.»

«Su kenarında uykudan kalkan sanıklar, arkadaşlarından birisini kaybettikten sonra, yürüyerek (Bozalan) köyü kenarına geliyorlar. (Bu köy sütçü Mehmet'in köyüdür). Sütçü Mehmet köye girip akrabasına haber veriyor. Sütçü Mehmet'in damadı Hoca Mustafa bunları çay kenarında karşılayarak evvelden hazırladığı bir boş odaya alıp misafir ediyor.»

«Bu eve Hoca Mustafa da dahil olduğu halde (bu snık da idama mahkûm edilip asılmıştır) Sütçü Mehmet'in kardeşi Hacı İsmail (bu da

asılmıştır), Hacı İsmail'in oğlu Hüseyin, bu sanık da babasıyla birlikte ölüm cezasına çarptırılmış, şubat ayının 3/4 gecesi idam hükümleri infaz olunurken tam idam edileceği sırada kaçıp kurtulmaya muvaffak olmuş, bir müddet dağlarda dolaşmış, fakat bilâhare dağda yakalanıp Menemen'e getirilmiş ve hakkındaki hüküm infaz olunmuştur.) ve diğer oğlu Hasan her üçü beraberce yemek getiriyorlar. Burada Giritli Mehmet Mehdiliğini ilan ediyor. Bu Mehdilik ilânını köyde işitmedik kimse kalmıyor. Bu meyanda köy ihtiyar heyeti (Muhtar Molla Ahmet oğlu Mustafa, âza Mehmet oğlu İsmail, âza Mehmet oğlu İbrahim, âza Halil oğlu bekçi Ahmet oğlu Hüseyin) bile keyfiyetten haberdar oluyorlar. (Bu köy muhtarı ve ihtiyar heyetinin üç üyesi üçer yıl ağır hapis cezasına çarptırıldılar.)

«Bu köyden Osman oğlu Hasan ve Mehmet oğlu Ahmet sanıklara hitaben Emirâlem karakoluna uğrayıp orada bulunan iki jandarmayı öldürüp silahlarını almalarını ve kendileri de arkalarından Menemen'e gelip yardım edeceklerini söylüyorlar. Bunlar da ağır hapis cezasına çarptırılmışlardır.)

«Bir hafta kadar Bozalan köyünde kalıp bu köyde Mehdiliğini ilân eden Giritli Mehmet, bu durumdan hükümetin haberdar olup olmadığını anlamak maksadile kardeşi Hacı İsmail'in hemşiresinin kızı Fatmayı ve Hacı Ali oğlu Mustafa'yı, güya çeyiz tedariki bahanesiyle Manisa'ya gönderiyor. Bu tetkik heyeti Manisa'da bulunan Sütçü Mehmet'in karısı Kezban'dan durumu anlayıp, avdet ediyor.»

«Heyetin getirdiği haber kötüdür: Mehdilik dedikodusu Manisa'da duyulmuştur. İşte hükümetin keyfiyetten haberdar olduğu haberi getirilince Giritli Mehmet'in emriyle köy civarındaki çamlıkta Mehmet'in kardeşi Hacı İsmail de Hoca Mustafa (bu iki sanığın idama mahkûm edilip asıldıklarını söylemiştik) tarafından bir kulübe inşa ediliyor. Bu kulübede tam bir hafta esrar içilmek suretiyle zikre (*) devam eden sanıklar 1930 yılı (Aralık ayının yirmi üçüncü salı günü Menemen'e gitmek üzere yola çıkmayı kararlaştırıyorlar.»

«Salı gecesi, esrarkeş Mehdi başta (Kıtmir) adını verdikleri köpek de dahil, hep beraber yola çıkıyorlar. Evvelden haberdar edildiği için (Görece) köyünün berisindeki kömür ocağında, Hacı İsmail oğlu Hüseyin (tam asılacağı sırada sehpanın yanından dağa kaçıp, sonra yakalanarak asılan sanık) tarafından yakılan ateşte ısındıktan ve oraya gene evvelden haberdar olduğu için, Görece'li Mustafa oğlu Abdülkerimin (bu sanık muhakemesi sırasında ağır hastalanıp İzmir memleket hastanesinde tedavi altında iken ecelile öldüğünden hakkında verilmiş olan idam hükmü bu suretle infaz edilememiş ve sukut etmiştir) getirdiği yemek de yenildikten sonra bunların rehberliği ile yollarına revan oluyorlar...»

(*) «Zikir», tekkeler ve zaviyeler bir kanunla kaldırılmadan evvel buralarda haftanın muayyen günlerinde yapılan âyinlerdi. Her tekkenin kendine mahsus bir zikir şekli vardı. «Zikir» lughat ma.nasıyle «anma» demektir ve bu âyinlere «anma törenleri» diyebiliriz ki zamanla çığrından çıkmış ve bir nevi kara taassup şekline bürünmüştür. C. S.

«Kafile (Hasanlar) geçidine varınca orada Kayıkçı Mehmet'in kayığı ile beri tarafa geçiyorlar, Menemen'e yollanıyorlar...»

«Sanıklar Menemen kenarına geldiklerinde Zeytinlikte biraz durup dinlendikten ve burada Giritli Mehmet avenesinin hepsine çifte çifte esrarlı sigara dağıtıp verdikten sonra hepsi dumanlı ve sarhoş kafalarla Menemen'e giriyorlar ve saat altıyı yirmi geçe Müftü camiine giriyorlar.»

«Bu camide sanıklardan Nalıncı Hasan (İnnâ Fetahnâleke) sûresini okuyarak mihraptaki bayrağı alıyor, hep birlikte cami içinde bekliyorlar ve camiye gelenleri, Mehdi (yani Giritli Mehmet) dine davet ediyor ve Mehdi olduğuna dair bunun nişanesi olan (Kıtmir) dedikleri köpeğini kendilerine gösteriyor.»

«Namaz kılındıktan sonra sahte Mehdi cemaati bayrak altına davet etmeye başlıyor ve buna icabet eden, isimleri meçhul, bazı şahıslar bunlarla birlikte Belediye meydanlığına doğru camiden ayrılıyorlar.

«İçlerinden Abdullah oğlu Müezziz Hafız Ahmet (idama mahkûm olup asılmıştır) sanıkların camiye geldiklerini görmüş, vakayı hükümete haber vermeyi hatırına dahi getirmeyerek sanıklar camiden ayrıldıktan sonra minareye çıkmış, minareden silah atmış ve kendi ifadesine göre, etraftan gelecek yetmiş bin kişiyi beklemeye başlamıştır.»

«Belediye meydanlığında sanıklar biraz kaldıktan sonra bayrağı omuzlayarak ve hep birlikte tekbir getirerek şehri dolaşmaya başlıyorlar ve rast geldiklerine :

«— Müslüman mısınız? İtikadınız var mı? diye soruyorlar ve kendilerinin bayrağı altına girmelerini aksi takdirde kılıçtan geçirileceklerini; ortada hükümet olmadığını herkesin dükkânlarını kapayarak kendilerine katılmalarını, arkalarından (70.000) kişinin gelmekte olduğunu; top, tüfek bütün kuvvetin Mehdi huzurunda durup bir iş göremeyeceğini bağırarak mahalleleri dolaşıyorlar.»

«Kafile Hoca Saffet Efendinin evi önüne geldiği vakit sanıklar duruyorlar ve arkalarından gelen Mehdi Giritli Mehmet'in burada birdenbire kayboluverdiğini ve biraz sonra da Hoca Saffet Efendi ile temaslarını, başbaşa konuştuklarını görüyorlar ve Hocanın tam evine gireceği anda Giritli Mehmet'in bir işareti ile sanıklar Saffet Hoca'ya selâm resmî ifa edip kendisini hürmetle selâmlıyorlar. (Bu Hoca Saffet Efendi gerçekten bir İslâm din adamı imiş ki, sahte Mehdinin oyununa gelmemiş, her türlü tehlikeyi göze alarak yüz verip iltifat etmemiş olacak ki, Örfi Harp Divanı huzurunda yapılan sorgusu neticesinde beraat etmiş ve bu sahte Mehdi komedyasına uzaktan yakından katılmamış olduğu da bu suretle meydana çıkmıştır.) ve önlerinde Menemen'den sürüye katılan sanık Saim oğlu Boşnak Abbas (idama mahkûm olmuş ve asılmıştır) tabanca atmak suretiyle izharı şadmani ile gene Menemen halkından Cumai Bâlâlı Ramiz (idama mahkûm olmuş ve asılmıştır), Harputlu Ömer oğlu Mehmet (bu sanık da ölüm cezası giymiş ise de yaşının küçüklüğü yüzünden idam cezası 24 sene ağır hapis cezasına çevrilmiştir)

ve Sünbüllü köylü Mehmet (bu sanığın idama mahkûm edilip asılan Ali Osman oğlu Mehmet olması muhtemeldir) bunlara katılıp gene hep birlikte tekbir alarak belediye önüne avdet ediyorlar..»

Müftü camiinin minberinden alınmış olan bayrak burada Menemenlilerden arabacı Hüseyin (idama mahkûm olup asılmıştır) tarafından meydanlığa açılan bir çukura dikiliyor. Gene burada sanıklar tekbirlere ve yukarıda arz ettiğim şekilde nidalara başlıyorlar ve ellerinde silah olduğu halde sancak etrafını dolaşıyorlar. Bir kısmı da yerden aldığı toprağı etrafa serpiyor.»

«Jandarma yazıcısı Ali Efendi hadiseden haberdar edildiğinden arkadaşları dört jandarmaya silahlarını almalarını tembih etmiş ve kendilerini beklemeden doğruca Giritli Mehmet'in yanına giderek ne istediklerini sormuş. Mehdi Giritli Mehmet bu jandarma yazıcısına hitaben:

«— Git kumandanına haber ver de o gelsin! Bana top, kurşun işlemez!...» demiştir. Bunun üzerine geri dönen Ali Efendi keyfiyetten jandarma bölük kumandanı Fahri Bey'i (bu subay hakkında savcılık, 16 sayı ve 31/1/1931 tarihli tezkeresinde (vazifede ihmâl ve terahiden sanık gayrı mevkuf Menemen Jandarma Kumandanı Fahri Bey hakkındaki evrakın, suçun mahiyeti itibarile askeri mahkemelere devrine karar verildi denilmektedir) haberdar etmiştir.»

«Evinde vakadan haberdar edilen Menemen Jandarma Bölük Kumandanı Fahri Bey doğruca âsilerin yanına gidiyor ve tam bir asker tavrı ile ve hükümetin şerefine yakışacak surette Mehdi'ye hitaben:

«— Ne istiyorsunuz?... Buradan derhal dağılın! Diyor. Giritli Mehmet de:

«— Ben Mehdi'yim! Şeriatı ilan ediyorum. Bana kimse mukavemet edemez; çekil karşımdan! Diyor. Bu söz üzerine âsiler orada toplanan seyirci Menemen halkı tarafından el çırpıp suretiyle alkışlanıyorlar...»

«Durumun vehametini anlayan Jandarma Kumandanı Fahri Bey tedbir almak üzere oradan çekiliyor ve hükümet binasına gelip bu gibi hallerde kanunun icaplarına tevessül ile Alaydan asker ve kuvvet istiyor. Telefon başında intizar eden Fahri Bey, askerle gelen Kubilay Bey'den bir haber bekliyor.»

«İhtiyat zabıt vekili Kubilay Bey süngü takmış askerini, Belediye meydanlığındaki kahve önünde bıraktıktan sonra, kendisi öne atılarak âsilere dağılmalarını söylüyor ve Mehdi'lik taslayan Giritli Mehmet'i kolundan tutarak çekiyor. Buna Giritli Mehmet silah atmak suretiyle mukabele ediyor ve zabıt vekili Kubilay Bey'i ağır bir surette yaralıyor.»

«Yaralanan Kubilay gene tam bir metin asker tavrile oradan ayrılıyor, arkasından ikinci defa atılan kurşun kendisine isabet etmeden hükümetin arkasındaki avluya kendini atıyorsa da aldığı birinci kurşun yarısından bitap düştüğü için uzaklaşamayarak oraya düşüyor...»

«Yaralı Kubilay Bey'in oraya düştüğünü her nasılsa haber alan Mehdi Giritli Mahmet askerlerin kaçmasından ve halkın el çırpmasından ve bu suretle kendisine gösterilen müzaheretten cüret alarak ortalığa bir dehşet havası salmak

için bu anda cinaî bir rol yapmak istiyor, sanıklardan Ali oğlu Hasan'ın torbası içindeki bıçağı aldıktan sonra Şamdan Mehmet'le birlikte yaralı Kubilay Bey'in yanına gidiyor, bıçağı ile bu vazife kurbanı Türk delikanlısını bir koyun boğazlar gibi boynundan keserek başını alıyor. Bu suretle Türk ordusunun genç bir subayı ve asil Türk evlâdı Kubilay tam canavarca bir hisle şehit ediliyor.»

«Bununla kanmayan (Mehdi) kesik başı saçlarından tutarak orada bulunan, üstüvane şeklindeki taşa vuruyor ve etrafını dolaştıktan sonra, kesik başı meydanlığa getirip dikili bayrağın üzerine takıyor...»

«Bu kanlı fecaat karşısında hissiz kalan Menemen halkı tarafından ikinci bir alkış tufanı başlıyor. Bu arada bayrağın tepesinden yere düşen kesik başın bayrak üzerinde durmasını sağlamak için elektrik direğine bayrağı bağlamak istenen ip halk tarafından, Yusuf oğlu Kâmil (bu gayretkeş mürteci de idama mahkûm edilmiş ve asılmıştır) tarafından, koşarak bulunup getiriliyor ve kanlı sancak elektrik direğine bağlanıyor.»

«Bu sıralarda Alaydan yetişen diğer müfrezeler ve aynı zamanda hamiyetli ve namuslu iki bekçi ile âsiler arasında başlayan müsademedede Mehdi Giritli Mehmet, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet vurulup ölüyorlar, Emrullah oğlu Mehmet Emin (bu dördüncü Mehmet de idama mahkûm olup asılanlar arasındadır.) Bu meyanda âsilerle çarpışan iki bekçi de şehit düşüyor.

Asilerden Nalıncı Hasan ile Ali oğlu Hasan

da halk arasından kaçıp sığışıyorlarsa da Manisa'da yakayı ele veriyorlar.»

«Vakanın akış şekline ve sanıkların halka hitaben vaki beyanlarına, halkı bayrak altına davet etmelerine ve maksatlarının husulü için, vaki müdahaleye silahla mukabele suretiyle, hükümet kuvvetine karşı gelmelerine ve en nihayet canlı bir nokta olarak, «hükümet yoktur» demelerine ve aşağıda arz edeceğim veçhile tarikati teşkildeki gayenin, hükümetin tebdili ve saltanat idaresinin iadesi gibi hususlardan ibaret olduğunun toplantılarında bahis mevzuu edip müritlerine de bu suretle telkinlerde bulunmalarına nazaran muhtevası itibarile bu suç, tam unsurları tekemmül etmiş ve Türk Ceza Kanununun 146. maddesindeki devlet kuvvetleri aleyhine işlenmiş suç nevilerindendir.»

«Manisa'da başlayarak Menemen'de sona eren ve bir irtica hareketini tam manasile ifade eden bu safhada arzettiğim şu hâdise, akış suretini ve uğradıkları yerlerde sanıkların rollerini açıkça bize anlatan sanık Emrullah oğlu Mehmet Emin, Nalıncı Hasan ve Ali oğlu Hasan'ın kendi ikrar ve itirafları ve bütün sanıkların kendi hareketleri hakkında kısmen sarih ve kısmen tevilli ikrarları ile sabit oluyor.»

«Bu arada âsi Mehmet Emin'in eniştesi, sanık Keçilli Süleyman'ın, Manisa'da silahları tedarik sureti ve hareketlerinden akrabasının ve bu meyanda sanıklardan Hâfız oğlu simsar kâ-tibi Mustafa'nın haberdar olduğuna dair çok açık ikrarı ve aynı halden sanık bulunan Bozalan köyü ihtiyar heyetinin de inkârları hilâfına, köyde bulunduklarından, sanıkların geldiklerinden

haberdar olduklarına dair içlerinden Halil oğlu Hasan'ın ikrarı ve bütün köylünün işitmiş olmalarından dolayı kendilerinin haberdar olmadıkları iddiasının gayri varit görülmesi ve keza Bozalan'dan Manisa'ya gönderilen iki kişilik heyetin ifadeleri ve kayıkçı Mehmet'in şahadeti ve sanık müezzın Abdullah oğlu Hafız Ahmet'in «70.000 kişiye bakmak için minareye çıktım!...» yolundaki kısmen tevilli ikrarı; el çırpma zikretmek, silah atmak, ip vermek, çukur kazmak, sigara vermek, halkı bayrak altına davet etmek gibi hareketlere iştirak edenler hakkındaki kuvvetli şahadet en nihayet Menemen hâdisesini ika eden asıl sanıkların itiraf ve ikrarları ve buna munzam kuvvetli şahadet, doktor raporu ve sanıkların ikrarları arasında müşterek vasıf noktasından bulunan esaslı mutabakatlar ve bunların sarı olduğunu diğer sanıkların ikrarları ile olup bitenlerle mutabakatı tasdik edilmiş olması gibi yekdiğerini tamamlayıp zincirleyen delillerle anlaşılmaktadır.»

Suç ve Ceza...

«Sanıkların suç durumlarına temas eden kanun maddesine gelince: Hâdisede açıkladığım rolleri itibarile Şamdan Mehmet ve Giritli Mehdi Mehmet ve Sütçü Mehmet ve Emrullah oğlu Mehmet Emin'in ve Ali oğlu Hasan ve Nalıncı Hasan fiilen esas unsura iştirak ettiklerinden ve fiili doğrudan doğruya işlemiş olduklarından hâdisede hemfikirdirler.»

«Toplantıda hazır bulunan tatlıcı Hüseyin, kahveci çırağı Mustafa, topçu çavuşu Hüseyin,

Keçilli mutaf Süleyman Çavuş, papuççu Hüseyin oğlu Ali, bir taraftan azim (yola çıkmış, azm etmiş) olmak itibarile hemfiil, diğer taraftan 65. maddenin birinci ve ikinci bendlerinde bahis mevzuu edilmiş suçun işleneceğine dair talimat vermelerine ve arkalarından silahlanıp geleceklerini vaadetmelerine nazaran da fer'an zimmedhal bulunmaktadır.»

«Sanıkları araba ile götüren Giritli Mehmet'in bacanağı posta sürücüsü Kâhya İsmail ve Paşaköy'deki evinde âsileri misafir eden Giritli Mehmet'in diğer bacanağı Ahmet ve Giritli Mehmet'in analığı Rukiye ve yemek veren ve kulübe tesis eden Bozalanlı Koca Mustafa (Sütçü Mehmet'in damadıdır ve idama mahkûm olup asılmıştır), kardeşi Hacı İsmail ve Hacı İsmail'in oğulları Hüseyin ve Hasan ve sanıklar Bozalan'da bulundukları sırada hareketleri itibarile kendilerine müzaheret vaadeden, gene aynı köyden Osman oğlu Hasan, Mehmet oğlu Ahmet, Bozalan'dan Manisa'ya giden iki kişilik heyetten, rolleri itibarile sanıklarla iştirakleri olan, Hacı İsmail'in hemşiresinin kızı Fatma, Hacı Ali oğlu Mustafa ve Görece köyünden Abdülkerim ve Menemen'den Müezzîn Abdullah oğlu Hafız Ahmet ve Menemen'den âsiler içine katıldığı ve mahalleleri dolaştığı anlaşılan Ramiz ve keza âsilere karışıp zikir ederek sancak altına koşan Harputlu Mehmet ve Sümbüllü Mehmet tabanca atmak suretiyle memnunluğunu belirtip nümayiş yapan Salim oğlu Boşnak Abbas, halkı bayrak altına davet eden Rasim, bayrağın dikilmesi için çukur kazan Arabacı Hüseyin, şehit subayın kesik başını bayrak direğini elektrik di-

reğine bağlayabilmek maksadıyla ve ip getirmek suretiyle cinayete maddeten iştirak ettiği anlaşılan Yusuf oğlu Kâmil, âsilerin bütün fiillerini, tasvip edici bir surette el çırparak alkışlamak suretiyle suçlarına katıldıkları anlaşılan Menemen halkından İbrahim oğlu İsmail ve Çitaklı Süleyman ve Çingene Mahmut oğlu Ali ve bakkal Ali Mazlumaki ve Yahudi Hayım oğlu Jozef ve Gözlüklü Ali ve Tütüncü Haydar fiilde fer'an medhaldardırlar...»

«Diğer sanık, hâdisenin elemanlarından olan Hoca Saffet Efendi'nin cınadığı rolle fiilde azim olmak dolayısıyla faili aslidir.»

Bu saydığım (36) sanıktan hemfiil olanların hareketi Türk Ceza Kanununun 146. maddesinin birinci fıkrasına, fer'an zimmedhal olanların gene aynı maddenin ikinci fıkrasına ve şehit Kubilay Bey'le iki bekçinin öldürülmelerinden dolayı içtima-ı ceraim (suçların birikmesi) hükümleri nazara alınarak 449. maddenin ikinci bendine ve diğer sanıklardan olup asıl sanıklarla fiilde iştirakleri tespit edilemeyen ve yalnız silah verdikleri anlaşılan Manisa'da oturan Giritli Mazlumaki ve İbrahim oğlu İsmail ve bıçakçı Mustafa'nın 150. madde ve evvelce sanıklara iştirak ederek yola çıkan Hüseyin Çakıroğlu Ramazan yoldan kaçarak kasdeylediği fiilin icrasından ihtiyarı ile vazgeçtiğinden 61. maddenin son fıkrası delâleti ile kendisine tamam olan kısım için ceza verileceğinden bunun hareketi kötü niyetle fesat heyetini hükümete haber vermemekten ibaret olduğundan 151. maddeye (çünkü 146. maddedeki teşebbüs tabiri gerek nâkıs olsun, gerek tamam olsun müsavidir Ka-

nun yapıcısı bu teşebbüsü icrai ve fiili teşebbüs manasında almıştır. Binaenaleyh kendi ihtiyari-
le vazgeçtiğinden nâkıs teşebbüs halinin de hu-
sule gelmemiş olmasına göre ortada mezkûr
maddede bahis mevzu hal yoktur. Olsa olsa müs-
takil suç mevcuttur ki, o da vaki harekete göre,
151. maddede yazılı olan suçtan ibaret kalmak-
tadır) (*).

«Sanıklardan, âsilerin köylerine geldiklerini
ve uzun müddet kaldıklarını ve kulübe tesis et-
tiklerini bildikleri ve suikastlerini tabiatile öğ-
rendikleri halde hükümete bu hususta haber
vermemeleri, fiildeki kötü niyetlerine bir delil
teşkil eden Bozalan ihtiyar heyetinden Muhtar
Ahmet oğlu Mustafa, üye Mustafa oğlu Musta-
fa, üye Mehmet oğlu İsmail, üye Mehmet oğlu
İbrahim ve Halil oğlu Hasan ile köy bekçisi
Ahmet oğlu Hüseyin (bunlar üçer yıl ağır hapis
cezasına mahkûm edilmişler ve bu suretle so-
rumlulukları Örfi Harp Divanınca da kabul
olunmuştur.) Kanunun 279. maddesi delâletile
memur olduklarından 151. madde de nazarı dik-
kate alınarak gene 151. maddenin birinci fıkra-
sına ve sanıkları kötü niyetle haber vermeyen
Bozalan köyünden Hüseyin oğlu İbrahim, Ahmet
oğlu Mehmet ve Manisa'dan Keçilli Süleyman
ve Hafız oğlu Simsar kâtibi Mustafa ve Paşa-
köy'den Simavlı Osman ve bakkal Mehmet oğ-
lu Abdurrahman ve arabacı Bekir ve Ahmet oğ-

(*) Manisalı Hüseyin Çakır oğlu Ramazan da Örfi
Harp Divanı tarafından idama mahkûm edilmişler
ancak yaşlarının büyük ve küçüklüğünden fayda-
lanan mahkûmlar arasında, onun da hakkında ve-
rilmiş olan ölüm cezası ağır hapis cezasına çevril-
miştir.

lu Eyüp ve Koca Hasan oğlu Hüseyin ve Mene-
men'den, vakadan iki gün evvel haberdar oldu-
ğu şahadetle anlaşılan Raşit oğlu İbrahim Çavuş da keza 151. maddenin birinci fıkrasına uy-
gun olan hareketlerinden dolayı cem'an (55) sa-
nık haklarında son tahkikat açılmasına ve vaka
esnasında öldürülen Sütçü Mehmet ve Giritli
Mehmet ve Şamdan Mehmet haklarındaki hu-
kuku amme davasının sükutuna; diğer sanıklar-
dan Boşnak Ahmet, Boşnak Mümin, Müezzîn
Hacı Mehmet, Kayserili Hacı Ali oğlu Mehmet,
Menemenli İmam Mustafa oğlu Hacı Müslim ve
Sadık Dede her ne kadar âsilerin Menemen'e ge-
lişlerinde camide oldukları anlaşılıyorsa da bun-
ların hükümeti haberdar etmemekte bir kötü
niyetleri olduğu vicdanî bir kanaatle tespit edi-
lemediğinden men'i muhakemelerine; keza el
çırptıkları kesin delillerle tespit edilemeyen Ha-
cı Kerim oğlu İbrahim ve Mehmet oğlu İbrahim
ve Hasan oğlu İbrahim ve Paşaköy'den aleyhin-
de bir delil elde edilemeyen Mustafa oğlu araba-
cı Çallı Süleyman ve Keçili köyden Hacı İbrahim
oğlu Ahmet'in keza men'i muhakemelerine ve
fiilde ittifak ettikleri anlaşılamayan sanık Meh-
met Emin validesi Hasibe ve karısı Emine ve
kız kardeşi Halide Fatma ve maktul Sütçü Meh-
met'in karısı Keziban'ın da keza men'i muha-
kemelerine karar verilmesi...»

Örfi Harp Divanı, Menemen isyanında ve
rahmetli Kubilay ile iki bekçinin şahadetinde
fiilen rol almış ve oynamış yahut oynadıkları
sanılmış sanıklar hakkında bu iddialarını ileri
sürdükten sonra sözü, bu irtica olayı ile doıam-
baçlı yollardan alâkalı görünen İstanbul'da

Erenköy'de oturan Erbilli Şeyh Esat meselesine, naklederek aynen şunları söylüyor:

«Bu safhaya hitam verdikten sonra şimdi asıl bu safhanın kaynağına doğru yükselerek isyan hâdisesini hazırlayan yani Menemen hâdisesi faillerini yetiştiren ve tarikat perdesi arkasında faaliyete geçerek halkı iğfal eden ve (Nakşibendi) adı altında ortaya sürdükleri bu tarikate halkı bağlayan ve bu suretle gizli teşkilâtile çalışmaya başlayan hâdisenin elemanları sanıklar şebekesine intikal ediyorum:

«Aşağıda delillerini birer birer serdedeceğim bu şebekenin başında, Menemen askeri hastanesi sabık imamlığından emekli Laz İbrahim Hoca vardır.

«Bu adam İstanbul'da, Erenköy'de, Şevki Paşa köşkünde oturan Erbilli Şeyh Esat'a candan bağlıdır. Bir de bu Şeyh Esat'ın oğlu Mehmet Ali vardır. Şeyh Esat'ın köşkünde oturur. Tarikat mensupları arasında «Kutbülaktap = kutuplar kutbu» veyahut «Kutb-u Âzam = en büyük kutup» adıyla anılır.

«Bu şeyh, bütün tarikat mensuplarının perestiş ettikleri bir şeyhtir. Bu itibarla oğlu Mehmet Ali de bir şeyhzadedir. Laz İbrahim Hoca «Kutbülaktap» tarafından ortaya sürülen Nakşibendi tarikatının genişlemesine memurdur. Yani bir nevi canlı propaganda âletidir.»

«Tarikatın mümeyyiz vasfı (yani diğer tarikatlardan ayırıcı hususiyeti) gizli kalmak ve dış görünüşü itibarile sakallı olmaktan ibarettir.»

«Nakşibendi tarikatı mensuplarından İstanbul dışında bulunanlar, Şeyh Esat tarafından Nakşibendi mühürü ile basılmış fermanlarla

nasp ve tayin edilen ve kendilerine (silislei tarikat) ve (Tertib-i zikr-i Nakşibendi) adındaki talimatla teçhiz edilmiş şeyh ve halifelere bağlıdır. Bu halifelerin Şeyh Esat'la rabitasını tesis eden (Halifeler Halifesi) ünvanını taşıyan da işte bu Laz İbrahim Hoca'dır...»

«Laz İbrahim Hoca Manisa'da hastane imamı iken Nakşibendi tarikatı teşkilâtına başlamış, orada muhitini hazırlamış ve muhitin sağladığı mümaşatkâr durumdan faydalanarak evvelâ faaliyetinin merkezini Manisa'ya hasretmiştir.»

«Sonraları faaliyet muhitini genişletmeye çalışarak Horozköy'e kadar gitmiş, bu köy halkının hemen yüzde seksenini Nakşi tarikatine sokmuştur. Hattâ bu uğurda o köyde bir cami bile yaptırmıştır. Artık fesadını bu camide akıtan Laz İbrahim, bir aralık ruh hâletinin bir ifadesi olmak üzere inkılâp aleyhinde bulunmuş ve bütün vaazlarını bu vadide yürütmüştür. Bütün bu faaliyetler Laz İbrahim Hoca'nın inkılâbın hakiki düşmanı olduğunu göstermekte ve halkı mürteci bir fikirle yetiştirmeye uğraştığını ispat etmektedir.»

«Horozköy'de ve dönüşünde Manisa'da muayyen şahıslarla toplantılar yaparak bu tarikatın Türkiye dahilinde yayılıp gelişmesine uğraşmaktadır. Manisa'da tabur imamlığından emekliye ayrıldıktan sonra, serbest hayata atılmasından da faydalanarak Anadolu'nun hemen her tarafını dolaşmak ve Nakşibendi tarikatının kök salmasına ve teşkilâtını sağlamlaştırmaya çalışmıştır.»

«Türkiye'nin her tarafından gelen ve Nakşi-

bendi tarikatine mensup şeyhlerin evlerinden çıkmış vesika ve deliller ve Laz İbrahim Bursa'da iken Şeyh Esat'a yazmış olduğu mektup ve halen hakkında tahkikat yapılmakta olan Karahisar sabık müftüsü Hacı Ali Efendi'ye Şeyh Esat'ın yazdığı «Hadimulfakir Esseyid Şeyh Mehmet Esat» imzalı mektup bu görüşümüzün birer delilidirler.»

«Şeyh Esat'ın köşkünde çıkan eşya meyanında bulunan evrak arasındaki bütün mektuplar, vesikalar, meselâ bunlardan «Evrak-ı Esadiyye», «Mektûbât» adlı eseri, Nakşibendi tarikatine ait mühür ve Laz İbrahim Hoca'nın evinde çıkan şeyhliğe ait defter ve gene Laz İbrahim'in bu alandaki faaliyetini gösteren Bursa'dan yazdığı mektup «Nakşibendi tarikatine ait sualler ve bu vadide tevabiinden şeyhlerin evlerinde çıkan mektuplar en nihayet bu defa Şeyh Esat'ın oğluna hitaben yazdığı vasiyetnamede: «Şeriat ve tarikat hizmetini size, sizi de Allah'a tevdi ediyorum!» yolundaki ifadesi, bütün bunları inkâr eden ve şeyh olmadığını iddia eyleyen Şeyh Esat'ın bu tarikat yolunda takip ettiği siyasetin mahiyetini bize pek güzel ifade etmektedir.»

«Laz İbrahim Hoca, Nakşibendi tarikatının propagandasını yaparken Erenköy köşkünün kutsiyetinden, bu köşkün içinde kuş tüyü yastıklara gömülü oturan Şeyh Esat'ın ilminden, fazlından bahsederek ona ilâhî bir kudret izafe ediyor ve muhatabında bu hissi yaratmak istiyor ve buna kanan bir sürü insan da, tarikatine girdikleri şeyhlerini görmek üzere aldıkları hususî müsaade ile İstanbul'a kadar gidip kâşane-

de kuş tüyleri içindeki şeyhlerinin elini öpmek suretiyle ubudiyet arz etmektedirler.»

«Nitekim Karahisar sabık müftüsü Hacı Ali Efendi'nin Şeyh Esat'a yazdığı 1930 tarihli mektup bunu ifade etmekte, bu iddiamızı tevsik eylemektedir.»

«Şöylece faaliyet tarzını, şeklini, muhitini muhtasaran gösterdiğim bu Nakşibendi tarikatının siyasi bir teşekkül olduğunu umumî bir surette arz ettikten sonra son hadisenin bu teşekkülden çıktığını maddeten göstermek isterim.

«Nakşibendi tarikatının baş halifesi Laz İbrahim Hoca, Manisa'ya son gelişinde, yani bundan iki - üç ay evvel, İzmir'den —bugün sanıklar arasında bulunan— Laz Mehmet Ali Hoca'yı da yanına alarak Manisa'ya gitmiş, orada askerî tabur imamı İlyas Hoca, Hatip Hafız Cemal Manifaturacı Osman ve Ali Paşaoğlu Ragıp Efendilerin evlerinde toplantılar yapmıştır (Bu dört kişi de Laz İbrahim Hoca ile birlikte Divanı Harp tarafından idama mahkûm edilmişler ve asılmışlardır.)

«Bu toplantılarda, bugün Menemen hâdisesi failleri arasında ismi geçen Nalıncı Hasan da hazır bulunmuştur.»

«Gene geçen sene «Kutbu Âzam»ı görmek üzere bu Nalıncı Hasan, Manifaturacı Osman ile birlikte İstanbul'a gitmiş, Laz İbrahim Hoca da beraber olduğu halde Şeyh Esat'ın Erenköy'deki köşkünde kalmıştır.»

«Olayları hülâsa etmek icap ederse:

«A — İmam İlyas Hoca'nın Hatip Hafız Cemal, Manifaturacı Osman, Ali Paşaoğlu Ragıp Efendilerin yaptıkları toplantılarda, ev sahibi

Mutaf Süleyman, kahveci çırağı Mustafa, Hatip Cemal, Pabuççu Hüseyin oğlu Ali, Laz İbrahim Hoca, Keçilili Süleyman Çavuş, Laz Mehmet Ali Hoca, Manifaturacı Osman, bacanağı Murat Mustafa, Topçu Çavuşu Hüseyin, Ali Paşaoğlu Ragıp, Nalinci Hasan, Hoca Hakkı ve Hafız Ahmet Efendiler bulunmuşlardır.»

«Bu toplantıların yapıldığı, Mutaf Süleyman'ın çok sarıh ikrarı ve bu itirafında bilhas- sa İmam İlyas Hoca'nın evinde yapılan toplantı- da Nalinci Hasan'ın bulunduğu ve evvelce de Nalinci'nin buraya gidip gelmekte olduğunu söylemesi ve bu ikrarı teyideden Nalinci Ha- san'ın:

«— Bir defa değil, def'atle, hattâ Horozköy köylülerinin Laz İbrahim Hoca'yı, İlyas Hoca'nın evinde ziyarete geldikleri günlerde de hazır bulundum!» demek suretiyle verdiği ifade ve İzmir'de oturan Laz Hoca Mehmet Ali Efendi'nin Laz İbrahim'le beraber Manisa'ya gittiklerini, İmam İlyas Hoca'ya, misafir olduklarını ve orada, zikri geçen şahıslarla beraber, aralarında görüştiklerini ve manifaturacı Osman, Ali Paşaoğlu Ragıp, Hatip Hafız Cemal Efendilerin evlerinde toplantılar yapıldığını, fakat bu toplantılarda tarikatın dinî mahiyetinden bahsedildiğini ve başka bir şey konuşulmadığını, yalnız Laz İbrahim Hoca'nın cemaate hitaben zikirleri gizli yapmalarını Şeyh Esat'ın irade buyurmuş olduğunu açıkça söylemesi ve manifaturacı Osman'ın bacanağı Murat'ın aynı mahiyetteki ikrarı ve İmam İlyas'ın bu toplantıların yapıldığına, Nakşibendî tarikatine mensup bulunduğuna ve Şeyh Esat'ı İstanbul'da, Erenköy'deki köşkün-

de ziyaret etmiş olduğuna ve Pabuççu Hüseyin oğlu Ali'nin ve Hoca Hakkı Efendinin, Ali Paşaoğlu Ragıp ve kahveci çırağı Mustafa Efendilerin vaki ifadeleri ve manifaturacı Osman'ın istin- taktaki çok açık ve sarıh ikrarı ve en nihayet Laz İbrahim Hoca'nın şeriat yolunda dikkate şayan sarıh ikrarı ve diğerlerinin tevilli ifadele- riyle anlaşılmaktadır.»

«B — Manisa'daki toplantı mahallerinden birisi olan Tefikiye mahallesinden Katmerci Hasan Hüseyin oğlu Mehmet'in evinde yapılan bir gizli toplantıda aynı şahıslar hazır bulun- makla beraber Lütü Dede'nin Halil ile, gene Na- linci Hasan da bu toplantıya katılmışlardır. Bu husus da kendi ifadeleri ve şahadetlerle açık olarak meydana çıkmaktadır.»

«C — Menemen hadisesinden dört - beş ay evvel sanıklardan Hafız Müezzın Ahmet Efen- di'nin (İdama mahkûm olup asılanlar arasında- dır). Vaka günü minareye çıkıp silah atan ve Mehdi'nin geleceklerini söylediği 70.000 kişiyi gözleyen, yobaz) Giritli maktul Mehmet'i Mehdi olup olmadığını anlamak için imtihana çekmek üzere, kendi dervişleri olan sanıklardan Fırıncı Mustafa oğlu Ahmet (beraat etmiştir). Tarakçı Hüseyin oğlu İbrahim Ethem (bir yıl ağır hapis cezasına mahkûm olmuştur). Çulha Mehmet Çavuş ve Kurabiyeci Ahmet oğlu Hacı'yı davet ederek Giritli Mehmet'i imtihan etmiştir. Bunu sanıklardan ve hâdisenin elebaşlarından Em- rullah oğlu Mehmet Emin (İdama mahkûm edi- lip asılanlar arasındadır) ve Ali oğlu Hasan (on beş sene ağır hapis cezasına mahkûm edilmiş- tir) ifadelerinde sarıhatle söylemektedirler.

«Pek dikkate şayan olan bu toplantıların ve Emrullah oğlu Mehmet Emin, Küçük Hasan (idama mahkûm edilmişse de yaşının küçüklüğü yüzünden ölüm cezası ağır hapis cezasına çevrilmiştir) ve Nalinci Hasan'ın ikrar ve itiraflarının tarz ve şekillerine ve Mehdi'nin imtihanı ile gizli toplantıları anlatan diğer sanıkların ifadelerine göre:

«1 — Bu toplantılarda hazır bulunan sanıklar arasında Menemen vakasını hazırlayan faillerin son içtimagâhı olan Tatlıcı Hüseyin'in evinde bulunan kahveci çırağı Mustafa, Topçu Çavuşu Hüseyin, Keçilili Süleyman Çavuş ve bilhassa Nalinci Hasan'ın (bunların hepsi idama mahkûm olmuş, yalnız içlerinden ikisi yaş haddi yüzünden asılmayıp cezaları ağır hapse çevrilmiştir) bulunmaları;

«2 — Bunlardan Hatip Hafız Cemal Efendi'nin (idama mahkûm olup asılmıştır) Manisa'dan Laz İbrahim Hoca'nın vekili olduğunu Nalinci Hasan'a söylemiş olması;

«3 — Toplantılarda hazır bulunan sanık Seyh Hakkı Hoca'nın (beraat etmiştir) hâdisede teşviki olduğunu başlıca faillerden ve sanıklardan Emrullah oğlu Mehmet Emin tarafından ifade edilmesi;

«4 — Nalinci Hasan'ın Basmacı (manifaturacı) Osman ile (bu da idama mahkûm edilip asılanlar arasındadır) on gün kadar Seyh Esat'ın Erenköy'deki köşkünde kalmış olduklarının anlaşılması ve bu suretle Basmacı Osman'ın Nalinci Hasan'ı köşke götürmüş olduğunun tahakkuk eylemesi;

«5 — Bütün Menemen vakası faillerinin, is-

tisnasız, bu hâdisede sanık hocaların alâkalı bulunduklarını, ağız birliği ile beyan etmeleri;

«6 — Toplantılardan sonra Laz İbrahim Hoca, Laz Hoca Mehmet Ali, İmam İlyas ve Ali Paşaoğlu Ragıp Efendilerle Horozköy'e ve Muradiye'ye kadar gitmeleri;

«7 — Her toplantıda muayyen şahısların hazır bulunmaları;

«8 — Hepsinin aynı tarikata mensup bulunmaları ve zikri beraber ve gizli yapmaları;

«9 — Sanık Hoca Hafız Ahmet Efendi tarafından Giritli Mehmet'in Mehdilik imtihanının yapılması, bu suretle de hâdisenin hocalarla alâkası olduğunun anlaşılması;

«10 — Sanıklardan bilhassa manifaturacı Osman'ın sık sık İstanbul'a Erenköy'e giderek Seyh Esat'la temas etmesi;

«11 — Tarikatın gayesi, hükümeti yıkmak, eskisi gibi tekkeleri açıp alenî zikir yapmaktan ve saltanat idaresini geri getirmekten ibaret olduğunun sanıklar tarafından müttefikan beyan olunması;

«12 — Nalinci Hasan, İstanbul'da Seyh Esat'ın köşkünde iken, bir gün Seyh Esat'ın oğlu Mehmet Ali ve Laz İbrahim Hoca'nın yanına bir mebus gelerek bir aralık kendisini dışarı çıkardıklarını ve konuştukları kapı aralığından dinlediğinde padişahın ve sultanların avdetlerini konuştuklarını işitmiş olduğunun Hasan tarafından ifade edilmiş olması;

«13 — Gene Laz İbrahim Hoca Horozköy'de inşa ettirdiği camide tarikat mensuplarına yaptığı bir vaazda yeniliğin, asriliğin aleyhinde konuşmuş olması;

«14 — Ve gene Laz İbrahim Horozköy'de tarikata intisap ettirmek istediği Recep Halil oğlu Bekir Çavuş'a: «Gel, bu tarikate gir, kendini kurtarmış olursun. Aksi takdirde iyi olmaz!..» suretindeki dikkate şayan ve tehditkâr ifadesi;

«15 — Horozköy'den bu tarikate intisap edenler arasında daimi surette, «Araplarla sultanlar gelecek!...», «Fes giyeceğiz!...» suretinde dolaşan sözlerin şahitlerin şahadetleriyle sıhhat kesbetmesi ve hassaten bu sözlerin tarikat mensupları arasında konuşulması gibi deliller bize Menemen faciasını doğuran esas faillerin başında Kutbu Âzam denilen Şeyh Esat olduğu halde, oğlu Mehmet Ali ve Laz İbrahim Hoca ve Laz İbrahim'in faaliyet muhitine almış olduğu aynı tarikat mensubu yukarıda isimlerini arz ettiğim sanıklardan mürekkep bir şebeke tarafından yetiştirildiğini maddeten ortaya koymaktadır.»

«Binaenaleyh bu tarikatçiler şebekesi, saydığım şu delillerle âsileri kendi bünyesinde yaratıp ortaya çıkarmıştır. Ayrıca tarikatte takip ettikleri siyasî gaye ve maksatlarını, bu ortaya attıkları âsiler zümresinin mürteciane hareketleriyle pek güzel ifade etmiş bulunmaktadır.

«Düne kadar, hatta bugün bile, her birisine maaş tahsis etmek, vâizlik, imamlık, hatiplik tevcih eylemek ve her birine ilmi bir pâye vermek suretiyle bünyesinde yaşatan ve mazinin kirliliklerini atarak millete iyi bir istikbal hazırlayan genç Cumhuriyet hükûmetine karşı şu hocaların hareketleri, tevcih olunmuş bir suikasten başka bir şey değildir.»

«Bu suikast fiilinde azim olmakla suçlandır-

duğım Şeyh Esat ve oğlu Mehmet Ali ve Laz İbrahim Hoca ve İmam İlyas Hoca ve Rifat oğlu Mutaf Süleyman Çavuş ve Hatip Cemal ve Hoca Laz Mehmet Ali ve Manifaturacı Osman ve bacasınağı Murat Mustafa ve Ali Paşaoğlu Ragıp ve Hoca Hakkı ve Müezzîn Hafız Ahmet ve Katmerci Hasan Hüseyin ve oğlu Mehmet ve Lütfü De-de'nin Halil ve Fırıncı Mustafa oğlu Ahmet ve Tarakçı Hüseyin oğlu İbrahim Ethem ve Çulha Mehmet Çavuş ve Kurabiyeci Ahmet oğlu Hasan ve Şeyh Esat ve Laz İbrahim Hoca ile sıkı teması olduğu ve Manisa ile Erenköy'deki köşk arasında muhabereyi temin ettiği ve Nalıncı Hasan'ın üzerinde çıkan ve Talât imzasını taşıyan mektuptan Nalıncı Hasan ile teması olduğu anlaşılan Terzi Talât ve Saatçi Hüseyin ve Nalıncı Hasan tarafından Giritli Mehmet'in şeyh olduğu söylenen ve maktul Giritli Mehmet'in üzerinde (Ahmet Muhtar) imzalı bir muskası çıkan ve Alaşehir'den Manisa'ya geldiğinde uzun müddet Mehdi'nin evinde misafir kalmış olduğu anlaşılan Alaşehir Şeyhi Ahmet Muhtar ve gene Şeyh Esat ve Laz İbrahim ile teması olduğu ve bunların siyasî maksatlarının husulüne çalıştığı Laz İbrahim Hoca'nın Menemen'e gelirken kendisine yazdığı dikkate şayan mektupla ve şahitlerin şahadetiyle anlaşılan Manisa'nın Rahmanlı karyesinden Hacı Ali Osman ve Akhisar Şeyhi Hacı Halil Efendi oğlu Hacı Hüseyin Fehmi'nin kendisine yazdığı mektuptan teşkilâta dahil bulunduğu anlaşılan Şeyh Hacı Hilmi'nin hareketleri Türk Ceza Kanununun 146. maddesine ve diğer sanıklardan olup yalnız tarikata mensup oluukları anlaşılan Hasan oğlu Ayan Mehmet ve

Kara Ahmet oğlu Ali ve Mehmet oğlu Ali ve Ak Mehmet oğlu Mehmet ve Ahmet oğlu Halil ve Kırhoğlu Mustafa'nın oğlu Mehmet ve Bektaşikebir Mahallesinden Hatuniye Camii Müezzini Hasan oğlu Hasan ve Muradiyeli köyünden Arslan oğlu Şaban ve Çerkezköy'den Ömer oğlu Ahmet ve Horozköy'den Sadettin oğlu Nurettin ve Muluh oğlu Halit ve gene Horozköy'den İbrahim oğlu Mustafa ve gene Horozköy'den Mustafa Sadı ve gene aynı köyden Abidin oğlu Tahsin ve küçük Osman ve Zana Hasan, Ahmet İbrahim, Necip Mevlüt, Ragıp Osman, Haşim Ali Koç ve Midillili Hasan oğlu Ahmet, Yakup Ali ve Sadettin Naşit'in tekkeler ve zaviyelerin kapatılmasına dair olan kanuna muhalefetle tarıkata intisap ederek şeyhlik, müritlik, halifelik yaptıkları şahadet, evlerinde çıkan vesikalar ve ikrarları ve zabıt evrakı münderecatı ile anlaşılmış olduğundan bunların hareketi de mezkûr kanunun birinci maddesinin üçüncü fıkrasına uygundur.»

Cümlesi hakkında son tahkikat açılmasına ve muhakemelerinin Menemen Örfi Divanı Harbinde yapılmasına ve aleyhlerinde bir delil elde edilemeyen sanık Hasan Fehmi ve Nalinci Hasan karısı ile Mavnacı Hasan'ın men'i muhakemelerine karar verilmesi talep ve iddia olunur efendim.»

31/1/1931

Divanı Harbi Örfi
Müddelimumi Muavini
(İmza)

Bundan yirmi yedi yıl evvel, Erenköy'deki saray yavrusu bir köşkte oturan seksenlik bir

şeyhin gizli ve sinsî faaliyetinden kuvvet alıp Manisa'nın ücra bir köyünde gelişen ve Menemen Belediye meydanında patlak vererek Ege bölgesini kana boyamak tehlikesini doğuran bir irtica hadisesinde dikkati çeken en ehemmiyetli nokta (Örfi Harp Divanı Savcılığı tarafından ileri sürülen yukarıdaki iddialar dikkatle incelendiği takdirde) şudur: Kara cehalet ve koyu taassuptan faydalanan ve bu sayede zahmetsiz fakat müreffah bir ömür süren seksenlik bir şeyhin ve onun etrafında toplanmış bir avuç müridinin şaşılacak faaliyetleri, yorulmak bilmeyen gayretleri...

Erbilli bir Şeyh Esat, Manisa askeri hastanesi imamlığından emekli bir Laz İbrahim Hoca, bir manifaturacı Osman yaşlarına, başlarına, hatta ak sakallarına rağmen, durup dinlenmeden çalışıyorlar, propaganda yapıyorlar, didinmiyorlar ve Nakşibendi tarikatını yaymak, Ege bölgesi gibi yurdun nispeten en aydın, en görgülü bir havzasında kanunun kapadığı tekkeleri gizli olarak yeniden faaliyete geçirip bir irtica hareketi tutuşturmak hususunda hiç bir fedakârlıktan çekinmiyorlar ve bu faaliyetler de zehirli meyvelerini vermekte gecikmiyor.

Hatta bunlardan biri Laz İbrahim Hoca Horozköy'de yeni bir cami inşa ettirebilecek kadar himmet ve gayret gösterebiliyor.

Kara irtica, hem de inkılapların hemen ferdasında, böyle durup dinlenmeden gayret sarf ederken inkılâpçı geçinen, her vesileden faydalanarak şehirlerdeki toplantılarda birbirinden parlak, birbirinden ateşli nutuklar çeken aydınlarımız bu uyandırma faaliyetlerini köylere ka-

dar yayıp, yüzyılların ihmali ile cahil kalmış köylerimizi ve köylülerimizi aydınlatmayı bir türlü akıl edemiyorlar.

Bu cihet Menemen irtica hâdisesinden sonra Atatürk merhumun da dikkat nazarını çekmiş, büyük kurtarıcı bu davanın asıl can alacak noktası olan bu ihmale de kendisine has o dahi-yâne görüş ve buluşlarıyla parmak basmıştır ki, bunu da eski valilerimizden ve tarih bilginlerimizden emekli vali sayın Fazlı Güleç'in bizim de yakın arkadaşımız olan eski bir milletvekili dostuna naklettiği şu olaydan öğreniyoruz:

Rahmetli Ata, Menemen irticaından sonra, İzmir Türkocağında devrin kalburüstü gelen devrimci aydınlariyle yaptığı bir hasbihalde kendilerinden soruyor:

«— Çocuklar, sizler de ferden ferda, yahut küçük, büyük gruplar halinde köy köy dolaşıp köylülerimizi inkılâplarımız hakkında aydınlatmak lüzumunu hissetmiyorsunuz. Bakın iki-üç mürteci yobaz neler başarabiliyor?

Nâzik bir görünüş altında çok şiddetli, pek ağır bir ihtar, hatta bir azarlamayı yüzlerine vuran bu soru karşısında berikiler şaşırıyorlar, afalliyorlar. Nihayet içlerinden birisi; ikına, sıkına şu cevabı bulabiliyor:

«— Paşam, tahsisatımız yok ki!...

İlk bakışta çok makûl, pek mantıki görünen ve akan suları durdurması gereken bu cevap karşısında Atatürk merhumun gözleri ateşler saçmaya başlıyor ve yıldırım gibi şu çok düşündürücü ve susturucu mukabelede bulunuyor:

«— Köyleri dolaşmak için tahsisatınız mı

yokmuş!... Bu tahsisatın nereden ve nasıl sağlanabileceğini Menemen mürtecilerinden Laz İbrahim Hoca'dan, Nalıncı Hasan'dan, Manifaturacı Osman'dan Sütçü Mehmet'ten öğrenin efendiler!...»

Dört beş satıra sığan fakat koca bir memleket çapında derin bir mana ihtiva eden bu uyarıcı cevabın üzerinden çeyrek yüz yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen, hâlâ o tahsisat bir türlü bulunamamış olacak ki, daha altı ay evvel Menemen irtica teşebbüsü hareketinin küçük bir tezahürüne bu sefer de Bursa'da, şahit olduk...

Acı bir müşahede ama ne çareki hazin bir gerçek!

23 Aralık 1958
Cemaleddin Saraçoğlu

KUBILAY'IN OĞLU KONUŞUYOR... (*)

Menemen'de Kubilay ile arkadaşlığım sıralarında, onun (Vedat Aktuğ) adında birbuçuk yaşlarında ol. oğlunun bulunduğunu ilk günlerde öğrenmiştik. Kendisi, Yedek Subay Okulundan sonra, Menemen 43. Piyade Alayına geldiğinden beri kışlada kalıyordu. Kışlada görevli ve nöbetçi olmadığı zamanlar —daha çok geceleri— öğretmen arkadaşlarla buluşmayı, o zamanlar Türkocağı'nda sık sık yapılan toplantılara ve sohbetlere katılmayı çok severdi. Bazen sohbet aralarında, bazen Türkocağı salonunun bir köşesinde yalnızken onun bir fotoğrafla başbaşa kaldığını görenler olmuştur. Bu fotoğraf, oğlu küçük Vedat'ın fotoğrafıydı...

Kubilay, oğlu Vedat'ı çok sevdiğini, onun özlemi içinde yaşadığını kendisine özgü davranışlarla ve içli sözlerle belli eder; henüz çocuğu olmayanlarla şakalaşır; çocuk sevgisine bağlı duygularıyla çevresindekileri de etkisi altında bırakırdı. Bu, onun iyi bilinen bir yönüdür.

O günlerin arkadaşlık anılarından sonra

(*) Vedat Aktuğ Kubilay ile konuşan, kitabın yazarı Kemal Üstün'dür.

aradan yıllar gelip geçti... Acaba küçük Vedat ne olmuştu? Neredeydi ve ne yapıyordu? Onun elinden tutanlar olmuş muydu? Okutulması, yetiştirilmesi için neler düşünülmüş, neler yapılabilmişti? Yoksa, babasının anıları gibi onun varlığı zamanın ve olayların hızlı akışı içinde silinip gitmiş miydi?

Bu kitabın hazırlığına başlarken, babasının elinde fotoğraflarını gördüğüm küçük Vedat'ı, şimdi kırk'ını aşmış oğlu Vedat'ı düşündüm; zaman zaman düşünüp andığım gibi... Daha önceki aramalarımın onun Nazilli'de yerleştiğini ve Belediye Zabıta Memurluğu yaptığını öğrenmiştim. Kitapla ilgili çalışmalarım ve derlemelerim arasında Nazilli'ye giderek kendisiyle tanışmayı, görüşmeyi; yaşam öyküsünü dinlemeyi; babasıyla ilgili duygu ve düşüncelerini öğrenerek bu kitaba katmayı —geç de olsa— ödenmesi gereken bir borç sayıyordum.

Bir bayramertesi (24 Nisan 1969) perşembe günü, uzaklarda kalmış anıların etkisiyle üzüntülü, düşünceli ve daha çok heyecanlı bir yolculuktan sonra Nazilli'de otobüsten indim. O gün Nazilli'nin pazarı imiş; çevreden pazara gelen köylülerin kalabalığı vardı her yanda... Belediye binasını sordum birisine. İşaretle gösterdiği yönde görünen bir binaya doğru yürürken olağanüstü bir duygu içinde adeta bunalır gibiydim... Kimbilir onunla nasıl karşılaşacaktım? Oğlunun yüzünde babasının çizgilerini, mimiklerini, bakışlarını arayacak; sesinde ondan yankılar duyabilecek miydim? Anıların tazelenmesi onu ve beni nasıl etkileyecekti? İçim içime sığar gibi değildi...

Kalabalık arasından geçerken çevrede resmi giyimli belediye zabıta memurlarıyla da karşılaşılıyor ve «O mu?» diye onu arıyordum, buğulu bakışlarla.. Hayır, hiçbiri o değildi; ondan bir çizgi, bir ışık göremiyor, sezemiyordum ki! Hızlı adımlarla yaklaştım Belediye binasına. Temiz ve bakımlı bir yapı. Kapıdan girerken rastlayıp sorduğum memur: «— Biraz önce buradaydı, pazar yerinde görevdedir. Buyurun oturun, biz haber verelim kendisine» dediler. Daha binanın giriş bölümünde iken: «— İşte geliyor, şu karşıdan gelen Vedat Kubilay'dır» diye gösterdiler. Ve merdivenleri çıkarak bize yaklaşıncada: «Bak, İstanbul'dan geliyor, babanızın arkadaşı imiş, seni arıyor» diyerek bizi tanıştırtıverdiler hemen. Bu tanışma anında neler duyup düşündüğümü yeniden anımsamak ve anlatabilmek kolay olmasa gerek...

.....
Şimdi onunla belediye binasına yakın bahçenin bir köşesinde karşı karşıyayız. Bir süre ikimiz de susuyoruz. Ben Nazilli'ye geliş amacımı ve bazı sorularımın bulunduğunu, cevap verme isteğinde olup olmadığını açıklıyorum. O: «— Elbette, memnuniyetle» diyor. Ve ilk sorumu soruyorum:

● Babanızın bir arkadaşıyla karşılaştığınız şu anda neler hissediyorsunuz? Şimdiye kadar başka arkadaşlarıyla da görüştünüz mü?

«— Babamın arkadaşı olduğunuzu ve hele o zaman Menemen'de bulunduğunuzu öğrenince doğrusu çok heyecanlandım; karışık bir duygu içindeyim. Zaman zaman babamı tanıyanlar-

la karşılaştım, konuştum. Ama, o zamanlar babamla arkadaşlık eden, hatta son gecesini Türkoğlu'nda onunla beraber geçiren bu derece yakın anıları olan kimse ile görüşmüş değilim.»

● Bilindiği gibi, babanız şehit düştüğünde siz annenizin yanında çok küçüktünüz. Ondan sonraki yaşamınızı kısaca anlatır mısınız?

«— İlkokulu Bandırma'da bitirdikten sonra ortaokula girdim. Fakat ortaokulu tamamlamadan hayata atılmak zorunda kaldım. Sıkıntılı günlerimiz oldu. Daha sonra Almanya'ya gittim, orada iki yıldan fazla çalıştım ve yurda döndüm. Çeşitli işlerde çalıştım, şimdi gördüğünüz gibi Belediye Zabıta Memurluğu görevinde hizmet ediyor ve hayatımı sürdürüyorum. Artık burada yerleştim. Evliyim, üç oğlum ve bir kızım var. Kızım ortaokula devam ediyor. Çocuklarımı elimden geldikince iyi yetiştirmeye çalışacağım.»

● Babanız için yazılanlardan hangilerini biliyorsunuz? Bunlardan hangilerini okudunuz?

«— Babam için yayınlanan kitaplardan bazıları bende var. Yıldönümlerinde gazetelerde, dergilerde çıkan yazıları da kesip saklıyorum bir dosyada.»

● Babanızın bende bulunan ve şimdiye kadar hiç bir yerde yayımlanmamış olan bir fotoğrafını İstanbul'a dönünce büyüttürüp size göndereceğim, derlediğiniz hatıralar arasına korsunuz. O fotoğrafı hazırlamakta olduğum kitaba da koyacağım.

«— Çok sevindirmiş olursunuz beni.»

● Ortaokulu niçin bıraktınız? Okusaydınız ne olmayı isterdiniz?

«— Şartlar uygun düşmedi.. Hayata atılmam gerekti. Bana yol gösterenler, elimden tutanlar da olmadı diyebilirim. Eğer okusaydım babamın mesleğini, öğretmenliği seçerdim.»

● Babanızın ölüm yıldönümlerinde ya da başka zamanlarda Menemen'e gidiyor musunuz? Sizi anma günlerine, toplantılara çağırıyorlar mı?

«— Gidiyorum. Fakat eskiden olduğu gibi değil, ilgi azaldı. Menemen'e gidip döndüğüm günler daha çok üzüliyorum. Çünkü eskisi gibi anma törenleri yapılmıyor artık!»

● Sizce bu ilgisizliğin nedeni nedir?

«— Esaslı bir yaraya dokundunuz. Babam unutturulmak isteniyor. Hatta üzüntü verici karşı yayınlar bile yapılıyor. Gericilik hareketlerini ve olayları hepimiz görüyor ve biliyoruz. Geçen Bayram izinli olarak Kutahya'ya annemin yanına gitmiştim. Bayram sabahı bir camiye gittim. Namazdan sonra vaiz halkı ayırıcı, birbirine düşmanlık güdücü manada bir takım konuşmalar yaptı uzun uzun.. Doğrusu gittiğime gideceğime pişman oldum.»

● Gelecek yıl, 1970, babanızın 40. ölüm yıldönümüdür. Onun anısı için bir kitap hazırladığımı söylemiştim. Siz de bir yazı yazmak ister misiniz? Böyle bir yazı için neler düşünür ve nasıl bir başlık seçersiniz?

«— Babamın anlatıldığı bir kitapta benim de bir yazımın bulunmasını elbet isterim. Sizin bu teklifiniz benim için iyi bir fırsattır. Ama böyle bir yazıyı size daha sonra gönderebilirim. Yazımın başlığını beraber düşünüp kararlaştırmada bana yardım edersiniz değil mi?»

● Önümüzdeki ay yazınızı bekliyorum. Yazıyı bu konuşma notlarıyla birlikte kitaba koyacağım. Kitap yayımlanınca, 23 Aralık 1970'ten önce size de yakınlarınıza verilmek üzere yeteri kadar postalayacağım

.....

O günün akşamı İzmir'e dönmek üzere Nazilli'den ayrılırken, kaç kez babasının elinde fotoğrafını gördüğüm Vedat Aktuğ'u —yıllar sonra da olsa— ziyaret etmiş bulunmanın ferahlığını duyuyor, ezikliğinden kurtuluyordum. Arkadaşımın anısına bağlı bir ödevi yerine getirebilmişim, diye.

Istanbul'a dönüş yolculuğu hep bu duygular, düşünceler içinde geçti...

BABAM KUBILAY

Babam Mustafa Fehmi Kubilay, 23 Aralık 1930'da Menemen'de şehit düştüğü zaman ben henüz 18 aylık bir bebekmişim. Sevgili babamı tanıyabilecek bir çağda olmadığım ve onu bir defacık bile göremediğim için üzgünüm. Ama artık babamı herkes gibi ben de tanıyorum. O, devrim uğruna çekinmeden baş veren bir öğretmendir. Böyle bir babanın oğlu olduğum için kıvanç duyuyorum...

Annemden ve akrabalarımından edindiğim bilgilere göre, babam 1906 yılında Kozan'da doğmuş ve sonradan ailesiyle birlikte İzmir'e yerleşmişlerdir. Öğretmen okulunu Bursa'da bitirmiş, öğretmenliğe Aydın'da başlamıştır. Annemle tanışmaları ve evlenmeleri Aydın'da olmuştur.

Babam, Menemen'de askerlik görevini yapmakta iken, 23 Aralık 1930 sabahı Menemen'e gelen ve kendilerine mehdî süsü vererek Belediye Meydanında halkı isyana çağıran cahil yobazların karşısına dikildiği ve hareketlerine engel olduğu sırada yobazlar tarafından haince şehit edilmiştir. Hainler her zaman olduğu gibi cezalarını bulmuşlardır.

Babam ve şehit iki bekçi, Atatürk Gençliğinin birer örneği olarak tarihte ve yaşayanların gönüllerinde yaşıyorlar... Gerektiğinde, ben de babama lâyık bir evlat olarak, canımı vermekten çekinmeyeceğim.

Vedat Aktuğ Kubilay
19 Mayıs 1969

... Yıl 1970

1930'da Türkiye Cumhuriyeti yedi yaşında idi. Tarihsel açıdan, yüzyıllık bir ölçü çizgisinin yarısına gelmiş sayılırız bugün. Cumhuriyetin 10. Yıldönümünde Türklüğümüzün mutluluğunu duya duya aydınlığa ve geleceğe bakıyorduk: birdik, beraberdik ve umutluyduk...

Yıllar geçiyor, dünya değişiyor ve bu değişmelere ayak uydurmak gerekiyordu. Bazen hızlı, bazen yavaş, bazen daha yavaş yürüdük önümüze açılan yollarda... Ve sonra durakladık, gerilerine bile düştük akıp giden yılların... Hâlâ halkımızın yarısından çoğu okur-yazarlıktan yoksundur; hâlâ köylü-kentli milyonlarca çocuğumuz okulsuzdur. Diğer yönlerde de umduğumuz düzeye ulaşamamanın acılarını duyuyoruz...

İleri ülkeler yirminci yüzyılın ikinci yarısında uzay çağına girdiler. Bizde ise tersine, Ortaçağa yönelik heveslileri hızla türemektedir. Yine ümmetçi haykırışlar yine tekbir sesleri geliyor sokaklardan; aldatılmış kalabalıklardan... Yine bir takım ilkel oyunlara başvuruluyor layık Türkiye'de... Layikliği «dinsizlik» biçiminde gösteren «kara-aydın»ların ve «çıkarıcı» çevrelerin baskısı arttıkça artıyor, yıldan yıla, günden güne.

Toplumun yaşantılarında Atatürk ve devrim düşmanlığı gizli-açık körükleniyor. «Atatürkçüyüm!» diyen bazı aydın geçinenlerin davranışlarındaki çelişkiler, içtensizlikler ve çıkar hesapları artık gözle görülecek kadar belirgin hale geldi. Politika-din elele ve içiçedir. Çıkarlar her şeyin üstünde tutulmaktadır. «Hergün bir 31 Mart yaşıyoruz!...» sözü, son yılların gericiilik olaylarını niteleyen ve gerçekleri dile getiren yerinde bir deyiş olarak anımsanacaktır.

1970'te «Kuran Kursu» adlı onbinlerce çağdışı «Mahalle mektebi» ile sayıları diğer okullarımızdan daha hızlı artan ve devlet bütçesiyle beslenen «medrese özentili» okullar Türkiye-Cumhuriyetinin layik «Milli Eğitim» tablosunda görünüyor... Fakat bu okullara değer verir görünen hiç bir politikacının çocuğu sözü edilen okullarda görünmüyor! Aralarında «aydın din adamı yetiştirme» amacına bağlı kalanların varlığı ya da bu amaca yönelmiş iyi niyetli bazı çabaların bulunuşu, tablodaki karanlık görüntüleri aydınlatmaktan çok uzaktır. Dinsel inanış ve davranışlar, kendine özgü «bireysellik» amacını yitirmiş; çıkarıcıların toplu hareketlere dönük birer aracı haline gelmiştir. (Volkan) benzeri gerici yayınlar ve onların çıkarıcı yazarları «güya vicdan ve iman özgürlüğü» adına sürekli kışkırtmalarıyla «Hergün bir 31 Mart» özlemi ve çabası içindedirler. Açıkça «Abdülhamid-i Han», «Halifecilik», «Ümmetçilik» ve «Tarikatçılık» eğilimleri ve övgüleriyle her gün yeni bir 31 Mart'a sürüklenmiyor muyuz? Kayseri, Konya ve Cenaze namazı olaylarının, Kanlı Pazar'ın, cihat çağrılı daha başka yaşanmış olayların Menemen Olayı'ndan

ne farkı vardır? Vedat Demircioğlu'ları Atalay Savaş'lar, Turgut Aytaçlar, Taylan Özgürler ve diğerleri birer Kubilay gibi şehit düşmemişler midir?... (*)

.....

1930'da bir sabah, altı yobaz Menemen'de bir camiye girerek ibadette bulunanları cihada, şariat layrağı altında toplanmaya çağırılmışlardır. Günümüzde ise; layik devletin aylıklı din görevlileri camilerin içinde-dışında ve her yerde Atatürk'e dil uzatmakla, pervasızca devrim düşmanlığı yapmakta; akıl ve bilim dışı hurafelerle dolu vaizlerini dinletmekte; «toplu namaz»lardan sonra miting alanlarında tekbirler getirerek gösterilere girşebilmektedirler. Ve bu yolda cinayetler işlenmekte, şehitler verilmektedir...

Dün böylesi saldırılara «irtica» deniyor, Cumhuriyeti ve devrimleri kollayan önlemler hemen alınabiliyordu. Bugün «vicdan hürriyeti (!)», «halkın galeyanı (!)», ya da «basit zabıta

(*) Ve yıl 1977!

Aradan 12 Mart'lar geçti. Yedi yılda yitirdiğimiz gençlerin sayısı yüzleri aştı. Kaba güçler, kara-kuvvetler, saldırılar, kurşunlamalar sürüyor...

Gençliğimiz, okullarımız ve tüm kurumlarımız birlikten - dirlikten yoksun kaldılar, bölündüler; «Böl-yönet»çiler yüzünden... Politikacılarımız gençlik kavramını değiştirdiler, yozlaştırdılar.

Atatürk: «Ey Türk Gençliği!» diye sesleniyordu yürekten; ulusumuzun birlik ve beraberliğini her şeyin üstünde tuttuğu için; yurdu ve Cumhuriyeti korumaların buna bağlı olduğuna inandığı için...

Kurtuluş; yine onun ışıklı yolundadır, düşünmesini ve o yolda yürümesini bilirsek...

10 Kasım 1977

K. Ü.

vakası (!)» gibi uydurma adlar takılarak ve yorumlar yaparak olaylara, saldırılara göz yumuluyor, hatta destekleniyor; suçlular bulunamıyor... Ve de asayişin yerinde olduğu ileri sürülüyor!...

Olaylara başka açılardan da bakmak gerek: «Gâvur icadı» diye matbaayı ve tüm yenilikleri «günah» sayan ve yüzyıllar boyu yeniliklere karşı çıkan din adamları, bugün, minareye çıkma zahmetinden kurtulmak için şerefele hoparlör bağlayarak cami içinden ezan okumayı, uzaklara seslenmeyi daha yeğ tutuyorlar. Bu yüzden, elektrik girmeyen köylere bile akülü hoparlörler girdi! Ama aynı din görevlileri - yine çıkarlarının hesabı içinde - Mevlit'in plaktan ya da teypten okunmasına, «dinsel sakınca» yönünden izin vermezler!... Yaşantılarımız yüzyılları öncesine zorlanıyor. «Günaydın»lar bile «Selâmünaleyküm»lere dönüştürülüyor!...

Türkçe okunan ezanın yeniden Arapçaya çevrilmesi ise, politika ve din çevrelerinin açığa işbirliğinden başka bir anlam taşımaz.

Dün, çıkarları uğruna: «Siz isterseniz Hila-feti bile getirirsiniz» diyen, bazı çevrelere yaranmak için ters davranışlardan çekinmeyen; yaşantılarında ahlâk değerlerini hiçe sayan politikacılar görmüştük. Günümüzün ortamında ise, «Cenab-ı Hak»lı, «Besmele»li deyimlerle kalabalıklara seslenen politikacılar tanıyoruz... Dini politikadan, politikayı dinden ayırtedemedikçe Türk Ulusunun bütünlüğü sağlanamaz, huzura kavuşması düşünülemez; irticanın kökü kazınmaz...

Layiklik ilkesi

1946'lardan bu yana - çok partili döneme geçişten sonra - «politik renkli yorumlar» ve ödümler nedeniyle layiklik ilkesi çok zedelenmiş ve çok yara almıştır. Layiklik anlayışını zedeleyen her yorum ve her davranış, önceleri politik çevrelerden gelmiş, gericilik tohumları bol bol ekilerek bazı çevreler zorla uyarılmıştır. Öyle ki layiklik üzerine yapılan her politik tartışma ve eleştiri, irtica için açık bir çağrı olmuştur. Atatürk'ün büstlerine ve heykellerine yapılan saldırılar, daha çok layiklik tartışmalarının sürüp gittiği dönemlere rastlar. Tarihsel sorumluluk, özel ve kişisel çıkarlarını her değerın üstünde gören politikacılarındır.

27 Mayıs 1960 Devrimi ile Atatürk Devrimleri ve ilkeleri, 1946 öncesi değerlerine yeniden kavuşmuş, yeni atılımlara dönük bir ruh ve anlam kazanmıştı. Fakat, kısa bir süre sonra ortam, - benzer nedenlerin ekisiyle - yine çarpık bir ortama sürüklenmiştir.

Günümüzün çıkarıcı politikacıları, başarılarını dinsel eğilimli gösterilerde ya da öyle görünmelerde arıyorlar. Bu yüzden ki, bugün «Kara-Kuvvet» dünkünden daha azgın görünmektedir...

Ancak!

Yine bugün; Cumhuriyeti ve tüm devrimleri kollayan Anayasal kuruluşlarımız, Atatürkçü bir ordumuz, Atatürk'ün emanetine sahip bir gençliğimiz var, diyoruz.

Ve: «Devrimciler ölür, devrimler sürer...» inancını taşıyoruz.

DERLEMELER

Özellikle son yıllarda yoğunlaşan gericiлик davranışları karşısında bilim adamlarımız ve yazarlarımız düşüncelerini, görüşlerini, kaygılarını basın yoluyla kamuoyuna duyurmuşlar ve layiklikle bağdaşmayan, layikliğe ters düşen bir gidişin çıkarıcı politika çevrelerinden kaynaklandığını belirtmektedirler. Bunlar arasından Cumhuriyet Gazetesi'nden derlenen yazıların kimi bölümlerini konuyla ilişkileri yönünden kitabımıza almayı yararlı buluyoruz.

KÂBUSTAN SELAMETE ÇIKILACAK YOL (1)

.....
«Onbeş güne yakın zamandır yurt dışında idim. Böyle kısa bir aralıkta bir memleket ne ölçüde yıpranabilir ki?...

Bir de geldim, korkunç tabiat afetlerinin yapabileceğinden çok daha büyük yıkılmalar olmuş.»

Vaizin biri, «Hilâfet'in gelmesi şarttır» demiş,

(1) Prof. Bülend Nuri ESEN, 26 eylül 1968.

layik Hukuk Devletini, yani meşru devlet ana düzenini savunan devrimci, ilerici, adı yurt dışına taşmış bir aziz Anayasa Profesörüne (Satılmış! Uşak!) ulumaları ile saldırılmış. Bir mitingde Arapça yazılı dualar dağıtılmış. Hükümet Başkanı tekbirler arasında yeni bir İmam-Hatip Okulu'nun temelini atmış. Biri, Şeyh Sait'in yolunda kavgaya devamdan söz etmiş.»

Bu, 1968 yılının Eylül ayı sonunda Türkiye Cumhuriyeti'dir. O Türkiye ki, devlet olarak varlığı, hayatı ve yaşamada devamı (Layik) olmasına ve öyle kalmasına bağlıdır.»

«Türkiye'de fert, layik olmak zorunda değildir. Devlet layik olacaktır. Devleti temsil eden Devlet Başkanı, Vali, Elçi; Devleti yöneten Yürütme Organı mensupları ve bütün kamu hizmetlileri layik olmak zorundadırlar. Anayasa'nın 119. maddesinin anlamı budur. Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı ve onun bütün memurları, Hazinesen para alan tekmil elemanları layik olmaya mecburdurlar.»

Türkiye'de (Layik Devletin Sınırları) diye bir problem yoktur ve olamaz. Çünkü, Türkiye Devleti layik olmadıkça Türkiye Devleti diye bir şey olmayacaktır. Türkiye'de sınırları çizilmek gereken layiklik değil, dindir. Dinin sınırları layik devlete hiç bir suretle gölge düşürmeyecek biçimde ve ölçüde çizilmek gerekir.»

«Türkiye'yi mutlaka ve muhakkak layik bir Devlet olarak yaşatacağız. Zıddını düşünenler varsa bizden değildirler. Diyeceklerine kulak asmayınız. Sözümona hürriyet namına cinayetler işlenmesine fırsat vermeyiniz. Gerçek hürriyet

layık bir Hukuk Devleti olması zarurî bulunan Türkiye Cumhuriyetinde yeşerebilir. Bunun dışında yalnız anarşi, yalnız zulüm vardır.»

«KUR'AN KURSLARI ve DÜZENLENİŞ AMACI (2)

.....
«Anayasa: (Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz) diyor. En küçük denetleme, bu kurslarda çağdaş bilim ve eğitim esaslarına taban tabana ters bir öğretim yapıldığını ortaya koyabilir. 12 yaşındaki bir çocuğun öğrenme ve ezberleme gücü öldüresiye zorlanmaktadır. Ayrıca bu yuvalar, Kur'an öğretiminden başka amaçlarla da körpe Türk beyinlerinin örselendiği yerlerdir.»

«1950'de, acele tel emirleriyle Ramazana yetiştirilen Arapça Ezan da, artık dönüşün başladığına, meydanın boş olduğuna en güzel işaretler. Yirmi yıldır devam eden saldırı işte böyle başlatılmıştır.»

«Ancak, dinci geçinen zenginin ya da politikacının çocukları bu kurslarda okumaz. Bu kurslar, özellikle (milletin unsuru aslisi efendimiz) köylü çocuklarıyla doludur. Çoğu, kısa yoldan ekmeğe kavuşmak umudu ile avlanmış fukara çocuklarıdır. Ne acıdır ki, devlet, bunların % 1'ine bile pozitif yolda yükselme ve okuma olanağını açamamıştır.»

«Nurculuk ve Süleymancılık, yönetimi ele geçirmek için idare katlarında da çekişme halin-

(2) Dr. Ziya ERSAY, 24 şubat 1969.

dedirler. Müslümanlıkta sözde ayrılık (tefrika) yoktur, ama, bu iki akım dişe diş savaşmaktadır.»

Buna karşılık, ayrılıkları bir noktada silinmekte, her ikisi de Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş felsefesindeki (özgür bir millet ve Türk olma) düşüncesine düşmanlıkta birleşmektedirler. Bu düşüncenin çekirdeği ATATÜRK olduğuna göre, ikisi de Atatürk düşmanıdır.»

«CAMİLER ve MEMLEKET» (3)

«Bugün dahi memleketimizde mevcut ve sayıları elli binin üstünde bulunan din adamlarının yüzde doksan beşinin henüz okuma yazma bilmeyecek kadar cahil durumda olduklarını yetkili ağızlardan öğrenmekteyiz. Geri kalan «Okuma - yazma bilir»ler arasında çok büyük bir çoğunluğun yine büyük bir kısmı ilköğretim seviyesini aşmayan bilgilerle «mücehhez» olarak, diğer bir kısmı ise İslâm'da şeriatı katılaştırıp donduran ve içtihad kapılarını kapatan ve bu suretle İslâmın her türlü gelişmeden yoksun kalmasına vesile olan Gazzali Okulu zihniyetinin temsilcisi görünüşleriyle, ve fakat her ikisi de aynı fanatik davranışlarla bu toplumu bâtıl itikadlar ve hurafeler devrinin karanlıklarında tutmaya sanki kararlıdır.»

«Caiz değildir, diye Kur'an'ı ve ezanı Türkçe okutmayan, ve başta Medeni Kanun olmak üzere bu ülkeyi çağdaş medeniyet seviyesine götürecektir Atatürk kanunlarını çöl kanunlarıyla de-

(3) Prof. Dr. İlhan ARSEL, 25 şubat 1969.

giştirmeye niyetli bu kişiler Türk toplumunun kaderini çizme hevesindeler.»

«Bir tarafta din adamları, okumuşu ve okumamış, dahil, birbirleriyle yarışarcasına camilerde ve her yerde, nefes almadan Atatürk'e ve Atatürk devrimlerine ve layık Cumhuriyetine saldırırlar, küfürler ederler, milleti bölücü ve kana teşvik edici konuşma yaparlar ve tahriklerin en çeşitlisini sürdürürler, protesto namazlarını kıldırırlar...»

«İnsan ürküyor doğrusu.»

«GİDİŞ NEREYE» (4)

.....
«Kara kuvvetin, geriliğin tarihimizde bu milletin başına nasıl belâ olduğu meydandadır. Üçüncü Selim'in reformuna karşı müfsit Köse Paşanın Topal Müftüsü ile birleşerek Kabakçı Mustafa irticacını hazırlaması, yakın tarihimizdeki Menemen Hadisesi, Konya ve Kanlı Pazar olayları geçmişimizde kara birer sayfadır. Yakın günlerdeki olaylar, gittikçe güçlenen ileri sağcılığın utanç veren örnekleridir. Bu gelişmeler göstermiştir ki, Atatürk'ten gençliğe emanet olarak verilen ilericilik ve devrimcilik tehlikeye düşürülme ile karşı karşıyadır.

Yurdun dört bir yanında eski medreselerin yerini Kur'an kurslarının alması, işte bu geriliklere yığınak olan çöreklenmelerdir. Buralarda masum köylü çocuklarının zihinlerine, şeriatçılık yerleştirilmekle, kara düşünceli babalar tara-

(4) Fehmi ERDOĞAN, 26 Mayıs 1969.

findan yavrularının geleceğine kendi kara ve aksak düşünceleri hediye etmek hatasında bulunmaktadır. Böylece Atatürk aleyhtarlığı ile bu saf yavruların beyinleri, yıkanarak yenilik ve ilerilik hamleleri çapraz ateşe alınmaktadır.»

«DİN ADAMININ CEHALETİ» (5)

.....
«Bin yıldır bu milleti beşeriyetin en büyük yalanlarıyla, en bayağı safsatalarıyla aldatan bir sınıf din adamı var ki, bir türlü kurtulmadıkları ve bu gidişle hiç kurtulamayacakları bir bilgisizliğin acısını ve kefaretinin Türk'e sadece kötülük etmekle çıkarmaktan adeta zevk alırlar. Tanrıyı kendilerine paravana yapıp yüzyıllar boyunca Türk'ün karşısına olmyacak yasaklarla çıkmışlar, onun düşünce hürriyetini yok etmişler ve haysiyetli bir insan gibi serbestçe ve hür olarak düşünmesine ve kendi hayatını bizzat düzenlemesine engel olmuşlar ve oldukları sürece de Türk'ün kafa gelişmesine set çekmişlerdir. Batının bugün hâlâ «Kültürsüz» veya «Barbar» veya «Gelişmemiş Türk» damgasını bu milletin alınına vurmasının gerçek sorumlusu olmuşlardır. 1000 yıl boyunca bu toplumun iyiliği ve ilerlemesi için bir tek müspet davranışta bulunmamışlardır. Türk'ün insanca, hür ve haysiyetli bir şekilde yaşayabilmesi için cesaret örneği sayılabilecek ve gericiliğe paydos diyecek bir tek adım atmamışlardır ve atmak niyetinde de değillerdir. Vaktiyle nasıl «Gâvur icadıdır» diyerekten mat-

(5) Prof. Dr. İlhan ARSEL, 26 Eylül 1969.

baayı kullandırmamış ve Türk'ün kültür gelişmesine en insafsız, en hain darbeyi indirmiş ve böylelikle onun, yeryüzünde en düşük seviyeli ülkeler arasında yer alması zeminini hazırlamış iseler ve yine nasıl çeşitli devirlerde çeşitli ıslahat hareketlerinin ve özellikle Ordunun yeni silahlarla donatılması ve yeni metotlarla yetiştirilmesi gayretlerinin baş düşmanı kesilmiş ve Türk'ün siyasal, sosyal ve kültürel hayatı bakımından olduğu kadar askeri hayatı bakımından da geri ve ilkel kalması ve her sahada başkalarına mağlup düşmesi sonuçlarını hazırlamış iseler, bugün de aynı kara zihniyete, aynı cehalete ve aynı melanet ile, müspet ilmin karşısına çıkmaktan ve kitleleri aldatmaktan ve gerilere götürmekten çekinmemektedirler.»

«Tıpkı 1000 yıl boyunca olduğu gibi bugün de «cehalet» din adamımızın en büyük özelliği, bu özellik onu şuursuz davranışlara ve asıl yalana zorluyor. Hele «yalan»; din adamının en kıymetli, ve en etkili silahıdır. O bu silahının ölmezliğinden ve kutsiyetinden emindir. Çünkü karşısında, kendi beyanlarının ve davranışlarının tüm olarak yalana müstenit bulunduğunu haykıracak, suratına vuracak ve onu bilgisizliği nedeniyle, maskaraya çevirecek bir zümre, gerçek bir aydın sınıf henüz yetişmemiştir. Yetişinceye kadar o, saltanatını ve hükmünü sürdürecektir, kin ve nefretini yürütecektir. Hep bu silah sayesinde...»

«ÇIKAR YOL» (6)

.....
«Dünyanın hiç bir köşesinde halk, ileri hareketleri başlangıçta sevmemiş, desteklememiştir. Çoğu kez karşı gelmiş, direnmiştir. Halk istemiyor diye, halk yararına bir eylemden geri dönmek, düpedüz halkın çıkarları karşısında olmak demektir.»

«Gazi; kadın haklarını getirirken de, şapkayı giydirirken de, yeni alfabenin kararını verirken de, halka danışmadı; kararı kendisi verdi ve yaptı. Ne var ki, yaptığı işin milletin yararına olduğunu biliyordu. Onun için mırıldanmalar, hırıldanmalar para etmedi. Gazi'nin 40 yıl önce yaptıklarına karşı hırıldanmalar var bugün de. Ne var ki, dün binlerce «Kubilay»ına karşı, bugün yüzbinlerce «Kubilay»ı onun devrimlerinin bekçiliğini yapmaktadır.»

«KUBİLAY ve Derviş Mehmet» (7)

.....
«Kubilay bir devrim şehididir.»

Mürteciler Kubilay'ı öldürdükleri zaman genç öğretmen yirmi dört yaşındaydı. «Şariat isterük» diye ayaklanan yobazlar, Cumhuriyet devletinin milli eğitiminden geçmemiş cahillerdi. Yedi yaşındaydı Atatürk Cumhuriyeti... Hilafetin kalıntıları, toplumun sırtına lök gibi oturmuştu. Çağdışı inançlarla beyni yıkanmış, müspet

(6) Şinasi ÖZDENOGU, 22 Kasım 1969.

(7) İlhan SELÇUK, 23 Aralık 1969.

ilim'den uzak bilgilerle kafası donanmış yaratıkları suçlarken insaflı olmalıyız. Bir insan, çocukluk yaşlarından başlayarak nasıl eğitim görürse öyle yetişir. Şeriat inancı düşünce hücrelerinin herbirine işlemiş bir kişiyi düşününüz! Cumhuriyete düşmanlık onun için bir erdemdir. Kendisini Allah yoluna adamıştır kendi aklınca... Kubilay'ı şehit ederken, Derviş Mehmet, gazi olacağını, cennete varacağını sanıyordu. Çünkü, kâfirin canını almak, cihad bayrağını açmış olanların görevidir. Bu soy yaratıklar için, Türklük, kardeşlik, insanlık diye bir kavram yoktur. Derviş Mehmet'ler bu bakımdan suçlu sayılamazlar. Suç onları çağdışı bir eğitimle yetiştiren ve yobaz karakterini yaratan eğitimdedir.

Ne var ki, Derviş Mehmet ve arkadaşları bu hafifletici nedenlerden yararlanamadılar. Cumhuriyet'in ilk yılları idi. Ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk gibi bir devrimci vardı Türkiye'de...

«Bir Kubilay değil, bin Kubilay değil. yüzbinlerce Kubilay'lık bir Menemen'e doğru gidiyoruz. O Menemen'de, Atatürk devrimcileri galip gelseler bile memleket kaybedecektir. Yazık değil mi vatan çocuklarına!... Türk'ü Türk'ün karşısına düşman gibi diken eğitime, milli eğitim adını verebilir misiniz?»

«MİLLÎ MÜCADELE ANILARI» (8)

«... Atatürk devriminin ruhu ve temeli olan layiklik devrimini, milliyetçilik ve tam bağımsız-

(8) Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU,
24 Mayıs 1970

lık ilkesini yok etme doğrultusunda çok sinsi ve haince bir saldırı karşısındayız. Milliyetçilik, milli ekonomi, bağımsız milli irade gibi kavramlardan nasibi bulunmayan layiklik ilkesini her an yok etme çabasında olan ve ne yazık ki, bu çabayı kimi gençlere «milliyetçilik» gibi yansıtıran irtica hortlakları, masum ve dindar halk yığınlarını etki altında bırakmakta, dışarıdan yönetilen metodlu teşkilât, gazete ve dergileriyle, rahat rahat aramızda, hatta büyük mevkilerde, dolaşmakta, «kör testere ile boğazlanacak» yeni Kubilay'ların listelerini hazırlamaktadırlar. Onların planına göre, «boğazlayacaklar», geri kalmış halk yığınları, «boğazlanacaklar» ise o yığınların mutluluğu için, her tehlikeyi göze alarak, çırpınıp uğraşan aydınlardır.

Ancak, kafası yıkanmışlardan çoğu, kimin kesesine ve hangi devletlerin çıkarına hizmet ettiklerinin ve bu planı perde arkasında pişirip kottaran kişilerin farkında bile değildir. Bu gibiler «Fisebilillah» dini korumak için çalıştıklarını sanmaktadır. Onlara göre vatan, millet, halkın mutluluğu, tam bağımsızlık - bu satırların yazarının da aralıksız tam bir yıl, gece gündüz üzerinde çalıştığı - Türk Anayasası gibi kavramlar bir anlam taşımaz. Çünkü öyle yetiştirildiler.

Çünkü Türkiye'nin hiç bir devrinde din, son yirmi yılda, hele son beş yılda, olduğu kadar, bir politika, bir menfaat ve ticaret metaı haline getirilmemiştir.

Bu iş şimdi Türk vatanının bağımsızlığına kasteden çirkin bir sanat haline konmuştur. Her meslekten, genç ve yaşlı, bütün namuslu aydın-

lar bunu bilmelidirler. Evet bu kezki saldırı, 1920 dekinden daha tehlikelidir. Çünkü pek çok gözün fark edemediği çok sinsi, çok sabırlı, çok haince bir saldıdır bu!...

Atatürk'ün, devrimi ve vatani gençliğe emanet etmesi boşuna değildir...»

«ORTAÇAĞ'A DÖNÜŞ» (9)

.....
«Tarihte birçok milletler, kendi kusurlarının, kendi eksikliklerinin veya hastalıklarının ne olduğunu, er veya geç, aramış, bulmuş ve bunlara çare araştırmışlardır; ve bunu yapabildikçe mevcudiyetlerini sürdürebilmişler ve gelişebilmişlerdir. Bu akıllılığı gösteremeyen milletler ise çabuk inkıraz bulmuşlardır.»

«Atatürk bize felâketlerimizin temel nedeninin Şeriatçı kafa olduğunu göstermiş ve öğretmişti. Ondan aldığımız dersi unuttuğumuz ve Türklük benliği yerine Arab'ın «Ümmetçiliği» aldatmalarına kendimizi terkettiğimiz sürece çökeceğiz.»

«SINIR» (10)

.....
Layiklik dendiği zaman kadın haklarını ve eğitim birliğini de beraber düşünürüz. Bu üç ilke Atatürk devrimlerinin kilit taşıdır. Türk toplumu bunlarla karanlıktan kurtulacak, bunlarla çağdaş uygarlığın yapıcı ve yaratıcı aydınlığına

(9) Prof. Dr. İlhan ARSEL, 16 temmuz 1970.

(10) Nadir NADİ, 9 eylül 1970.

kavuşacaktır. Yapmak ve yaratmak ise ancak düşün özgürlüğüne saygılı bir ortamda mümkündür. Oysa tarihsel gelişimi izliyerek biliyoruz ki, vicdan özgürlüğü her zaman ve her yerde düşün özgürlüğüne öncülük etmiş, vicdanlar yobaz baskısından kurtarıldıktan sonradır ki, düşün özgürlüğüne kapılar açılmıştır.

Müslüman ülkeler arasında bu gerçeği ilk gören ve uygulayan Atatürk olmuştur. Din işlerini dünya işlerinden ayırmak, bireyleri dinsel inançları ile başbaşa bırakmakla Atatürk, yurdumuzda gerçek Rönesans hareketinin öncüsü olmuş, layiklik devrimi ile tüm İslâm dünyasına kurtuluş yolunu göstermiştir. Bugün gerek Arap âleminde, gerek öteki Müslüman toplulukları arasında Atatürk'ün çizdiği yolu izleyen uluslar günden güne çoğalmaktadır. Yobaz baskısı çoğu ülkelerde gerilemekte, kadın özgürlüğünü kazanmakta, açılmakta, yüksek öğrenim görmekte, hatta elinde silah gerilla savaşlarına katılmaktadır.

Çok partili yaşama geçeli beri, her alanda olduğu gibi biz, layiklik konusunda da öncülüğü elimizden kaçırdık ve geriledik. Düşün özgürlüğü geliştiği takdirde halkın uyanacağından ve toplum düzeninin ister istemez halk yararına daha iyi bir düzene dönüşeceğiinden kaygılanan, böylece çıkarı bozulacağından korkan tutucu güçler, vakit geçirmeksizin temel Atatürk ilkelelerine karşı cephe aldılar; vicdan özgürlüğüne vicdanlar üzerine baskı kurmak anlamını verdiler. İmam - Hatip Okulları ve Kur'an kursları ile eğitim birliğini parçaladılar. Kadın haklarını fiilen yok ettiler. Bugün yurdumuzun her köşesinde

şeriat düzeninin resmen propagandası yapılmakta, din işleri dünya işlerine karıştırılmakta, açıkça, Anayasamıza kundak sokulmak istenmektedir.

Ve 25 yıldır ayrıksız bütün iktidarlara bu durumu hoşgörü ile karşıdan seyretmekte, hat-ta elinden geldiğince gericiilere yardım etmekte, onlara destek olmaktadır.

Her özgürlük gibi, vicdan özgürlüğü de baş-kalarının vicdan özgürlüğü ile sınırlıdır.»

«GÜNDEN GÜNE» (11)

.....
«Layık düşünce, mutaassıp inançlı insanı başkasına tecavüzden alıkoyar. Ama siyasal ha-yatta olduğu gibi, eğer dine particilik girerse, eğer dün olduğu gibi Bektâşilik ve Nakşilik kar-şı karşıya gelmişse, elli şu kadar tarikat, İslâm dinine bağlı insanları paramparça kılmışsa bu-nun tek sebebi layık düşünceye sahip olmayışı-mız değil midir? Bu gün hâlâ Vehabî ile Haşimî kavgaları gizli gizli devam ediyor ve Arap birli-ğinin kurulması mümkün olmuyor ve Arap âle-mi bunun acısını İsrail karşısında çekiyorsa bun-da insanların layık anlayışa saygı göstermeme-lerinin etkisi yok mudur?

Atatürk layiklik prensibini ortaya koyduğu sıralarda, İslâm âlemi bölüne bölüne, parampar-ça olmuş ve her parçası da Hristiyan bir devle-tin egemenliği altına düşmüştü. O tarihte bağım-sız bir tek İslâm topluluğu var mı idi? Atatürk

(11) Cihad BABAN, 21 eylül 1970.

isterdi ki hiç değilse Türk milleti bütünlüğünü, birliğini bozmasın... Alevisi, Sünnisi ve Bektâşi-si, Kadirisine; Halvetisi, Ticanisine, Nurusuna, Süleymancısına, düşman olmasın... Büyük feda-kârlıklar pahasına ve halife orduları ile çarpışa-rak bağımsızlığa kavuşan bu memleket yine parçalana parçalana başkalarının eline esir düş-mesin... Onun için Atatürk'ün anlayışında la-yiklik prensibi milli birliği yaratan unsurlardan biri olarak yaşıadı.

Fakat bunu taassup cephesi bir türlü anla-mak istemedi.»

«HASTA ADAM» (12)

.....
«Atatürk bütün bu hastalıklara karşı tedbir-ler almış ve uygulamaya geçmişti. Layik devlet prensibi devletin iç bünyesindeki vicdan hürri-yeti ihtilâflarını kökünden silmiş, Hristiyan dün-yasıyla bir nevi yumuşama meydana gelmişti. Din adamlarının devlet ve sosyal bünyesinin faaliyetine müdahalesi kesinlikle önlenmişti. Fa-kat 1950'lerden sonra din, hakikatte dindar ol-mayan çıkarıcıların geçim aracı ve politikacıların iktidar ihtiraslarının âleti oldu. Bugün faaliyette bulunan on binlerce hafız kursları, eski yazı ve Arapça tedrisatta bulunan İmam - Hatip Okulla-rı gençliği yine ortaçağın karanlıklarına götür-mekte taze beyinlerini dondurmaktadır.»

«Eski düzeni yıkan, yerine yeni bir düzen kuran Atatürk'ün bize gösterdiği devrim istika-

(12) Em. General Refik TULGA, 22 eylül 1970.

metleri, Türkiye'yi kurtaracak açık ve kesin hedeflerdir.»

«ADALETİN LAYIKLIK ORTAMI» (13)

.....
«Yargıtayın sayın başkanı, adli yılın açılışı dolayısıyla yaptığı konuşmada, hâkimlere hitap ederek, vicdan hürriyeti ve layiklik ilkesini bahis konusu yapmıştır. Sayın yargıç, layikliğin Anayasa'nın temel ilkelerinden birisi bulunduğunu anlattıktan sonra, bu temel ilkeye göre vicdan hürriyetinin ancak sınırlı bir hürriyet olabileceğine işaret etmektedir. Bunun açık manası, gericinin dini siyasete alet ederek, vicdan hürriyetine sığınmak suretiyle, dini inançları kötüye kullanarak, politika çıkarı yapması hususunda hâkimlerin dikkat nazarını çekmek, hakiki vicdan hürriyeti ile sahte vicdan hürriyetini birbirinden ayırmalarını sağlamak, Anayasa'nın gerek metin ve gerekse gerekçesindeki açıklığa göre hüküm tesisi imkânını vermektir.»

(13) Baha ARIKAN, 25 eylül 1970.

«KUBİLAY'I ANARKEN...» (14)

41. Yıldönümü

Yıldönümleri, sadece anılarımızı tazelemek için takvim yapraklarının yaşantılarımıza kattığı birtakım özel günler anlamında olmasa gerektir. Sevinçli, ya da acılı her yıldönümünde uzak yakın bir geçmişi hatırlar, o günlerin sevinçlerini, acılarını duyup duyulanırız.

Bugün böylesine anlamlı bir yıldönümünde anılarımızı tazeliyoruz. 41 yıl öncesinin, 23 Aralık 1930'un, Menemen olayını ve devrim şehidi öğretmen Kubilay'ı düşünüyoruz...

Kubilay'ı ve iki bekçiyi bizlerden biri olarak, kişisel duygularla, o günlerin acılarıyla ah-vah'larla anmak artık yeterli ve yararlı değil. Olayın ve benzeri olayların nedenleri üzerine eğilmek gerek, çareler aramak, güçlenmek gerek...

Kubilay, kendisinden öncekiler gibi kendisinden sonraki devrim şehitlerimizle birlikte Atatürkçü kuşakların fikrinde ve yüreklerinde yaşayacaktır.

(14) Kemal ÜSTÜN, 23 aralık 1971.

Ancak Kubilay'ı anarken, Menemen Olayı adıyla devrim tarihimize geçen «irtica hareketi»nin ve benzeri davranışların nedenlerine yeniden eğilmek; «düşündürücü», «uyarıcı» ve «güç kazandırıcı» görüşlere değinmek kutsal bir ödevdir. Bu, Atatürkçü kuşağın ödevidir.

Bilindiği gibi, 1930'dan sonra da burada bazı gericilik olaylarına rastlanmış, fakat gericiler Cumhuriyetin güçlü yumruğunu yiyerek sinmişlerdir. Ama onlar yine fırsat kollamışlar, uygun buldukları ortamlarda hemen ortaya çıkmış ve koruyucular bulmuşlardır...

Yine bilinen bir gerçektir ki, tarih boyunca baş belâsı sayılan irtica hareketlerinin üç temel nedeni ya da kökeni vardır:

1. Toplumun cahil kalmış (bırakılmış) kalabalıkları,
2. Çıkarıcı çevreler,
3. Politik eğilimler, ödöncü (tavizci) politikacılar.

İkinci ve üçöncü kaynaklar —birbirine benzer amaçlara yani çıkarılara dönük olduklarından— onları değişik nedenler olarak değil, amaçlı fakat daha tehlikeli bir neden diye de sayabiliriz.

Cahil kalabalıklar ise, geri kalmışlığımızın açık ve utanç verici görüntüsüdür hâlâ.. Yazı devriminin atılımlı çabaları (nüfus artışı ve özellikle ilgisizlikten) sönmüş; hatta tersine bir tutumla ortaçağ özentili, Arap harfli «mahalle mektepleri» sayısı binleri, on binleri bulmuştur. Cahil ve yoksul kalabalıkları dinsel ilişkilerle oyalamak, etkilemek ve aldatmak; gerektiçe (ir-

tica) olayları yaratmak kolay; fakat, onları okur-yazarlığa ve ışıklı bir dünyaya kavuşturmak; insan gibi yaşama düzeyine çıkartmak elbette güçtür. Çıkarıcı çevreler, çirkin politikacılar özellikle son yıllarda —geriye dönöşte— epeyce yol almışlardır. O kadar ki, layiklik ilkesi ters ve maksatlı olarak vergi ve yorumlarla zedelenmiş; politik görüşler camilere yönelmiş; Cumhuriyetin kurucusu ve devrimlerin uygulayıcısı Atatürk ve ilkeleri büyük yaralar almıştır.

Giderek birbirini izleyen ve üst öste yığılan acı, karmaşık olaylar sonucu 12 Mart'ta sağ-sol irticaa birden «Dur!» denmiş ve amaç olarak, diğer önemli sorunlarla birlikte «Atatürkçü bir görüş» ve «İnkılâp kanunlarını uygulamak» Türk Silahlı Kuvvetleri Muhtırasında yerini almıştır.

Kubilay'ın 41. ölüm yıldönümünde devrim şehitlerine ilişkin anılarla birlikte «düşündörcü», «uyarıcı» ve «güçlendirici» bir anlam ve değer taşıyan bu sonuç yüce bir umut kaynağı olmuştur.

Ve: «... Dini politikadan, politikayı dinden ayırdedemedikçe Türk ulusunun bütönlüğü sağlanamaz, huzura kavuşması düşünölemez; irticanın kökü kazınamaz!» biçimindeki inancımızı bir kez daha dile getirme gereğini duyuyoruz.

İNANDILAR, DÖĞÜŞTÜLER, ÖLDÜLER.. (15)

42. Yıldönümü

23 aralık 1930: Öğretmen Kubilay, Bekçi Hasan, Bekçi Şevki birer devrim şehidi olarak anıtlaşmışlardır; gönüllerimizde ve Türk Devrim Tarihinde...

27 aralık 1930'da Gazi Mustafa Kemal, Genelkurmay Başkanına gönderdiği bir mektupta: «... Büyük Ordunun kahraman genç zabiti (subayı) ve Cumhuriyetin mefkûreci muallim (öğretmen) heyetinin kıymetli uzvu Kubilay Bey temiz kanıyla Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır» diye sesleniyordu...

Aradan 42 yıl geçmiş bulunuyor...

«Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş» olan Kubilay, devrim uğruna şehit düştüğünde Türkiye Cumhuriyeti henüz 7 yaşındaydı. Bugün Cumhuriyetin 50. yılındayız. 1923'lerde, 1930'larda doğan çocuklar, yaşamlarının yarısından çoğunu gerilerde bırakmış sayılırlar. Yaşayanların yürekleri o yılların atılımlı ha-

(15) Kemal ÜSTÜN, 23 aralık 1972.

reketleri, umutları ve anıları ile çarpılmaktadır. Çünkü o yıllar Gazi Mustafa Kemal Atatürk sesleniyordu hepimize; övünçle, inançla ve onurla...

O anılar arasında Menemen Olayı gibi acılı olanları da vardır. Fakat günümüzün genç kuşağı, yaşantılarının çok ötesinde kalan bazı olayları yeteri kadar biliyor mu? Kubilay'ı iyi tanıyor mu? Sanmıyorum. Çünkü; yakın geçmişte öylesine durumlar ve dönemler oldu ki, Kubilay'ı tanıma ve tanıtmaya bir yana; onu unutturma çabalarına, meslektaşlarından öğ alma olaylarına, bağnazlık gösterilerine ve de «cihat» çağırmasına sık sık tanık olduk. Yine öyle dönemler yaşadık ki, Kubilay'la ilgili yıldönümleri anlatımı güç bir umursamazlık ve sessizlik içinde geçti, geçirildi...

Hatta ve hatta, maksatlı birtakım ters yorumlarla gerek Kubilay, gerekse o yılların ortamına bağlı devrim hareketleri —ihanet sınırlarını bile aşan söz ve davranışlarla— kıyasıya eleştiri konusu haline geldi, getirildi...

Kubilay devrim uğruna baş vermişti. Örnekti, devrimleri ve Cumhuriyeti koruyacak ve kollayacak olanlarımız için... Öyleyse; Kubilay'ı ve savunduğu ilkeleri iyi bilmek gerek, onu tanımak ve tanıtmak gerek, unutturmamak gerek...

Her 23 aralık'ta Kubilay anılmalı ve Menemen Olayı'nın gerçek nedenleri genç kuşaklara anlatılmalıdır. Anlatılmalıdır, yoksa —zaman zaman gerici basında ve çevrelerde görüldüğü üzere— gerçeklere tamamen ters düşen, art niyetli ve kışkırtıcı çabaların etkisiyle bir gün yurdumuzun şurasında, bir başka gün biri başka yö-

resinde yine benzeri olaylar olabilir. Zaten yakkın geçmişte bu tür çirkin saldırılar ve daha değışik biçimde acılı örnekler yaşanmıştır!..

Şu önemli ve değışmez husus iyi bilinmelidir ki; «irtica» denen yılan sinsidir, hemen siner (bugün olduğı gibi), fakat fırsat kollar ve zamanını bekler, yeniden hortlamak için...

Bu nedenle, bu satırların yazarı —Kubilay'ın öğretmen arkadaşı ve Menemen Olayı'nın tanıklarından biri olarak— o günlere, o yıllara dönük anılarını ve gerçekleri yeri geldikçe yansıtmayı vazgeçilmez, kutsal bir ödev sayar...

İşte bu yıldönümü için de anılardan iki küçük bölüm: «Son gece! 22 aralık pazartesi gecesi yine Türkocağı (Halkevlerinden önceki kuruluş) salonundayız. Kubilay ve arkadaşları yine sohbete dalmışlar... Düşünceler, görüşler, eleştiriler sürüp gidiyor. O, her zamanki gibi şen ve şakacı.. Coşkulu bir tartışma havası içinde anlatıyor, soruyor, dinliyor ve sonra yine kendisi konuşuyor... Zaman uçup gidiyor, geceyi yarılıyoruz. Türkocağı'ndan hep birlikte çıkıyoruz. (...) O, yine kışla yolunda...»

«... O yıllar bir başka güven dolu, bir başka umut dolu yıllardı. Yeni ve layık bir dünya görüşünü benimsemiştik. Genç ve gelecek kuşaklar; kurtuluşu ve Cumhuriyetin ilk on yıllık dönemindeki atılımları inceleyip araştırdıkça, ya da tarih sayfalarından okuyup üzerinde derinlemesine düşündükçe, o yılların yüce anlamını daha iyi kavrayacaklar; devrimlerin niçin her zamankinden daha titizlikle korunması gerektiğine ve gerçeğine saygı duyacaklar; o yılları, Ga-

zi Mustafa Kemal Atatürk'le beraber yaşayanlar gibi, bugün de Onun izinde yürüyenler gibi.»

«Fakat!

Yine o yıllar; dış düşmanları yenilgiye uğratmış, yurdu kurtarmış ve Cumhuriyeti kurmuş olan bu büyük ulusun, içte savaştığı ve savaşacağı, daha güçlü sayılan başka düşmanları da az değildi: Okur-yazarlıktan yoksun halk yığınları vardı. Örümcekli ve karanlık kafalar vardı. Halkı sömüren, çıkarları bozulan zümreler vardı Her devirde çıkarlarını «irtica» hareketlerine bağlamış olanlar vardı. Eskinin özlemini duyan, devrimlere diş bileyen, sinmiş ve gizliliğe bürünmüş şeyhler, müritler, softalar ve yobazlar vardı..

O yıllarda iç düşmanla savaş gerekli idi. Ve bu savaş veriliyordu, bir adım bile gerilemeden.»

Evet, o yıllarda «iç düşman»la savaşılıyordu, bir adım gerilemeden.

Devrim anlayışına bağlı duygularla bu yarğımızı yenilemek gerek: Bir adım bile gerilemeden!...

1946'lardan sonra yeniden uyanan, uyandırılan «iç düşman»a —1928'lerin, 1930 ve 33'lerin ruhu ve tutumu ile— karşı çıkılsaydı, birtakım ödünler (tavizler) verilmeseydi, şimdi yürüdüğümüz yollar daha aydınlık olacak, bunalımlı durumlara düşmeyecektik. Belki kökü bile kazınacaktı, bağnazlığın ve cehaletin!...

Ama bugün halkımızın büyük kısmı hâlâ okur-vazarlıktan yoksundur ve karanlıklar dünyasında yazgısıyla başbaşadır. Çağ dışına kayanların, gerici çevrelerin, Şeriat özlemcilerinin ve de bunlara göz kırpan «çirkin politikacıların

sayıları gün geçtikçe artmaktadır. Başka bir deyişle «irtica» pusudadır.

Bu yıldönümünde yine sana sesleniyoruz Kubilay!

«Emanet» her zamanki gibi, Atatürkçü gençlikte ve öğretmenlerdedir. Meslektaşlarının omuzlarındaki yük her zamankinden daha ağırdır. Onlara haksızca uzanan eller, suçlayıcı diller, düşmanca bakan kem gözler vardır...

Vardır ama, bağrından çıktığın Eğitim Ordusu; kutsal göreve atıldığın 23 aralık 1930'da içinde bulunduğun Büyük Türk Ordusu, Atatürk ilkelerini yaşatmaya, Cumhuriyeti korumaya devam etmektedir.

Sen rahat uyu, temiz kanının aktığı Mene-men topraklarında, iki yanında iki şehit bekçiyile... Ve «İnandılar, döğüştüler, öldüler / Bıraktıkları emanetin bekçisiyiz» diye yazılı Ay-Yıldız Tepe'de göklere yükselen, gönüllerimizde yüceliğe ulaşan anıtınla... Huzur içinde olmasak da sen yine rahat ol! Gerektiğinde «Cumhuriyetin hayatini tazeleyecek ve kuvvetlendirecek» olanlar çoktur bu ülkede...

«KUBİLAY'LAR YİNE ÖLDÜRÜLMEKTE...» (16)

46. Yıldönümü

Tarih, olayları ve gerçekleri yıllar ötesinden bize yaklaştırır, yaşadığımız çağa ışık tutar. Bu bilimsel ışıkla günümüzden gerilere, yüzyıllara ve karanlığın derinliklerine bakarız. Sadece düşüncelerle değil, duygularımızla da, eski ile yeni, doğru ile yanlış arasında bağlantılar ve ilişkiler kurarak...

Bu açıdan tarih, insanoğlunun düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını etkiler, bilincini geliştirir. Geçmişten geleceğe giden yol böyle bir çizgiden geçer.

Bir başka açıdan, yeri geldikçe «Tarih tekkerrür eder» diye bir deyişi dile getirir, geçmişteki olayları anılara ve yakınmalara dönüştürür. Oysa bir ırmak benzeri sürekli akıp giden zaman (tarih) elbette geri dönüş anlamında «tekkerrür» etmez. Etmez ama, tarihten «ibret derisi» almasını bilmeyen toplumlar —özellikle yönetici takımı ve politikacılar— özdeş (aynı) yanlışlara düşerse, yaşanan yeni ortamda yıllar önelerine benzerlik gösteren olaylara neden olurlar-

(16) Kemal ÜSTÜN, 23 aralık 1976.

sa, işte o zaman tarih «tekerrür» etmiş gibi görünür bize.. Ve bu ünlü deyimi hemen kullanırız.

Yakın tarihimizle ilgili —hatta yaşayanların anılarında yaşayan— bir yıldönümü dolayısıyla böyle özet bir açıklama ve yaklaşımdan sonra bu sabah çevirdiğimiz takvim yaprağına bakalım: 23 aralık 1976. Ve Cumhuriyetin 53. yılını iki ay önce kutlamış bulunuyoruz.

İnsanoğlu dünü anan, günü yaşayan, yarına umutla bakan bir varlıktır. Gerilerde kalan her takvim yaprağında olumlu olumsuz nice olaylar, duygularımızın diliyle nice acı tatlı anılarımız vardır. Bugün bunlardan birine, devrim tarihimize Menemen Olayı diye geçmiş olan bir gericilik (irtica) hareketine, 1930'un 23 aralık sabahına bakıyor, devrim şehidi Kubilay'ı ve şehit iki bekçiyi saygı ile anıyoruz.

Bu satırların yazarı 46 yıl öncesinin kanlı ve utançlı olayının görgü tanıklarından biridir. Ve ayrıca Askeri Mahkemedeki yargılamaları öğretmenler adına izleme olanağını bulduğum için, şehit Kubilay'ın yakın arkadaşı olduğum, olaydan 5-6 saat önce Türkocağı salonunda Kubilay ile birlikte bulunduğum için, olay sonralarını gördüğüm ve bildiğim için, 1937'ye kadar Menemen'de Kubilay Okulunda öğretmenlik yaptığım için olayı genç kuşaklara, devrimcilere, Atatürkçülere bir kez daha duyurmak amacıyla anılarımı tazeliyor, yazıyorum. Ödev bu.

Menemen Olayı tarih boyunca benzerleri gibi, sömürü düzenleri bozulanların ve çıkarları elden gidenlerin ya da gideceğini düşünenlerin «Din elden gidiyor!» görüntüsüne bürünerek cahil kalabalıkları kışkırtmalarından ve saldırıya

geçmelerinden doğmuştur. Menemen Olayı, eskinin kalıntılarından bir tarikat (Nakşibendi) şeyhinin marifetidir. Cumhuriyete ve devrimlere karşı bir harekettir. Kökeninde çıkarıcılık, bagnesazlık ve aldatılmışlık yatar..

Bir «Mehdi» taslağı Derviş Mehmet ve üç Mehmet, ikisinin adı Hasan; silahlı 6 yobaz bir de «Kıtmir» adlı köpek!. Bu 7'lik grup ünlü efsanedeki «Eshab-ı Kehf»i temsil etmektedirler(!) Bunlar «Şeriat Ordusu»nun öncüleridir.

İstanbul'da Erenköy'de bir köşkte yaşayan 84 yaşındaki şeyhlerinden (Şeyh Esat) aldıkları talimatla Manisa dağlarında bir mağarada kırk gün kalan dört Mehmet iki Hasan âyin yaparlar, esrar içerler, tesbih çekerler ve günlerden bir gün «tetik çekmek» üzere 23 aralık 1930 salı sabahı alacakaranlıkta Menemen'e ulaşırlar. Sabah namazı kılınmakta olan bir camiden âyet li yeşil bayrağı da alarak camideki 8-10 kişiyi kendilerine katılmaları için zorlarlar. Yetmiş bin kişilik Şeriat Ordusunun memleekti kuşattığını, teslim olmayanların kılıçtan geçirileceğini söylerler.

Yeşil bayrak, hükümet ve belediye binaları arasındaki küçük alana dikilir. Ve tekbir sesleriyle hezeyanlarına başlarlar. İstedikleri Şeriatır. İstemedikleri şapkadır, yeni giyimdir, yeni yazıdır. Bunun anlamı ise, Cumhuriyet ve devrimlerdir.

Menemen'de bu utançlı olay başlarken şeyhleri İstanbul'da, köşkünde keyfine bakmaktadır. Müritleri sokaklarda kudurmuş gibidirler, «İstemezüüük!...» sesleri gelir. İrtica hep böyledir. Arkadakiler çıkarlarının peşindedirler. Allah, di-

ye diye cahiller kandırılır, kışkırtılır ve sokaklara sürülür. Tarihin derinliklerinden bu sesler duyulur ve nice kanlı lekeler...

... Ve 23 aralık sabahı Menemen alanında her şey birkaç saat içinde değişmiş, karışmış ve çığırından çıkmıştır.

Bu sırada kendisine birliğinden görev verilen Yedek Subay Kubilay, olay yerine koşar; Derviş Mehmet'in yakasına yapışır. Fakat yobazlardan biri silahını ateşler ve yaralanan Kubilay biraz ötede cami avlusunda yere düşer. Fırsat bu fırsattır; kudurmuş, gözleri dönmüş yobazlardan ikisi saldırırlar. Ağzı testereli bağ bıçağı ile yaralı Kubilay'ın başını gövdesinden ayırırlar, yeşil bayrağın tepesine geçirirler...

Bu arada silah sesini duyan —ve çarşı bekçiliği görevleri sona erdiği için gün aydınlanırken evlerine dönmüş olan— Hasan ve Şevki adlarında iki gece bekçisi olay yerine koşarlar. Karşı koyma sırasında onlar da şehit düşer...

Kanlı ve vahşi olayın bu görüntüsü telefonla Alay Komutanlığına bildirilir. Ve bir makinelitüfek kıtası Belediye Alanına hızla yetişir. Birlik komutanının: «Teslim olun!..» çağrısına: «Bize kurşun işlemez... Ben Mehdiyim!» sesleri gelir. Teslim çağrıları yinelenir. Ve yine «Kurşun işlemez!» sesleri... Uzaklardan, evlerin pencerelelerinden, köşebaşlarından bu görünümü şaşkın, korkulu gözlerle izleyenler vardır. İki Hasan yan sokaklara kaçarlar. Makinelitüfekler birden işler. Yobazlar da yerlere serilirler, birkaç saniye içinde, biri yaralı, öteki yobazlar delik-deşik...

.....

Artık her şey sona ermiştir. Öğleden sonra, halkla birlikte olay yerini geziyoruz. «Kurşun işlemez bize!» diye bağırان Mehdi taslağı Derviş Mehmet ve arkadaşları iki yobazın makinelitüfek kurşunlarıyla parçalanmış cesetleri Kubilay'ın başını kestikleri cami önünde süngülü nöbetçiler arasında yerde yatıyorlar. Kaçan iki Hasan yakalanmış, hapishanede, yaralı yobaz ise hastanede...

Şehit Kubilay ve iki bekçi ertesi günü büyük bir törenle toprağa veriliyorlar. Bir genç sesleniyor mezar başında: «İnkılâp uğruna atıldın öne / İnkılâp uğruna baş verdin Kubilay / Ne mutlu sana ki, inkılâp için / Göğsünü ilk defa sen gerdin Kubilay / ...»

Birkaç gün sonra Menemen'de —şimdi adı Kubilay İlkokulu olan binada— Askeri Mahkeme kuruluyor. Yobazları kışkırtıp öne sürenler, yönetenler adalet önündedirler. Bir ay kadar süren yargılama sonunda irticaı planlayanlar ve bağlantıları bulunanlardan 36 suçlu ölüm (7'si yaşları dolayısıyla sürekli hapis), 41'i çeşitli ağır hapis cezalarına çarptırılmış; tutuklulardan 40'ı soğusturmadan sonra aslıverilmiş, sanıklardan 27 kişi de suçsuz görülerek aklanmışlardır.

Olayın kısaca öyküsü budur.

.....

Dün de bugün de gericilik hareketlerinin nedenleri ve görüntüsü değişmiş sayılmaz. Dinsel kökenli fakat gerçek din anlayışı ile asla bağdaşmayan, temelinde kişisel ve politik çıkarlar bulunan bu tür olaylar günümüz ortamında açık-seçik gözler önünde oluşmaktadır. Gizlilikten, sinmişlikten sıyrılmışlardır, pervasızca, zaman

zaman azgınlaşmakta, bazı çevrelerden destek görmektedirler.

1930'da —demokrasiye geçiş denemesi olarak— yeni bir parti (Serbest Cumhuriyet Fırkası) kurulmuştur. Ege bölgesinde gelişen böyle bir «partileşme» ortamını fırsat bilen eskinin kalıntıları ve çıkarıcılar irticayı hortlatmışlardır. İrticanın adı ve tanımı bellidir; dinin siyasetle âlet edilmesi!.. Günümüzdeki deyimiyle «İnanç sömürüsü» yöntemiyle çıkar sağlanması...

Geleceğin kuşakları, bizim 1930'lara baktığımız gibi, 1976'lara baktıklarında günümüzün «gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde olanları»nı bir bir tanıyacak ve «lânet»leyeceklerdir...

«1000 YILININ BÜYÜK YALANI»(17)

Cumhuriyet'in «Bilim Dünyası» sütununda ilginç yazılar yayımlanıyor. Yazar Vehbi Belgil'in okuduğum son yazısı (7.8.1977) çok daha ilginç bir konuya ayrılmış.. «1000 Yılının Büyük Yalanı» başlıklı yazısını tüm din görevlilerimizin ve din dersi okutanların, özellikle «din - politika» ikilisi arasında bağ kurarak çıkar sağlama ve aldatma yoluna sapanların dikkatle okumalarını isterdim.

Kabul etmek gerekir ki, «inanç»lar daha ziyade duygusal temellere dayanır. Bu nedenle «dinsel kökenli inançlar»a gerek bilinçli (akılcı), gerekse bilgisizse (körükörüne) bağlılık gösterenler için söylenecek fazla bir şey yoktur. Vicdan özgürlüğünün anayasal bir gereğidir bu.

(17) Kemal ÜSTÜN, 18 Ağustos 1977

Ancak, dini, hangi amaçla olursa olsun —daha açık bir deyişle— politik ve çıkar hesapları gözeterek bireyleri ya da toplum sınıflarını zorla etkilemeye kalkışmak (baskı aracı olarak kullanmak) artık geçmişte (tarihte) kalması gereken acı anılar diye düşünmeliyiz. Halbuki bu tür acılar sürüp gidiyor. İki bininci yılın eşiğinde iken ve «türlü-çeşitli» yalanların hâlâ geçerli görüldüğü ya da öyle sayıldığı bir zaman kesiminde yazar Vehbi Belgil sözünü ettiğimiz yazısında kıyamet, cennet-cehennem kavramları üzerinde duruyor ve güncel kıyaslamalar yapıyor. Ayrıca bin yıl ötesinden, papazların baskılarından ve çıkar çevrelerinden örnekler veriyor. «Kıyamet» kavramının nasıl kurnazca kullanıldığını ve yoksul halkın nasıl aldatıldığını düşünmekten kendimizi alamıyoruz. Ve de özellikle içinde yaşadığımız ortamı... Sanki bin yıl geçmemiş gibi... Sanki olanlarda ve olaylarda benzerlikler bularak...

Biliyoruz, kitaplı olmayan inançlarda ve dinlerde nice utançlı tapmalar ve sapmalar var! Kitabı dayalı dinlerde ise baştan hukuk düzenine yaklaşım sağlanmış fakat sonraları kişisel yorumlar ve uygulamalarla safsatalar yoluna girilmiş ve çıkar çevreleri oluşturulmuştur. 1000 yıl sonra olan da budur. Cumhuriyet döneminin ilk yarısında «akılcı» yol tutulmuşken, ikinci yarısında ve özellikle son yıllarda «çıkarıcı» yöntemler yeğlenmiştir...

Başlığını verdiğimiz yazıdan sadeec şu bölümleri buraya aktarmakta yarar görüyoruz, bir kez daha okunsun diye:

«... Bu arada insanların hangi günahları yüzünden kıyametin kopacağını haber verenlerin yanında, o dönemin dünyası insanların büyük çoğunluğunu oluşturan köylülerin feci durumları üzerinde düşünenler de olmuştur. (...) 1000 yılında kıyamet kopacak diye mallarını kiliseye kaptıranlar, kıyametin İsa'nın ölümünden itibaren başlayacağı yalanına da aldanarak bir otuz üç yıl daha beklediler. Ve sonra bu olay unutuldu gitti. Ama bir şey unutulmadı: İnsanın feci durumunun ilâhi düzen sonucu değil, kul düzeni sonucu olduğu gerçeği... Ve bu düşünce, insanları ağır ağır da olsa Rönesansa götürdü...»

Yazı, «Günümüzde kıyamet habercileri» araştırması ile şöyle sona ermektedir: «Bin yıl önce Avrupa'da denenmiş bir kıyamet sahtekarlığı bugün ülkemizde sahnelenmek istenmektedir. Büyük camilerimizde, din görevlilerimiz, fuhuşun arttığını, su gibi şarap içildiğini, kadınların çırılçıplak gezdiklerini, öğrencilerin hocalarına ve devlet kuvvetlerine karşı geldiklerini, plajların birer ahlâksızlık yuvası olduklarını, Kur'an hükümlerine kimsenin uymadığını, Hazreti Muhammed'in yolunda gidilmediğini... ağızları köpürerek söyledikten sonra, böyle bir toplumu Allah'ın bir anda mahvedeceğini eklemektedirler. Peki: Kur'an'a inanmayan, üstelik eş koştan, kadını erkeği çırılçıplak gezen, Muhammed'i tanımayan Batılıların başına neden felâket vermiyor bu Allah? Kaldı ki her toplumda olduğu gibi bizde de yukarda söylenenleri yapanlar, bir avuç denmeyecek derecede küçük bir azınlık... Âdil denen Allah, bu bir avuç bile olmayan günahkâra kızıp da mı, örneğin 40 milyonu cezalandıracak?...»

Yazarın görüşlerine içtenlikle katılıyorum. Ancak aldatmalar, aldanmalar yine sürüyor. Sorumluları din görevlileri değil, çıkarıcı politikacılar ve çevreleridir. Halkımız uyanıyor, onlar da yenilgiye uğrayacaklardır.

Yazının yayımlandığı Cumhuriyet'te aynı sayfada bu konuya İslâm açısından ışık tutan bir başka yazı daha vardı. Kontenjan Senatörü, İlâhiyat Doçenti Dr. Bahriye Uçok, «Bir Fetva Üzerine» başlıklı yazısında «Diyanet İşleri Başkanlığı, daima Hz. Muhammed'in (Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız) hadis-i şerifine uyarak fetva verse ne iyi olacak!..» diyordu.

Dinsel konular ve sorunlar tartışılmalıdır ki «Doğru»lar ortaya çıksın; kimse kimseyi aldatmasın...

«DOĞMACILIKTAN LAYİK ANLAYIŞA»(18)

«Tanrı korkusuna dayanan öbür dünya (eskatolojik) anlayışından, insan sevgisine yaslanan akılcı-layik anlayışa ulaşınca dek gözyaşı-kan karışımı serüvenler yaşamıştır insanlık. Hem sık sık anılası, eskimeyen serüvenler.

.....

Her alanda her türlü dinsel ve siyasal bağnazlığın boyunduruğundan kurtulma demektir. özgür düşünce. Bunun koşulu, kökçe aşırılıkları uzlaştıran, gerginlik ve çatışmaları yok etmeden yumuşatan, layik demokratik yönetimdir. Tekilci ideolojilerin değil, çoğulcu düzenlerin tadabildiği, kardeşlik, erdem, mutluluk ve hoşgörü rejimidir.

(18) Sami SELÇUK, 20 Eylül 1977

Başka düşüncelerin de varlığına katlanmanın, özgür düşüncenin zaferi; aslında şuna buna karşı değil, bizzat aklın ve sevginin, düşünceyi kımdatıp denetleyen bilimsel, akılcı kuşkunun zaferidir.

Sergilediğimiz bunca kanlı aşamalardan sonra, Batı'da ulaşılan layik anlayışı, İslâm dünyasında gerçekleştirme onuru, kuşkusuz Atatürk'ündür. (...) Ancak övünmek yetmez. Onu içtenlikle benimsemek de gerekir. Çünkü, Kubilay'ları boğazlayan bağnazlar değil, düşünceye saygılı ve kafaca sağlıklı kuşaklar yetiştirmenin vazgeçilmez koşuludur bu.»

«VAAZ»⁽¹⁹⁾

Aşağıdaki sözler 7 Ekim 1977 günü Cebeci Camiinde cuma namazından önce bir hocanın «ce-maate verdiği dersten» bazı bölümleri yansıtıyor:

«... Kadın erkek eşitliğiymiş! Bunu söyleyenler haltetmiş. Kadınla erkek eşit değildir. Kadından hiç şoför olur mu? Polis olur mu? Kadının görevi evde çocuğunu İslâm ahlakıyla yetiştirmektir. (...) İşte böyle, kadından herşey olursa bugünkü durumlara düşeriz, onun yetiştirdiği evlâttan hayır gelmez. Bu sözlerimiz yirmi adım ötedeki Mülkiye'ye gidebilse (...) O mektepte Allah adını ananı yaşatmazlar. Hoca Allah dese bir daha mektebe ayağını atamaz. Orada Marks'ın Lenin'in, Mao'nun resimleri asılıdır (...) Sonra oradan çıkacaklar kaymakam - idareci olarak ne hayır gelir böylelerinden (...) Hacca gitmekle na-

(19) Murat Vasıf ERPUYAN, 27 ekim 1977

maz kılmakla hemen müslüman oldum zannetmeyin. Müslümanlık için cihad etmek gerek, dine karşı gelenlerle, dinsizlerle mücadele etmeli, bana ne, beni sokmayan yılan bin yaşasın dememeli (...) Bizim bu kürsüden söylediğimiz sözler, profesörün de, iktisatçının da, bilmem hangi bilim adamının da sözlerinden çok çok değerlidir. Bu sözler Kuran sözleridir (...) Bizi şikâyet edip konuşturmamak isterler. Bu idare durdukça biz sizlere bu kürsüden hitap edeceğiz inşallah.»

Cuma namazına gelen kalabalığa vaizin söylediği sözler bunlar, 9.10.1977 günü Sayın Velidedoğlu'nun «Abdesinde Namazında» yazısını da okuduktan sonra Ankara gibi bir yerde camilerin; dolayısıyla dinin bu şekilde kullanılmasından ürkmemek elde değil. Fazla yoruma gerek yok. İbadete gelenler Kuran sözleri söylediğini iddia eden sözde din adamı kin, düşmanlık bölücülük tohumları atıyor. Söylediklerinin zerresi islâmiyetle bağdaşmadığı halde halkı kandırmaya, kıskırtmaya çalışıyor. Son sözleriyle (bu idare durdukça...) kime hizmet ettiğini açıklamaktan sakinmiyor.

Cami kürsülerinin egemen güçlerin yararına, kişilere, kurumlara saldırmak, halkı uyutmak, aldatmak, bölmek, birbirine düşman etmek amacıyla kullanılmasına Diyanet İşleri Başkanı ne bu yurur? Bilemiyorum. Gerçek o ki başkentte buna sık sık rastlamak olası.»

«VE HATTA HIYANET»⁽²⁰⁾

«... Bütün bu şeraitten daha elim ve daha

(20) Oktay AKBAL, 29 ekim 1977

vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler.»

Geçen akşam TV'deki Atatürk'ün Büyük Söylev'i konusunda yapılan açık oturumu, Prof. Reşat Kaynar aşağı yukarı şu sözlerle bitirdi:

«Atatürk'ün gaflet, dalalet ve hatta hıyanet saydığı Cumhuriyeti layiklikten uzaklaştırmak, ulusal devleti dinî devlet yapmaya çalışmaktır.»

Gaflet, dalalet ve hatta hıyanet! Evet, Türkiye Cumhuriyetini ulusal devlet çizgisinden ayırıp dinsel devlet yapmak ancak bu sözcüklerle tanımlanabilir. Cumhuriyetin elli dördüncü yılında bütün bu gerici düşünceler, yalnız hortlamakla kalmamış, açık açık savunulur olmakla kalmamış, birtakım yöneticilerin eliyle, etkisiyle uygulanmaya, gerçekleştirilmeye bile başlanmıştır.

Bugünkü durum çok acı ve ciddidir. Elli dört yıl sonra Türkiye'yi gerilik ve çağdışılık uçurumuna getirenler bu ülkenin, bu ulusun dostları değildirler elbet Osmanlı'yı batıran, küçük düşüren, bozgundan bozguna sürüklenmesini sağlayan ne gibi gerilikler, aptallıklar, akla, kafaya, düşünceye ters tutumlar, işler varsa; hepsi hortlatılmıştır. Bir yandan şeriatçılık akımları, bir yanda ırkçılık, turancılık eylemleri almış başını gidiyor! Ne dizginleyen var ne tutan, ne önleyen! Bu akımların önde gelen temsilcileri köprü başlarını tutmuşlar, bütün bu gerilemelere seyirci kalmakla yetinmiyor, destekliyor, yüreklendiriyorlar da ayrıca..

Son yıllarda her ulusal bayramda, Atatürk'ün bize armağan ettiği bütün bu unutulmaz günlerde, acı mutsuz, şeyler yazıyorsak, işte bundan...

Eğitimde «birlik» ilkesi çoktan rafa kaldırılmış, eğitimde ulusal olmak, uygar olmak, uygarlığın gereklerini yerine getirmek, çağdaş kültürü özümseten çalışmalar yapmak bir yana itilmiştir. Dinsel bir toplum, bir devlet kurmak isteyenler bir yanda, ırkçı, turancı, nerdeyse faşist bir toplum kurmak isteyenler bir yanda, gününü gün etmek özleminde olanlar bir yanda... Bütün bunları görüp, anlayıp, karşı çıkanlarsa seçimlerde tam çoğunluğu elde edemiyorlar bir türlü!... Demokratik yollar, yöntemler uygulayacağız diye otuz yıldır sağa, aşırı sağa ödüne vere vere, halkımızı da bu ödünlere alıştırma alıştırma, bu duruma geldik. Bugün yarın seçimle, halk oyuyla, demokratik yöntemlerle ilerici düşünceyi, gerçek halkçılığı, Atatürk'ün devrimci özlemlerini gerçekleştireceğiz diye bekliyoruz büyük bir sabırla...

Türkiye'de yayınlanan gazetelerin yarısından çoğu Atatürk'ün yarım yüzyıl önce ortaya koyduğu öğütlere, ilkelere, temel kurallara aykırı bir çizgidedir. Yine bugün, iktidarda olan politikacılar başta olmak üzere, siyasal partilerimizin büyük bölümü de Mustafa Kemal Atatürk'e ters düşen bir yoldadır. Atatürk'ün dediği gibi «her şey bitmiş değildir», önemli olan bu eksikleri, yarım kalmış işleri, atılımları tamamlamaktır. Sürekli bir devrimden yanadır, Atatürk. İlle de onun yaptığını, dediğini noktası noktasına uygun yapacak, uyacak değiliz, onu aşacağız, daha ileriye, daha olumluya doğru. Atatürk de bunu istiyordu, bunu, özlüyordu, gelecek kuşaklardan bunu bekliyordu. Oysa bugün, durum onun dediklerini, yaptıklarını kökünden silip yok etmek

niyetleriyle, istekleriyle, hevesleriyle uğraşan bir politikacı yığını var. Bunların etkisine kapılmış milyonlarca insanımız da...

O, uygar bir Türkiye, bir toplum, bir ulus yaratmak çabasındaydı. Uygarlık öncüsüydü. Çağdışı anlayışları ezdi, sildi, toplum dışına attı, ama o kötü tohumlar gizli gizli boy attılar. Atatürk'ten sonar gelen yöneticiler göz yumdu o kötü tohumların yetişmesine. Bugün o kötü tohumların meyveleri zehirliyor toplumumuzu. Atatürk büyük bir inançla «Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkı uygardır. Tarihte uygardır, gerçekte uygardır Fakat ben sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi size diyorum ki, uygarım diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı fikriyle, düşüncesiyle, anlayışla uygar olduğunu kanıtlamak ve belirtmek zorundadır» diyordu Elli yıldan çok geçti bu sözlerin söylenmesinden bu yana... Geldik, bir gerilik, bir çağdışılık çıkmazına girdik. Uygarlık, çağdaş uygarlık, çağdaş kültür yerine bizleri Ortaasya'lara, Arap çöllerine, yüzyıllar öncesi yaşamına, kafasına, ilkelerine sürüklemek istiyorlar şimdi...

Ama Atatürk, yenilmez bir güçtür.. «Gaflet, dalalet ve hatta hıyanet» çizgisindekileri er-geç ezmesini bilir. Cumhuriyetin 54. yıldönümünde bunu bir kez daha anımsatmakta yarar var.»

«BİR YILDÖNÜMÜ : KUBİLAY»⁽²¹⁾

Bugün, dinsel «irtican» yıllar önce Menemen de, yedek subay Kubilay'ı testere ile kestiğinin yıldönümüdür. Bu önemli yıldönümü dolayısıyla

(21) Melih Cevdet ANDAY, 23 aralık 1977

Çağdaş Yayınları «Menemen Olayı ve Kubilay» adlı bir kitap yayımladı. Kitabı hazırlayan Kemal Üstün, şehit Kubilay'ın arkadaşı, olay günü Menemen'de gördüklerini anlatıyor. Bu bakımdan «Menemen Olayı ve Kubilay», «irtica» kavramı üzerine kaleme alınmış değil, tarihsal bir belge niteliğinde derlenmiştir. Bununla birlikte Kemal Üstün, o günün havasını vermek amacı ile kanlı olayın basındaki tepkilerini, gericiliğin (irtican), gizli, açık nedenlerini de olayın öyküsüne katmayı savsamamış, iyi de etmiş. Neden dersiniz, unutan bir toplumuz biz. Bir toplumun unutkanlığı ise, ne yapalım ki onun tarih bilincinden yoksunluğu demektir. Nitekim gericiliğin yeni biçimlerde nasıl ortalığı kasıp kavurduğunu görmek için, içinde bulunduğumuz olaylara bir göz atmak yeter. Öyle ki, geçmişin gericilik olaylarından hiç ders alınmamış diyeceği gelir kişinin. Bu konuya yazımın sonunda bir daha geleceğimi sanıyorum. Burada Menemen olayının öyküsünü ayrıntıları ile gözden geçirmekle işe başlayalım, bilmeyenler öğrensın diye.

Dördünün adı Mehmet, ikisinin Hasan olan altı yobazdan en yaşlısı Derviş Mehmet «mehdilik» savındadır. Mehdi demek, Allah tarafından hidayete erdirilen kişi demektir. Ayrıca kıyamet gününden önce gökten inerek bütün insanları mutluluğa kavuşturacak olandır. Neyse... Derviş Mehmet ve yaşları on sekizi bile bulmayan iki Hasan, Manisa'nın bir köyünde, dağda kurdukları bir çardakta günlerce âyinlere dalmışlar, tarikat mensupları ve şeyhleri ile ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Derviş Mehmet bu süre içinde onlara esrar içirerek akıllarını başların-

dan alma, tasarladığı yöne onları sürükleme çabasıdır. Mehdi olarak ortaya çıkmış olan Mehmet, İstanbul'da Erenköy'de bir köşkte oturan seksen dört yaşındaki nakşibendi şeyhi Esat'ın güvendiği ve öne sürdüğü müritlerdendir. Dördü silahlı, altı kişilik şeriat çetesi 23 aralık 1930 sabahı erkenden Menemen'e gelirler ve doğruca çarşı içindeki Müftü Camisine girerler. Camide sabah namazı için gelmiş sekiz on kişi vardır. Her şeyden habersiz ibadet etmekte olan bu kimseler camiye yapılan silahlı baskından şaşkınlırlar. Derviş Mehmet oradakilere kendisini Mehdi olarak tanıtır, dini kurtarmağa geldiğini ileri sürer, camideki yeşil bayrağı aldıktan sonra, sınırda yetmiş bin kişilik Halife ordusunun beklediğini, öğleye kadar şeriat bayrağı altında toplanmayanların kılıçtan geçirilecekleri tehdidini savurur. Bundan sonra zorbalar Belediye alanına yönelirler. Orada yeşil bayrağı dikerler. Sonra bayrağın çevresinde dönmeye, tekbir getirmeye, zikretmeye başlarlar. Şapka giyenlerin kâfir olduğunu, yakında yine fes giyileceğini, şeriatı dönüleceğini, kendilerine kurşun işlemeyeceğini haykırarak durdurmaya çalışırlar.

Alan çevresinde, sokak başlarında toplanmaya başlayanlar şaşkın, korkulu gözlerle onları izlemektedirler. Bu arada durumu haber alan jandarma komutanı alana gelir. Silahlı yobazların aşırılığını görüp hükümet konağına gider. Alay komutanına telefon ederek askeri birlikten yardım ister. Kışlada asteğmen Kubilay'a görev verilir. Asteğmen Kubilay takımı ile yola koyulur, fakat kendisinde silah, erlerde mermi yok-

tur Çünkü talime çıkmak üzeredir.

Kubilay çarçabuk olay yerine gelir, askerlerine süngü taktırır, sonra tek başına ilerler, yobazlardan teslim olmalarını ister. Bu sırada yobazlardan biri ona ateş etmiştir bile, subay yaralı olarak yere düşer. Çevredekiler, uzaktakiler hızla dağılırlar. Subay doğrulur, yakındaki cami avlusuna doğru koşmaya başlar, ama yürüyecek durumda değildir, yığılır oracığa. Bunu gören Derviş Mehmet, yeşil bayrağın dibindeki torbasından testere ağızlı bağ bıçağını alır, arkadaşlarından biri ile cami avlusundaki yaralı subaya doğru saldırır. Kısa bir boğuşmadan sonra Kubilay'ın başını gövdesinden ayırır. Bununla da kalmaz, avuç avuç kan içer, saçlarından yakaladığı başı sallayarak alana döner. Başı yeşil bayrağın tepesine geçirmek isterler. Baş durmaz. Derviş Mehmet silah zoru ile bir ip buldurur, bağlarlar kanlı başı direğe. Bu sırada bir mahalle bekçisi silah seslerini duyarak oraya gelir, işe karışmak isterse de, yobazlar onu öldürüler, arkasından bir başka bekçi daha... O da öldürülür. Alay Komutanına yeniden haber gönderilir. Bu kez alana bir makineli tüfek birliği gelir. Teslim olmayan katiller ateşe tutulur. Derviş Mehmet, Sütçü Mehmet, Şamdan Mehmet delik deşik edilir.

15 Ocak 1931 perşembe günü kurulan Askeri Mahkeme, kırk kişiyi salıvermiş, 27 sanığı beraat ettirmiş, 41 suçluyu çeşitli hapis cezalarının, 36 suçluyu da ölüm cezasına çarptırmıştır.

Yazar Kemal Üstün, bu korkunç olayın nedenleri üzerine de eğilerek, başlıca «cehalet» ile «çıkarcılık» öne sürüyor. Onun görüşüne göre

cehalet, çıkarıcılar için her zaman işe yarar bir bozgunculuk gücünü hazır bulundurur. Demek bir gericilik olayını tanılamak için bu iki nedeni bir arada düşünmemiz, çıkarıcılar çevresi ile karanlık kafalar arasındaki ilişkiyi saptamamız gerekmektedir. Bilindiği gibi, 18 Ocak 1930'da Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşısında bir part daha kurulmuştu. Serbest Cumhuriyet Fırkası. O zaman burjuva sınıfının çıkarları mı sarsılmıştı ki buna gerekseme duyuldu? Kuruluşundan üç ay sonra Atatürk'ün buyruğu ile kapatılan bu parti çevresine toplanmış kimi çıkarıcılar, kendilerine yandaş olarak dinsel gericilik alma yolunu tutmuşlardı. Ekonomik gericilik ile dinsel gericiliğin birleşmesi. Uzun uzun tartışılması gereken bu konunun özündeki sorun, ilerleyen ekonomik güçlerin dinsel gericilikten yardım bekleme niteliğinde olup olmadığı sorundur. Başka bir deyişle yükselme sürecindeyken burjuva sınıfı, böyle bir yardımı hiç de gereksemez. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın, yurt ekonomisine vermek istediği biçim, bir komprador burjuvası yetiştirmek amacına yönelikti. Bunu, özdeş yolu tutan bugünkü burjuva partilerine bakarak doğrulayabiliriz. Geri kalmış Batı kapitalizminin etki çevresindeki bir ülkede liberal ekonomi başka neye yarayabilirdi ki! «Batı taklitçiliği» sözünü bu anlamda yorumlamalı. Sömürgeleri olmadığı için gerekli kapital birikimine varamamış ülkelere liberal ekonomi yandaşlığı başka nasıl değerlendirilebilir?

Menemen cinayetinin tüyler ürpertici ayrıntıları, gerçi onun örnek bir yobazlık olayı olduğu gerçeğini hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak

biçimde tanıtlamaktadır; ancak Osmanlı tarihindeki benzer olayların, özellikle son yıllarda uğradığı yeni yorumlar şaşırtıcıdır. Bu yorumlara göre, Osmanlı tarihinin dinsel «irtica» olarak adlandırılmış başkaldırı eylemleri gerçekte birer halk hareketidir. Bu düşünceyi ileri sürenler, yanılmıyorsam, bundan yalnızca Şeyh Bedreddin hareketini ayrı tutmuşlardı. Onlara göre, Osmanlı yönetimi «ileri» idi, böylece ona karşı olan her eylem «gerici» sıfatını alacaktı. Kabakçı Mustafa, Patrona Halil gibi başkaldırı olayları ise, ileri olan Osmanlı toplumunu Batıya benzetmeye kalkan yenilikçilere karşı yapıldığı için «ilerici» sayılmalı idi. Başka bir yazıda yeniden dönmek üzere, bu konuyu, şimdilik burada bırakıyorum. Biz yine gelelim yeni kitabımıza.

Bu yıldönümünde, uzun uzun düşünülmesi gereken, Menemen olayının nerdeyse unutulduğu, belki de unutturulduğu konusudur bence. Başta da yazdığım gibi, bizim tarihsel bellekten yoksun kişiler olmamızdan mıdır bu yoksa «gericilik» sorununa değinilmesinin kimi çevrelerce istenmemesinin sonucu mudur?

«O YILANI EZMEK!»⁽²²⁾

Önce «Menemende Kurbanlar» başlıklı şu yazıdan birkaç parçayı okuyalım :

«Bundan 47 sene önce Menemen'de Batıcılara göre bir «irtica hadisesi vuku bulmuştur... İşte inkılapçı mantığın bize aktardığı hadise budur. Daha doğrusu onlarca hadisenin ifade şekli

(22) Oktay AKBAL. 31 aralık 1977

bu şekildedir. Önce insan bu Menemen hadisesinde anlatılanlara güler. Çünkü aklın alacağı bir şey değildir. İşin aslı inkılâp mantığına uygun bir şekilde tertip edilmiş bir senaryodur. Memlekette terörün estiği bir devrede akli başında hiç kimse bile kendini ortaya atmaz... İnkılâp adına binlerce insan hayatını kaybederken bir tek Kubilay için devlet ayağa kalktı ve işte dahli var diye binlerce masum insan toplanmıştır... Nitekim korkuları şeriat, hilafet ve İslâm olduğu için bu hadiseyi büyüttüler ve hükümet başkanı İsmet Paşa olanca zehrini kusarak CHP grubunda bu mesele üzerinde konuşmuştur... Kurulan Divanı Harp sanki harp hali varmış gibi 20 kişinin idamına karar vermiştir. İdamlarda Nakşi şeyhlerinin toplanması ve bunlardan çoğunun idamı dikkat çekicidir. Hele Melâmi Dergâhı Şeyhi Erbilli meşhur Şeyh Esat Edefendinin İstanbul'dan alınıp idam edilmesi bu hadisenin karanlık ve hesaplı bir vak'a olduğunu gösterir.» Yazı şöyle bitiyor: «İşte bu hadisenin yıldönümünden ilham alınarak cuma akşamı eğer değişiklik olmazsa TV'de bir program gösterilecektir. Çünkü korkuyorlar, çünkü pireleri hâlâ dev yapıyorlar. Çünkü hâlâ yaptıklarından doymadılar. Çünkü başka sermayeleri kalmamıştır.»

Adı «yeni» ama anlamı eskinin eskisi, çağlar gerisinin özlemleriyle yüklü bir gazete, bir yazar Menemen olayını işte bu satırlarla «anmaktadır! Karanlık bir iş. Batıcılara göre bir irtica olayı, gülünecek bir durum! 23 aralık 1930'dan tam kırk yedi yıl sonra, Menemen'de ezilen yobaz kafasının hortladığına kanıt... Ekilen tohumlar yemiş, boy atmış, ürün vermiş. «Demokrasi» adı-

na gösterilen yanlış bir hoşgörünün sonuçları. Nitekim Menemen olayındaki vahşet olayı da Atatürk'ün çok partili siyasal düzene geçiş özlemiyle kurdurduğu Serbest Cumhuriyet Fırkasının uyandırdığı güven havasıyla patlak vermişti. 1945'ten bu yana geçen otuz iki yıl içinde başta CHP, sonra DP, ardından AP ve MC'lerin kordurduğu geliştirdiği gerici akımlar Türkiye'yi bu çizgiye getirmiştir.

Şu dünyanın işine bakın siz! 1930'da Menemen olayı üzerine basında çıkan yazılar arasında Necip Fazıl'ınki de var. Yalnız gazetede yayınlanmakla kalmamış, bu güzel ve ilginç yazısını 1933'de çıkan «Birkaç Hikaye Birkaç Tahlil» adlı kitabına da almış. Tabii bir daha da basılmamış bu kitap! Kitaplıklarda ararsanız bulabilirsiniz. Açın 73. sayfayı, okuyun: «İrtica yatağımızın başucundaki bir suya karıştırılan zehirdir. Kubilay'ın katli. Derviş Mehmet'in Menemen kapılarına sokuluşu gibi uyumuzu bekler ve ayaklarının ucuna basa basa gelir... Sinsi sinsi deliğine çekilen kara yılan şöyle ısıklık çalıyor: Bana tabii ömrün ne kadarsa burada bitip geber diye bir delik gösterdin. Ben bu delikte duramıyorum. Beni taşla ezmedikçe, gazla yakmadıkça, külümü yele vermedikçe sana rahat haram olsun! Onun bu son dileğini olsun yerine getirelim.»

Bu satırları yazan kişi, aradan on beş yirmi yıl geçtikten sonra din devleti kurmak ülküsünün bayraktarlığını yapıyor, dergisiyle, yazılarıyla Atatürk Devriminin bütün yapıtlarını yıkamaya çalışıyor, gerici, çağdışı bir akımın öncüsü oluyor!

Evet, biz «Bâtıcılar, biz Atatürk devrimcileri Menemen olayının 47. yılında TV'lerde, gazetelerde, dergilerde, törenlerde kimi okullarda Kubilay'ı andık. Devrim şehidi Kubilay'ın ardından o devrimler için, o devrimleri ilerletmek, geliştirmek için nice Kubilay'lar şehit verdik, veriyoruz. Bir simge insandır Kubilay. İnandığı devrim uğruna gerici yığınların üstüne yürümenin unutulmaz örneğidir. Varsın, sağdaki ve soldaki — o nasıl olsa, bilmiyorum! — kimi kişiler, Menemen olayı ile, yumurtalı Menemen'i birbirine karıştır-sınlar! Varsın yeni devir'e seslendiklerini sanan çağdışı kafa sahipleri «çünkü korkuyorlar, başka sermayeleri kalmadı» desin. Kubilay bir anıt insan olarak kuşakların belleğinde kalacaktır. Menemen olayı üzerine «Gazi Mustafa Kemal»in söylediği şu sözler her devrimcinin, çağdışılığa, gericiliğe karşı direnen her yurttaşın yüreğinde yaşamaktadır. «Kubilay, temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatîyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır...»

Kubilay'ın yakın arkadaşı Kemal Üstün «Menemen Olayı ve Kubilay» adlı kitabında bu korkunç olayı ayrıntılarıyla bugünkü kuşakların gözleri önüne sermiştir. Bu belgesel yapıt, Kubilay'ın ve Menemen Olayının gerçek yüzünü aydınlığa çıkarmaktadır. Genç Cumhuriyete yönelmiş olaydan sonra 1930'ların devrimci ozanı Necip Fazıl «İrtica» denen canavarı şöyle konuşturmamış mıydı: «Beni ezmedikçe rahat sana haram olsun».. Biz de devrime yönelecek her davranışı yok etmekle görevliyiz. Biz, siz, hepimiz.

ATATÜRK DİYOR KI :

«... Her yararlı ve yeni şeye karşı mutlaka bir kuvvet çıkar. Buna bizim dilimizde (İRTİCA) derler. İşte bu irticam yok edilmesi için gerekli tedbirleri önceden almak lâzımdır.»

«Taassup cehle istinat eder. Taassubu olan cahildir.»

«Fetv ile yahut şu, bu gibi telkinlerle milleti irticaa sevk etmek istiyenlerin yeri zindan olacaktır.»

«Bizim dinimiz en akla uygun, en tabii bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki, son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve sağduyuya uygun olması lâzımdır.»

«Tanrının buyruğu, çok çalışmaktır. İtiraf ederim ki, düşmanlarımız çok çalışıyor. Biz de onlardan ziyade çalışmaya mecburuz.»

«Yüz, ikiyüz, hatta bin yıl önceki hutbeleri okumak insanları cehalet ve gaflet içinde bırakmak demektir.»

«Artık bizim, dinin gereklerini öğrenmek için şundan bundan derse ve akıl hocalığına ihtiyacımız yoktur.»

«Her sarıklı hoca sanmayın. Hoca olmak sarıkla değil dimağ ile dir.»

1923

«Yeryüzünde üçyüz milyondan fazla İslâm vardır. Bunlar ana, baba ve hoca terbiyesiyle terbiye almaktadırlar. Fakat maalesef hakikat şudur ki, bütün bu milyonlarca insan toplulukları şunun veya bunun esareti altındadırlar. Aldıkları manevî terbiye ve ahlâk onlara esaret zincirini kırabilecek vasıfları verememiştir, veremiyor. Çünkü, terbiye gayeleri millî değildir.»

«Artık Türkiye, din ve şeriat oyunlarına alet olmaktan çok yüksektir. Bu gibi oyuncular varsa, kendilerine başka taraflarda sahne arasınlar.»

1924

«Fikir ve idrak sahibi olduğunu büyük hâdiselerle ispat etmiş olan bu millet, Allahın gölgesi, Peygamberin vekili olduğunu iddia küstahlığında bulunan Halife ünvanındaki gafillere, cahillere, riyakârlara vatanında, vicdanında yer verebilir miydi?»

«Şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran, uyuşturan zihniyette bulunanlar olmuştur.»

«Artık bugün hayat ve insanlık icapları bütün gerçekliğiyle ortaya çıkınca safsatalar, boş inanlar kafalardan çıkmalıdır. Hergün yükselmeye ve gelişmeye istidatlı olan ulusumuzun toplumsal ve yaradılıştan gelen devrim adımlarını kısaltmak isteyen engeller mutlaka ortadan kaldırılmalıdır.»

«Birtakım şeyhlerin, dedelerin, seyyitlerin, çelebilerin, babaların, emirlerin arkasından sürüklenen ve falcılara, büyüçülere, üfürükçülere, muskacılara talih ve hayatlarını emanet eden insanlardan meydana gelen kütleye medenî bir millet dite bakılabilir mi?»

«Ölülerden yardım ummak, medenî bir cemiyet için lekedir.»

«Ey millet, biliniz ki; Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz! En doğru en hakikî tarikat, medeniyettir. Medeniyetin istediğini yapmak, insan olmak için kâfidir.»

«Birbirimize vereceğimiz işaret: İLERİ! İLERİ!
DAİMA İLERİ!...»

1925

«... Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil
kanda mevcuttur.»

1927

«Kubilay, temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatiyeti-
ni tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.»

1930

«Türk genci, devrimlerin ve rejimin sahibi ve bek-
çisidir.»

1933

Kitap için : (*)

Sayın Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU-
nun mektubu:

İstanbul, 31 Ocak 1971

Sayın Kemal Üstün,

«Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay» başlıklı güzel
kitabınızı ve nazik kartınızı aldım, yürekte teşekkürle-
rimin kabulünü rica ederim.

Kubilay'ın şehit edilışinin 40. yılında böyle bir eseri
yayımlamak, o eserde Kubilay bibliyografyasını toplama-
mak ve ayrıca çeşitli yazarların konu ile ilgili pasajları-
nı bir araya getirmek, yalnız şehit bir meslektaşımızın
hatırasını yaşatmak bakımından değil, Türk Devrimini
canlı olarak ayakta tutmak, gerçek Atatürkçülüğün yo-
lundan yürümek, aziz yurdumuzu yobazların ve öteki
şer kuvvetlerinin saldırısına karşı uyarmak bakımların-
dan da, çok başarılı ve yerinde bir iş olmuştur; sizi teb-
rik ederim.

Türkiyemizin yükselmesi yolundaki çalışmalarınızın
başarı ile devamını diler, saygı ve sevgilerimi sunarım.

H. V. VEDİDEDEOĞLU

(*) Kitap, Kubilay'ın 40. yıldönümü anısına DEVRİM
ŞEHİDİ ÖĞRETMEN KUBILAY adıyla ilk kez 1970
de yayımlanmıştır.

Sayın Prof. Bülend Nuri ESEN'in mektubu:

Ankara, 30 Nisan 1971

Çok sayın Atatürkçü kardeşim,

Lütfettiğiniz nefis eseri alalı hayli zaman oluyor. Okuyup da teşekkür edeyim, demiştim. Ondan geciktim. Üslubu ile de, tertibi ile de, taşıdığı ruhla da, getirdiği ibretlerle de pek güzel olmuş. Ellerinize sağlık. Elbet bu vatani yücelteceğiz. Himmetiniz var olsun.

B. N. ESEN

Sayın Doç. Dr. Bahriye ÜÇÖK'un mektubu:

Ankara, 19 Kasım 1976

Yazar Kemal Üstün,

Devrim şehidi Kubilay hakkında yazmış olduğunuz değerli yapitınızı aldım.

Devrimlerimizi korumak için canını feda eden bu örnek idealist öğretmenin yaşamını ele almanızdan dolayı sizi hem kutlar hem de teşekkürlerimizi bildirmek isterim.

Atatürk devrimlerinin yılmayan savunucusu olan sizi, içten saygı ile selamlarım.

B. ÜÇÖK

1950'lerde Öğretmen Okulu öğrencilerimden — meslekdaşım — Etem SARI'nın mektubundan da şu bölümü alıyorum:

«... Askerliğimi Menemen Özel Taburunda yaptım. Devrim Şehidi Kubilay'ın ve sizin kokladığınız o havayı ben de doya doya tattım. Anıttaki yazıyı, bir devrim savaşı, inanmış bir Atatürkçü olarak varlığımın ta derinliğinde duydum.

Menemen Olayını sizden dinlemiştik önceleri.. Bir 23 aralık günü, olayı tüm öğrencilere anlatmıştınız; okulun toplantı salonunun sahnesinden.. Devrim ve Atatürk düşmanlarının saldırılarına yılmadan göğüs germemizi öğütlemiştiniz bizlere. İnanınız ki, o sözlerinizi bir an hatırimızdan çıkarmadık. Doğu'da Zeki Dünder, Menemen'de Kubilay, Nevşehir'de İbrahim Çiftçi ve daha başkaları bizler için Atatürk Devrimlerinin örnek savaşıları oldular...»

Duygularını, düşüncelerini yansıtan mektuplar, gazetelerde ve dergilerde yayınlanan yazılar...

KUBILAY İÇİN YAYINLANAN KİTAPLAR

- Şehit Kubilay
Kan Demir
Kanaat Kütüphanesi, İstanbul - 1931
- Kubilay'ın Mezarında
Emin Abalı
Ege Kitabevi, İzmir - 1937
- Kubilay
Mustafa Baydar
İzmir Matbaası, 1954
Tarihte Türk Kahramanları Serisi No. 20
- Kubilay Destanı
Rahmi Dönmez
Ayyıldız Matbaası, Ankara - 1961
- Öğretmen Kubilay ve Uydurma Mehdi
Celâl Kırhan
Sıralar Matbaası, İstanbul - 1963
- Kubilay Destanı
Fazıl Hüsnü Dağlarca
Kitap Kitabevi Yayınları, İstanbul - 1968
- Kubilay, Menemen Olayı
Fuat İşhan (Tiyatro Sanatçısı)
Bu yapıt 23 aralık 1972'de TRT'de yayınlanmış;
1973'te İstanbul Harbiye ve Üsküdar Şehir Tiyatro-
larında sahneye konmuştur.
- Ve ölüm yıldönümlerinde gazetelerde, dergilerde ya-
yınlanan yazılar, şiirler...

SÖZLÜK

- Abide** : Anıt.
Aksam : Kısımlar, bölümler.
Anarşi : Kargaşa, kargaşalık, başsızlık.
Asi : Baş kaldırıcı, isyan eden.
Batıl : Doğru ve haklı olmayan, çürük, temelsiz.
Batıl itikat : Dinde yeri olmayan, boş inan.
Canhıraç : Yürek parçalayan, iç tirmalayan, acı.
Caiz : Din, yasa, töre ya da başka bakımdan işlenmesinde, yapılmasında çekince olmayan, yapılıp işlenmesine izin verilen, uygun, yerinde sayılan.
Cevaz : Yasa ya da törenin verdiği izin.
Derviş : Eskiden tarikatlardan birine girip yaşayışını o yola uyduran kimse.
Divanı harbi örfi : Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi.
Eskatoloji : İnsanın ve dünyanın sonunu, öbür dünyayı anlatmaya çalışan Tanrıbilim kolu.
Eshabı Kehf : Dinsel kökenli efasne (Kehf : İn, mağara).
Esrar perdesi : Bir şeyin anlaşılmasını güçleştiren engel.
Fanatik : Bir din ya da düşünceye tutkuyla bağlı olan.
Fecaat : Pek acıklı, yürekler acısı durum.
Fisebillillah : «Tanrı yolunda» demek olup «hiç bir karşılık beklemeden» anlamında kullanılır.
Gaflet : Gafil olma durumu, aymazlık, dalgi.
Hayatiyet : Yaşama gücü, canlılık.
Hilafı hakikat : Gerçeğe aykırı, gerçek dışı.
Hıyanet : Hainlik, kutsal sayılan şeylere el uzatma, kötülük etme ya da karşı davranış; İhanet.
Hurafe : Boş inan.
Hüsnükabul : İyi karşılayış.

- Hüsran** : Zarar, ziyan; beklenen şeyin elde edilememesi yüzünden duyulan acı, yokluk acısı, acı çekmek.
İbret : İnsanın gözünü açıp yanlış davranışlardan sakınmasını sağlayan olgu ya da bu gibi olgulardan alınan ders.
İcraat : İş, görülen işler, çalışma sonuçları.
İğfal : Aldatma, ayartma, kandırma, baştan çıkarma.
İhmal ve terahi : Savsama ve boşlama.
İhtizar : Ölüme hazır olma, can çekişme.
İhtizaz : Titreme, deprenme.
İnfaz : (Bir yargıyı) Yürütme, yerine getirme.
İrtica : Gericilik, geri dönücülük.
İstihale : Biçim değiştirme.
İtikat : İnanç.
İzafe : (Bir şeye) Mal etme, bağlama.
Kâbus : Karabasan.
Kâşane : Büyük, süslü ve masraftan kaçınılmaksızın yapılan yapıların görkemini anlatmak için kullanılır.
Kefaret : Bir günahı Tanrı'ya bağışlattırmak umuduyla verilen sadaka ya da tutulan oruç. (Bir şeyin) kefareti ödemek cezasını çekmek.
Kıyam : Ayağa kalkma, kalkışma, ayaklanma.
Kuvveden fiile : Düşünülen şeyi yapma.
Mağşuş : Karışık.
Mali hulya : Hayalperest, hayal dolu, kuruntu dolu.
Masiyet : İsyan, günah.
Meczip : Allah aşkıyla aklının dengesini yitirmiş kimse; deli, sapık.
Mefhum : Kavram.
Mefsuh : Kaldırılmış, dağıtılmış, bozulmuş.
Mehabet : Heybet, ululuk, büyük görünmek.
Mehdi : On ikinci imam olup, Şii inancına göre, yaşamakta ve kıyameti beklemektedir. (Sahib-üz zaman)
Meni Muhakeme : Yargılanmamak.
Meşbu : Dolmuş, dolu; doymuş.
Meşime : Dölyatağı, son.
Methaldar : (Bir işte) parmağı olan.
Muska : Kimi hastalıkları ya da başka sıkıntıları giderdiğine inanılarak üstta taşınan, suda eritilip içilen, yakılıp tütsülenilen yazılı kâğıt. Üçgen biçiminde katlanmış olan şey.

Müfreze : Bir asker birliğinden ayrılan kol.
Mürteci : Gerici.
Müsellahen : Silahlı olarak.
Müşevvik : Ayartan, kışkırtan, öneyak olan.
Müteellim : Acıklı, acıyan.
Nakşibendi : Nakşibendi tarikatında olan kimse.
Rabıta : Bağlılık, birbirini tutma, tutarlık.
Safsata : Bilgiçlik. Boş ve temelsiz söz.
Salık : Girmiş, tutmuş.
Softa : Eskiden medrese öğrencisi; körtükörüne bir dava-
ya bağlanıp ayak direyen kimse.
Suiistimal : Kötüye kullanma, yolsuzluk.
Şcamet : Uğursuzluk.
Şerik : Ortak.
Taassup : Bir düşünceye, bir inanışa körtükörüne bağla-
nıp ondan başkasını düşünememe durumu, bağnazlık.
Tahkikat : Soruşturmaılar.
Tahsisat : Ödenek.
Tavsif : Nitelendirme, niteliklerini söyleme.
Teceddüt : Yenileşme, yenilik.
Teheyvüç : Coşma, heyecanlanma.
Tekke : Eskiden tarikat adamlarının toplanıp âyin yap-
tıkları yer.
Tekevvün : Oluş, oluşma, var olma, doğuş.
Tenzih : Arılama, (kusur) kondurmama.
Tevil : Başka anlam verme, zoraki anlam.
Ubudiyet : Kölelik, kulluk.
Ulvi : Yüce.
Unsur : Öge, ilke, (Unsuru asli : Temel öge).
Ümmet : Bir peygambere inananların topu.
Ümmi : Okuyup yazması olmayan.
Vahim : Ağır, korkulu, çok tehlikeli.
Yobaz : Din taassubunu (bağnazlığını) başkasını rahat-
sız edecek derecede ileri götüren, sataşkan kaba so-
fu. (Yobazlık: Yobazca davranış)
Zikir : Anma, söyleme. (Bir tarikata bağlı olanlar için)
Tanrı'nın adını arka arkaya söyleme işi: Zikir çekmek.

İÇİNDEKİLER

Kubilay'ın Yaşam Çizgileri	5
Önsöz	7
Yıl 1930, Anılar	9
Bir Başka Kubilay	31
Kubilay Anıtı	32
Menemen Türkocağı Beyannamesi	35
Gazi Mustafa Kemal'in Mektubu	36
Menemen Olayı ve 1930 Basını	38
Bir Belge	54
Kubilay'ın Oğlu Konuşuyor	90
Babam Kubilay	96
Yıl 1970 ve 1971	97
Derlemeler	102
Atatürk Diyor ki	147
Kitap İçin Ne Dediler	151
Kubilay İçin Yayınlanan Kitaplar	155
Sözlük	156
İçindekiler	159

Arka dış kapaktaki fotoğraf :
Heykeltraş: Ratıp Âşir Acudoğlu

(1898 — 1957)